פרשת **ואתחנן** תשפ"ד לפ"ק | גליון תתתק"ס שנה כ"ח

קול התאחדותינו

יו"ל ע"י התאחדות האברכים דחסידי סאטמאר

בנשיאות כ"ק פרן רבינו הגה"ק שליט"א

בני ברק יצ"ו

כי אהב את אבותיך ויבחר בזרעו

הר גבוה ותלול מאוד התנשא בין ההרים סביבו, והעליה עליו היה קשה מנשוא, אנשים רבים ניסו בכל כוחם לעלות על הר מרומם זה ולהגיע לפסגתו אולם הם כשלו בדרך, חלקם בחציה התחתון וחלקם בחציה העליון, אבל הצד השוה שבהם שלפסגת ההר לא הצליחו להעפיל.

פעם החליט איש אחד לעלות ההרה על אף הקושי שבדבר ומוכן היה להקדיש את חייו כדי להשיג מטרה זו, הוא עשה כל ההכנות הדרושות ומתוך רצון עז ונחישות רבה יצא לדרך הארוכה.

הדרך ארכה שנים, תלאות רבות עברו עליו וקשיים רבים עמדו לו בדרכו, אולם בכוח רצונו האיתנה התגבר על כולם, ולאחר כמה שנים מייגעים מכל התלאה אשר מצאתו בדרך, זכה סוף סוף לדרוך בכף רגליו על הפיסגה הנכספת.

והנה בעת עמדו על ראש הפיסגה שמח ומאושר על ההישג הגדול והעצום, ראה לפתע ילד קטן מתהלך על הפיסגה ומדלג על אבני המקום, שאלו האיש בתדהמה: הגידה נא לי כיצד עלית על הר מסובך כזה, כמה שנים ארכה לך העליה, הרי כשהתחלת לעלות על ההר עדיין לא נולדת, על כל השאלות הללו קיבל תשובה בת שתי מילים: "כאן נולדתי".

הנמשל הוא שבאמת לכל אדם ניתנה הבחירה לבחור בטוב או ברע ח"ו, להעפיל לראש הפיסגה או ח"ו להכשל ולרדת, רבים מנסים ולא מצליחים להגיע לסוף הדרך כי ארוכה מני ארץ ורחבה מני ים.

רק מעטים אשר מקדישים את כל כוחותיהם למטרה עילאית זו מצליחים להשיגה לאחר מאמצים רבים וקשים.

אולם כשיש לו לאדם "זכות אבות" הורים צדיקים וגדולי תורה אז הם מנחילים לבניהם מדריגה רמה ונישאה כבר בלידתם, וכך הם נולדים על ראש ההר או בדרך אליה, כל אחד לפום דרגה דילי', ומנקודה זו ואיליך מוטל עליהם להמשיך ולהתקדם, הם אינם מתחילים מתחתית ההר ומשולים המה לאותו ילד שנולד על הפיסגה.

ואכן עלינו לדעת כי לכל אחד מישראל לדורותיו יש "זכות אבות" גדולה ונשגבה של אבותינו הק' אברהם יצחק ויעקב, וכל אחד מישראל נולד עם נשמה קדושה אשר בכוחה להתקדם בדרך התורה ולעלות על הר ה' ולהגיע לפיסגתו, כי אנחנו בני אברהם יצחק ויעקב ונולדנו על הפיסגה, נולדנו קרובים אל ה' וביכולתנו להמשיך את חיינו בדרך זו.

תוכן העניינים

לקח טוב ..... א
תורה ותפלה ..... ב
דבש תמרים - לקיטת תמרים ..... ג
קדוש י"י"ר ..... ד
בשפתי צדיקים - לשון חכמים ..... ה
פרפראות לחכמה - דורש טוב ..... ו
שבח"י רבנן ..... ז
עומד על הפר"ק ..... ח
חוקים להורותם ..... ט
פשיט כהלכה ..... י
הלכה ברורה - לשכת הסת"ם ..... יא
היכלא דבא ..... יב
דבר בעתו ..... יג
נועם שבת ..... יד
פשוטלהן פלכים ..... טו

אגרת פרק ד'

להכנסת מודעות, מזל טוב, הנצחת שם, לע"נ, אפשר לפנות:
להר"ר **אלטער אשר אנטשיל אילאוויטש** הי"ו
052-7648437

כל הזכויות שמורות ©

קהל
יטב לב
ד'סאטמאר
בני ברק
תבואתה לראש יוס"ף
מדיחוק מקום וקידוב לב, נישא ונשגר ברכת מזל טוב, קדם מעלת כבוד ידידינו היקר והנעלה, מופלג בכל מידה
ומעלה, יוס"ף הוא המשביר, ברוח נאמן ומסור, ידיד נאמן למען קהילתינו ומוסדותינו, מדיחוק מקום מצודתו
פרוסה עלינו, לתמוך בעין יפה וברוח נדיבה למען כל קדשינו, מרדכ"י רצוי לכל אחיו, שמו הטוב הולך לפניו
יתן לך אלקים רב ברכה ושובע שמחה לך ולזרעך, שתזכה לרב תענוג ונחת דקדושה מכל יוצאי חלציך
ותעיד נספר תהילתך בשיר ורון, ותזכה להגשיך בפעולותיך הטובות לתפארת ולגאון, לתעוך לעזור ולהאיר
יען טוב ומזל טוב יושפע מזאת השמחה, ברבי והגשכה, בני ובני ובנים עוסקים בתורה ומצוות תעי
ירותיך מתוקים וצילך נאה, כי לו יאה, אילן בעה אברכך, שכל נטיעות שנטעים מעך יהיו כעותך
מרדכ"י האיש הולך וגדול, יזכה לילך מחיל אל חיל, ובשכר זאת יתברך בכל עילי דעיטב עד בלי די
הלא הוא ידידינו החשוב והמפואר
מוה"ר
יוסף מרדכי כהנא
הי"ו
אב"י בוויליאמסבורג יע"א
נרשל היכנס בנו היקר יניק וחכים
כמר משה נ"ו
לשלו התורה והמצוות
המברכים ברגשי הוקרה והערכה,
אסיפי התודה והברכה
הנהלת הקהילה
פה בני ברק ת"ו

בעת ההוא בכל עת שיהיה

ואתחנן אל ה' בעת ההוא. "לא אמר באיזה עת, שקאי על כל עת ועת. **ולמד אותנו בזה שאל יאמר האדם עתה אין לי מוח כראוי לתפילה ולא אתפלל עתה רק לכשאפנה אתפלל כראוי וכנכון, רק בכל עת ועת תתפלל לפי העת ההוא של עכשיו, יהיה העת איזה עת שיהיה.** וזהו שנאמר (דברים ד, כט): 'ובקשתם משם את ה' אלקיך ומצאת' שאמר גם כן סתם 'משם' ולא אמר באיזה מקום וזמן. רק הפירוש משם **מכל מקום ומקום שאתה שם,** אז תדרוש את ה' אלקיך ומצאת כי תדרשנו וגו'. **זרע קודש**

"ומצאת" הרבה יותר ממה שבקשת

ובקשתם משם את ה' אלקיך ומצאת וגו'. יש להבין, הלא 'מציאה היא דבר שמגיע בלא דעת ובלא בקשה כי אם בהיסח הדעת, והיאך אם כן שייך לבקש אחר מציאה. וי"ל על דרך מאמרם ז"ל (שהש"ר): פתחו לי פתח כחודו של מחט, ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם. וזהו שאמר: **ובקשתם משם את ה' אלקיך אף בבקשה מועטת, ומצאת אח"כ יותר ויותר. כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך שתהיה אח"כ עובד ה' בכל לבבך ובכל נפשך.** וזו גם הכוונה באמרם ז"ל (מגילה ו:) "יגעתי ומצאתי תאמין".

תפארת שלמה

ה'אנכי' המבדיל בין האדם להש"ת

אנכי עומד בין ה' וביניכם וגו'. שמעתי מהרב המגיד הקדוש רבינו יחיאל מיכל מגיד מישרים דק"ק זלאטשוב פירוש הפסוק, שאם אדם מחזיק עצמו לאיזה בר מעלה עושה בזה מסך המבדיל. וזהו **'אנכי'** פירוש על ידי שמתגאה לומר אנכי בר מעלות ומדות טובות, הוא הוא ה'**עומד בין ה' וביניכם**' שבזה הוא מעמיד מסך המבדיל. רק שצריך האדם לידע **שהוא כאפס ואין, רק שהקב"ה הנותן בו חיות** לעשות דבר גדול או קטן והוא מהוה כל הויות.

לכן אין ראוי לשום בריה לומר אנכי כי אם לו יתברך נאה לומר אנכי מפני שהוא מהוה כל ההויות, אבל האדם אם אומר אנכי או אני, היינו שמחזיק עצמו לשום בן מעלה ומרגיל בזה ומתגבר והולך במדה זו, הוא נפרד מהשי"ת **עד שיוכל לבוא על ידי זה שיהיה כופר בעיקר חלילה,** וזהו בין ה' וביניכם.

מאור ושמש פר' בא (וע"ע מש"כ בענין זה בר"פ ראה)

"בכל לבבך" על ידי רצון ותשוקה לכך

ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך. הקשו המפרשים בשם הרמב"ם (עי' הל' יסודי התורה פ"ב ה"ב) על מצות 'ואהבת' וכדומה **איך שייך ציווי בדבר התלוי בטבע האדם.** והאמת, כי הקושיא היא עצמה התירוץ, שמזה נלמד שיש בטבע כל איש ישראל לאהוב להש"י בכל לבו ונפשו רק שנטמטן בעומק הלב, **ועל ידי הרצון והתשוקה למצוא זאת האהבה, על זה נאמר** (מגילה ו:) **יגעתי ומצאתי תאמין** (עי' תניא פט"ז וכו').

ואיתא בספרי: 'והיו הדברים' כו' למה נאמר, לפי שנאמר 'ואהבת' כו' א"י כיצד אלא **מתוך שאתה נותן הדברים אל לבך תכיר מי שאמר והיה העולם** כו'. פירוש כנ"ל, **שעל ידי שמשים האדם זה ללבו תמיד, ומשתוקק לבוא לאהבת בוראו, נגלה לו רוח הקדושה אשר בקרבו ואף שקשה לצייר לקיים 'בכל לבבך', מכל מקום צריך להיות הרצון והתשוקה לבוא לזה בכל עת, ועל ידי זה נפתחים השערים שבלב האדם,** כנ"ל.

שפת אמת (תרל"ד)

עיקר הדביקות, אם ע"י סור מרע יזכה לחיות בהאמונה ד'אין עוד מלבדו' הוא כפשוטו ממש

וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו. עיקר הדביקות שעל ידי זה יקבל השי"ת נחת מאתנו הוא אם על ידי הרחקת הרע נתדבק בטוב, דהיינו שנקיים (תהלים סו, ה) שויתי ה' לנגדי תמיד, **ונרגיל עצמינו במדת אמונה להאמין בכל עת שנוכל – שהשי"ת מלא כל הארץ כבודו ולית אתר פנוי מיניה,** כי דבר גשמי אינו מונע מקום לדבר רוחני כידוע בחוש, **ועל ידי זה תפול עלינו יראת השי"ת כל אחד לפי שעורו ולפי הזמן והמקום, ועל ידי יראה זו נוכל לבוא לענוה האמיתית, להיות כאין נגד כח השי"ת:**

כי באמת ידעת מה שכתוב בשל"ה על פסוק (דברים ד לט) וידעת היום והשבות וגו' כי ה' הוא האלהים אין עוד, וכתב שאין כונת הכתוב שאין עוד אלהים זולתו, כי זה אין צריך לומר, רק שר"ל **'שאין עוד בעולם שום מציאות זולת מציאותו ית"ש',** כי הלא כל הנמצאים היו קודם הבריאה בכוחו, והוא האציל כוחותיו וברא להם לבושים רוחניים וגשמיים, וכוחותיו מחיה כולם, ובלעדם דהיינו אם ישובו למקורם בקודם הבריאה, אין ללבושים הרוחניים והחומריים שום מציאות כלל, כמו שהיה קודם הבריאה ונשגב ה' לבדו, (יבמות ק"ד ע"ב) וכל הראוי לבילה וכו', והעומד לעשות בעשוי דמי, כמבואר בגמרא בכמה דברים, (סוטה כ"ה ע"א) **שטר חוב העומד לגבות וכו',** (שבועות מ"ג ע"א) ענבים העומדים לבצור כו', **אם כן הרי בכל עת ביד השי"ת וברצונו להשיב הדבר כבראשונה ויהיה הוא לבדו, אם כן אין בעולם עוד זולת הוא וכוחותיו שהם אחד, ובלתי זה אין מציאות, אף שנראה שיש דברים אחרים הכל הוא מציאותו וכוחותיו** כו'.

יושר דברי אמת (קונטרס ראשון אות יא)

זהרורי אורה
מספרים הקדושים,
בפרשה יפה נדרשים

תורה ותפילה

לאמץ ידים בבחינת איחנים
בתורה ותפילה עמודי עולמים,
הצריכים חיזוק כל הימים

תורה

כפי התלהבותו ודביקותו בעסק התורה זוכה לבחי' מעמד הר סיני בלימודו, ומתקבלים תפילותיו

ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים כו'. כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו כו' רק השמר לך וגו' הדקדוקים רבו כו'. **ונראה לי על פי מה דאיתא בספרים קדושים וגם שמעתי ממעשיות מקדושי העליונים כי כשאיש ישראלי הוא לומד התורה בהתלהבות ודביקות גדול אזי מתלחט אש סביבותיו ואז רואה הכל כאז במתן תורה שנפתח לישראל כל השבעה רקיעים. וכאשר איש ישראלי עוסק כך בתורה בהתלהבות כל כך, אזי גם תפילתו עשאה רושם למעלה ונתקבלה בעולמות עליונים ומשפיע שפע טובות לכל באי עולם המשתוקקים לתפילתו,** אף לאיש נכרי אשר לא מבני ישראל המבקש ממנו שיתפלל עבורו לפעול לו איזה דבר והצדיק הלז רואה שיהיה על ידי זה קדוש ה' אזי יוכל גם כן לפעול לו תיכף בתפילתו, וכאשר הצדיק פועל לו ענינו אזי רואה בעין הערל שקרוב ה' לתפילתו של הצדיק לקבלו תיכף. ובזה נתעלו בני ישראל אף אצל הגוים כי רואים בחוש שהקב"ה קרוב אצלם לשמוע בתפילתם. **וזה הוא על ידי תורתם הנעשית בהתלהבות אזי גם תפילתם נתקבל תיכף לפעול למעלה כו'.**

ומשם בארה היא הביאור הפסוק 'כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון את כל החוקים האלה ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה', והטעם לזה שיאמרו שבני ישראל חכמים ונבונים ויתגדל כבודם בין האומות הוא בשביל כך שיהיו רואים כי 'מי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו', על ידי זה יהיו מוכרחים להודות שה' יתברך ישמע תיכף בתפילתם וקרוב הוא לכל קוראיו באמת, על ידי זה יתגדל כבוד בני ישראל בין העמים. **ומפרש הכתוב על ידי מה הקב"ה קרוב לתפילתם, הוא על ידי 'ומי גוי גדול אשר לו חוקים ומשפטים צדיקים ככל התורה הזאת' וגו' הוא על ידי שעוסקים בתורה בהתלהבות גדול ולהט האש סביבותיו**

כאשר ניתנה בסיני באש, אז תפילתו גם כן פועלת למעלה ויתגדל כבוד בני ישראל גם אצל האומות. ומזהיר הכתוב 'רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים **אשר ראו עיניך'** וגו', היינו באם חס ושלום תשתכחו התורה ולא תעסקו בה כל כך בהתלהבות אז גם תפילתו לא תפעול למעלה כמו שאמרו חז"ל (דברים רבה י, א) מסיר אוזנו משמוע תורה וגו' (משלי כה, ט) אזי גם תשפל כבודכם אצל האומות כנ"ל, והבן.

מאור ושמש

השגת תמונת בעל השמועה היא לראיה שלומד תורה כדבעי, והנוגע לכל חד לפום דרגא דיליה בעניין זה

קול דברים אתם שומעים ותמונה אינכם רואים זולתי קול (דברים ד, יב), יש לרמז עפמ"ש במדרש (האומר שמועה בשם אומרה, יראה בעל שמועה כאילו עומד לנגדו). לעולם יהא בעל שמועה עומד לנגדך, **שכאשר האדם לומד תורה לשמה רואה התנא בהזכרת שמו,** ולזה אמר כאשר 'קול דברים **אתם שומעים ותמונה אינכם רואים',** שרק קול ודיבור בלבד שומעים אבל לא תמונת בעל השמועה התנא או האמורא, אז הוא סימן 'זולתי קול', **שאותו קול הוא זולתי בלתו ית' שאין הקב"ה בתוך תורתו ואין לימודו לשמה כראוי.**

אמת ליעקב

(א"ה מסופר שהעידו כמה בעלי רוה"ק על המחבר (בעל מלא הרועים וקהלת יעקב) **זצ"ל** שהיה לו מדרגה זו אשר בכל עת שהזכיר שום תנא או אמורא ראה אותו, והנוגע לכל חד לפום דרגא דילי' ראה מה שהביא בליקוטי יהודה פר' לך ז"ל: **אא"ז** הרה"ק החי' הרי"מ זצ"ל אמר, איתא יראה בעל שמועה כאילו עומד לנגדו. **כי השמועה והחידוש ההוא שייך לשורש נשמתו של בעל השמועה, ולכן נקרא 'בעל השמועה', וכאשר לומד ויודע שהם דברי תורה, מאיר בו נשמתו של בעל השמועה, וזה פירושו 'שיראה כאילו עומד כנגדו'** עכל"ק)

תפילה

תפילה בלשון שירה, מתוך אמונה ובטחון שיקובל תפילתו

ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמר. דאיתא בסה"ק (של"ה הק' פ' שמות תורה אור) פירוש על הגמרא צדיקים אומרים שירה לעתיד לבוא, היינו **שאמונת אלהי עולם תקועה בלבם כשצריכים להתפלל על איזה דבר מתפללים בלשון שירה, מחמת שמובטחים שבודאי יענה להם השי"ת והרי הוא להם כאלו כבר נתקיים אותו הדבר,** ע"כ (ועי' מש"כ בספה"ק

קדושת לוי פר׳ בשלח שאמרו שירה עוד טרם נבקע הים בגודל בטחונם וע״ז נמשך הנס). וזה הי׳ בחינת משה, וזה פי׳ הפסוק **ואתחנן אל ה׳, דאיתא** בספרים (כ״ב בבעל התורים ד״ה ואתחנן) **שתיבת ואתחנן מספר שירה**, ונ״ל פרושו כנ״ל, דהיינו כי **אעפ״י שמשה רבינו ע״ה היה צריך להתחנן אעפי״כ אמר בלשון שירה**. ולפי״ז מתורץ למה אמר משה רבינו ע״ה דווקא בלשון חינון ולא בלשון אחר של תפילה (דואתחנן דיקא עולה למנין שירה), רומז לדברינו הנ״ל.

אור לשמים

ע״י שמקדים להודות ולהלל להש״י על ישועות עתידות יסכר פי המקטרגים על תפילתו שיתפלל אח״כ

כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו כה׳ אלקינו בכל קראינו אליו כו׳ (עיי״ש שהביא דברי המדרש על פסוק זה ופירושו בהמשך דה״ק) **נ״ל על פי מה שקבלנו כשהאדם מתיירא להתפלל מחמת שחושש פן בבואו להתפלל יבואו המקטריגים לקטרג על תפלתו אם ראוי זה האיש שתקובל תפלתו, וח״ו עי״ז יבוקר פנקסו, אזי יותר טוב לספר שבחו של מקום בנידון המצטרך, דהיינו אם יצטרך להתפלל על רפואה לא יתפלל דרך תפלה תיכף רק ישבח דרך שבח להבורא עולם שהוא רופא חולים, ובמחשבתו יכוין להמשיך רפואה להנרצה, והבורא עולם היודע תעלומות לב** (משא״כ המלאכים) **הנה הוא יעשה בקשתו, וחטעם הוא, כיון דמזכיר שבח הבורא שהוא פועל הישועה הזאת, מי הוא שיקטרג על הדבר הזה, הנה כל המלאכים מסכימים וחקב״ה עושה כפי מחשבתו של המשבח להמשיך ישועה להנרצה.**

ולדעתי זהו שתקנו חז״ל (למדוהו מן המקרא) **לעולם יסדר אדם שבחו של מקום תחילה ואחר כך יתפלל** (ברכות לב.), **דכיון שמסדר שבחו של מקום, למשל כשמשבח את הבורא שהוא רופא חולים, הנה כל המלאכים עונים אמן ומסכימים לשבח הלזה, הנה הגם כשאחר כך יבא המבקש לבקש ברחמים על הרפואה במו פיו, שוב לא יקטרגו המלאכים דהוה ח״ו כנוגע בכבוד המלך ובשבחו כאשר ירצו ח״ו למנוע הרפואה אשר זה כרגע שבחוהו שהוא רופא חולים, והנה להיות הש״י יודע אשר שוב לא יקטרגו המלאכים גם בעת הבקשה הנה הוא ית״ש עונתו גם בטרם יקרא בתפלה ובקשה רק עונתו מקודם ובטרם יקרא היינו בעת סידור השבח** כו׳.

[והיינו בכל קראינו אליו] **היינו בעת סיפור השבח קודם הבקשה, וכונת המספר בשבח ג״כ במחשבה על המבוקש, וזה אינו מכיר בקריאה הזאת רק הבורא ית״ש** [והיינו ׳אליו׳ דוקא] כי הוא היודע תעלומות שהנרצה הוא למסדר השבח להיותם נעזרים בדבר המצטרך להם, והבן.

בני יששכר (תשרי ב, ו)

ההתבוננות כי לא בחר ה׳ בכל התהלות, רק במה שהללוהו ׳אלקי ישראל׳ זה מביא לאהבת ה׳, והמתבונן בזה בוז יבוז לכל הללי דעלמא נגד ריוח זה

ואהבת את ה׳ אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך. ו׳אהבת אמר בתוספת וא״ו, לומר **מלבד מצות שמע ישראל שהוא קבלת עול מלכות שמים היא מצות אהבת ה׳.** עוד ירצה להעיר להקודם לאהבה, על דרך אומרם ז״ל (זוה״ק ח״ג נו.) **ואין אדם משיג גדר האהבה עד שתקדים בו היראה** והוא אומרו ואהבת מלבד גדר היראה, ואומרו את ה׳ פירוש **על ידי האהבה אדם מתדבק בה׳**, והוא אומרו את ה׳ כו׳.

עוד ירצה לעורר לב איש ישראל לאהבת ה׳, על דרך אומרם ז״ל (מד׳ שוחר טוב כב, יט) בפסוק **׳יושב תהלות ישראל׳** (תהלים כב ד) **״שלא בחר ה׳ מכל התהלות זולת כשהללוהו, ואמרו לפניו ברוך ה׳ אלהי ישראל, אז ישב על כסא מלכות עולם״, והוא אומרו ואהבת את ה׳, לטעם זה שלא בחר להיות אלא אלהיך, ובהעיר האדם לבו לפרטים כאילו תתנתק נפשו ותתר ממקומה בהתעוררות נפלא ורם באהבת הנאהב יתעלה רום תפארת כבודו.**

עוד אולי שנתכוון לעורר לב האדם בשלשה מיני אהבה, שישנם בהכרה לנבראים, והם אהבת **הטוב**, אהבת **הערב**, אהבת **המועיל**, לזה בא דבר ה׳ לשלשתם, **ואהבת את ה׳** בשם זה העיר הלב לבחינת אהבת **הטוב**, במה שהוא טוב הרמוז בשם, כאומרו (תהלים קמה ט) טוב ה׳ לכל, גם בחשק **הערב** בסוד טעמו וראו כי טוב ה׳ (שם לד ט), **כי כל הנפש אשר יוכיח שם זה למולה אין עריבות בכל הנבראים שיכנס אליו בערך הנשתווה**, וזה לך האות אומרו (שה״ש ה ו) נפשי יצאה בדברו.

גם תשכיל בפסוק וידעת עם וגו׳ (להלן ח ה), **על פי ה׳** (להלן לד ה) **ז, כי תתנתק הנפש מהגוף ולא תרגיש בפרידה להפלגת הרגש הערב מהטוב, הרי שמענו אהבת הטוב ואהבת הערב מתיבת ה׳.**

ואהבת **המועיל** רמזה באומרו **׳אלוהיך׳**, על דרך אומרו (תהלים כב ד) **׳יושב תהלות׳**, כמו שכתבנו בסמוך (לעיל), ובזה נכלל גם כן אהבת המועיל, **כי בזה הרווחנו עולם ומלואו כמאמר שלמה** (קהלת יב יג) **כי זה כל האדם, כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה** (שבת ל:).

אור החיים הק׳

(המאמר ארוך ונקדש ובו פתח שער אהבת ה׳, ולדרכינו ליקטנו מה שנוגע לענין התפילה)

דבש תמרים

פנינים יקרים, מלקט חפרוה שרים, רבותינו הקדושים עצי התמרים

כי אל רחום ה"א לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח את ברית אבותיך. ויובן עפ"י המבואר במס' שבת דלצדיקים לא תמה זכות אבות לעולם ולרשעים מישראל דתמה זכות אבות מ"מ ברית אבות לא תמה, ומפרשין בזה הכתוב ואף גם זאת בהיתם בארץ אויביהם וא"ת, ר"ת תימה זיכות א'בות מ"מ לא מאסתים ולא גאלתים לכלותם להפר בריתי אתם דייקא דברית אבות לא תמה, הרי מבואר דברית היינו שלא לכלותם כאמור, ועפ"ז מבואר כי אל רחום וגו' ולא ישחיתך ואף שאין עושין רצונו, והוא משום ולא ישכח את ברית אבותיך כאשר נשבע להם, ואף שתמה זכת אבות אך ברית אבות לא תמה והיא העומדת להם.

(ישמח משה)

☆

ואתחנן בעת ההוא לאמר ה' אלקים אתה החילות וגו'. ובמדרש מה אברהם אמר ה' אלקים מה תתן לי ואף משה אמר ה' אלקים אתה החילות וצ"ל הכוונה בזה שאמר בלשון אברהם, ויבואר בהקדם דברי האוהל יעקב לפרש ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה, כי ע"י תפילות אבותינו נעשה מעין הנובע ישועה בדורות שאחריהן, וזה שצוה ה' אותנו לזכור נסיו ונפלאותיו אשר עשה עם אבותינו כי עם זה מעוררים אנחנו אותן החסדים והנסים להריק אלינו, וז"ש יענך ה' ביום צרה דייקא שאז רבו המסטינים, ע"כ ישגבך שם אלקי יעקב, מי שענה ליעקב בעת צרה הוא יענה אותך אבל לא מכחך לבד, וז"ש ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאחר שנגזרה גזרה וכבר הגיע עת צרה, לאמר ה' אלקים בלשון שאמר אברהם לעורר תפלתו להושע כמו שנושע באותו לשון בהתחננו אל ה'.

(ייטב לב)

☆

ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה וגו' לטוב לנו כל הימים לחיותינו כהיום הזה. ונראה לפמ"ש בספרים לפי באין מליץ יושר מול מגיד וכו', שכשישראל אין עושין רצונו של מקום חיו ואין להם שום זכות להצדק ביום הדין, ובאמת הקב"ה מקור הטוב רוצה שיזכו בדין, אבל צריך לסתום פי המקטרגים שלא יהיה להם פתחון פה לקטרג, ולכן אם ישראל מקיימין איזה מצות מאותן החוקים שאין להם טעם אז גם הקב"ה יעשה מדה כנגד מדה לזכותם בדין אף שאין בזה שום טעם ושכל במה לזכותם, וזהו באין מליץ יושר מול מגיד פשע תגיד ליעקב דבר חו"ק, ר"ל שהם מקיימים החוקים, וצדקנו במשפט שבזה יוכל להצדק אותם בדין ובמשפט ע"כ, וז"ש ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה לטוב לנו, שע"י קיום החוקים נוכל לזכות בדין באיזה אופן שיהיה וזהו לטוב לנו שנשיג טובה ע"י עשיית החוקים.

(קדושת יו"ט)

☆

אעברה נא ואראה את הארץ הטובה. במדרש אם אעברה נא בטל

לקיטת תמרים

אמרות ופיזורים, מלוקט מספרים, על רבותי"ק עצי התמרים

ואתחנן אל ה', כשאדם עומד להתפלל יחשוב שאין לו אלא ה'עת ההוא'

ואתחנן אל ה' בעת ההוא וגו'. שמעתי מפי אחי הרב ר' שמואל ט"ב אבד"ק גארליין, ע"ד שפי' בס' דברי אמת של הרב הק' זלה"ה מלובלין מאמרם (בראשית רבה פא- ו) **אין 'ועתה' אלא תשובה, כי האדם צריך לחשוב בכל עת כי מה שעבר אין וכלה באפס, ומה שעתיד אינו עדיין, ואין לו רק רגע שעומד בו, וראוי עכ"פ לעשות בו תשובה ע"כ דבריו.** והנה משה אדוננו היה עניו מאד מכל האדם, ודימה בנפשו שאין בידו זכות מן העבר ולא מן העתיד, כמאמרם אל תאמן בעצמך וכו', **ולא נשען להתחנן אל ה' כי אם בשביל עת ורגע ההוא שעמד בו לפני בוראו, וזהו ואתחנן אל ה' "בעת ההוא" בשביל עת ההוא,** והבן.

ייטב לב (ואתחנן)

"קוק מיט דיינע אויגען, אין זעה אז עס קען ווייטער אזוי נישט גיין"

עלה ראש הפסגה ושא עיניך ימה וצפנה ותימנה ומזרחה וראה בעיניך כי לא תעבר את הירדן הזה. ומחובתנו להיעצר לרגע לחשב את חשבוננו בעולם הזה, ולהסיק את המסקנה הנדרשת מאליה, **כפי ששמעתי פעם מהאדמו"ר הרה"ק רבי יואל מסאטמאר זצוק"ל [בהיותו בעיה"ק ירושת"ו]** בהגדירו את האדם במצבו השונים שנפקחו עיניו ומגלה את מצבו האמיתי היכן הוא עומד, כמאמר הכתוב (דברים ג- כז) עלה ראש הפסגה **ושא עיניך ימה וצפנה ותימנה ומזרחה, וראה בעינך כי לא תעבר את הירדן הזה, קוק מיט דיינע אויגען, אין זעה אז עס קען ווייטער אזוי נישט גיין.** הוי מחשב חשבון עולמך, שובה ישראל, כי כשלת בעוונך.

מרבה חיים (להגר"ח ברים זצ"ל עמ' מה)

סלח נא ואם סלח נא בטל אעברה נא, ויובן לפימ"ש בפרד"א בכל שנה בעת שחטאו ישראל בבנות מואב באותו פרק פעור עולה למעלה לקטרג ולהזכיר עון וכשרואה קברו של משה חוזר ושוקע, ומבואר כי משה היה מוכרח להקבר בחו"ל מול בית פעור כדי לכפר על מעשה פעור, ובזה פי' באוה"ח ונשב בגיא מול בית פעור, אין ישיבה אלא עכבה עד עולם, שמשה רמז טעם קבורתו שם מול בית פעור, לבל יקטרג על ישראל, וברשי" עה"פ כי מת אנכי בארץ הזאת אינני עובר את הירדן, שאף עצמותי אינם עוברים, ובכן יתכן כי מה שבקש משה אעברה נא היתה בקשתו ליכנס ולהקבר בארץ, וע"ז השיב לו הקב"ה כי דבר זה לא יתכן כי אם יתקיים אעברה נא ויקבר בארץ אז בטל סלח נא שאם לא יהיה נקבר מול בית פעור יהיה להם האפשרות לקטרג בכל שנה, וע"כ אם סלח נא להסיר קטרוג פעור, אז בטל אעברה נא כדי שתקבר מול בית פעור מטעם האמור.

(דברי יואל)

☆

אעברה נא ואראה את הארץ הטובה. ובמדרש אעברה נא בטל סלח נא ואם סלח נא בטל אעברה נא, והביאור הוא עפ"י דברי מהרי"ד מבעלזא זי"ע לפרש נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם, וקשה למה אמר אלקיכ"ם בלשון נסתר, דהנה רשזי"ל פיוש עה"פ אנכי הי אלקיך למה אמר בלשון יחיד, ליתן פתחון פה למשה ללמד סנגוריא במעשה העגל לומר לי צויתי ולא להם, וזהו נחמי נחמי, פי' דאחר הבכיה לדורות של בין המצרים על מעשה העגל, באה הנחמה יאמר אלקיי"ך בלשון יחיד, כדי שיוכל משה רבינו ללמד סנגוריא ולטעון לפני הקב"ה לי צויתי ולא להם ע"כ, והנה טענתו של משה רבינו אעברה נא היתה שגם הוא נכלל בבנ"י ויוכל לזכות בארץ הטובה אשר נשבע השי"ת לאבותינו לתת לנו, אבל ממה שטען לי צויתי ולא להמא"כ נחלק הוא מכלל ישראל ובטלה טענת אעברה נא, וזהו פי' המדרש אם אעברה נאאז אתה נכלל בתוך כלל ישראל וא"כ בטל סלח נא אותו באיל אעברה נא ואראה, וי"ל לפי מה שביאר הערוגת הבושם מה שמבקשין אנו בתפלה לזכור לנו עקידת"י יצחק עקידתו דוקא, עפ"מ דמבואר במדרש בשעה שיקש אברהם לעקוד את יצחק בנו אמר לו אבא בחור אנו וחוששני שמא יזדעזע גופי מפחדה של סכין ואצערך, אלא כפתני יפה יפה מיד ויעוד את יצחק, הי שגם בחיר הי אבינו יצחק חשש אולי לא יעמוד בנסיון, ומה יעשו אזובי קיר ומה יפלא עכשיו כשאין ביד אנוש פעוט כח להתגבר על יצרו ונכבוש תחת ידו, והיינו שאנו מתפללין שוא יתי"ש יזכור לנו זכות העקידה"ה ע"כ, ולפי זה חידש כ"ק אאמו"ר שליט"א שע"כ נשחט האיל תחת יצחק כי יצחק לא מסר נפשו בשלימות לשחוט עצמו כי הרי היה ירא מנסיון היצר וזאת היה נחשב בעיני אברהם לפגם וע"כ העלה תמורתו איל לקרבן על החטא עכתוי"ד, והנה משה רבינו ידע כי מה שנגזר עליו שלא יכנס לארץ הוא מחמת פגם החטא של מי מריבה, ולכן היה מבקש זכותים איך יצדק עצמו לפני יתי"ש, ולזה אמר אתה אמרת אל תשלח ידך אל הנער והחלפת אותו באיל, והטעם שהיה צורך להחליף את יצחק באיל כי מאחר שבקש כפתני יפה יפה נפסל לקרבן, ונמצא כי יצחק ירא שמא לא יוכל לעמוד בנסיון, וא"כ מה יענו אזובי יר פשוטי עם כאשר באים לידי נסיון, ובזה רצה משה רבינו להמליץ על עצמו שיהיה לו ללימוד זכות.

(כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

כי שוב לא יוכל לטעון לי צויתי ולא להם ואם סלח נא מחמת הטענה של לי צויתי ולא להם והלשרא של אנכי הי אלקיך נאמרה בלשון יחיד לך לבדך א"כ אין כאן טענת אעברה נא לעבור לארץ ישראל בתוך כלל ישראל, וזהו שאמר משה רבינו לבנ"י ויתעבר הי בי למענכם, היינו כי בעבור בנ"י לא נתן לו הקב"ה ליכנס לארץ כדי שיהיה להם סליחה וכפרה על חטאתכם במעשה העגל, ע"כ תלה את האשמה בהם.

(ברך משה)

☆

אעברה נא ואראה את הארץ הטובה. ובמדרש אתה אמרת אל תשלח ידך אל הנער והחלפת

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבותיה"ק עצי התמרים

סיפר הרה"ג **מענדל הענדלער** ז"ל כי הוא הניח תפילין לראשונה כשנעשה בר מצוה אצל מרן רבינו ז"ל, והיה אז ביום ה' לשבוע, ואביו הר"ר משה ע"ה לא היה לו פנאי להתפלל במנין של רבינו ז"ל ולומר אז ברכת ברוך שפטרני, על כן שאל מרבינו ז"ל אם יכול להמתין בברכתו עד יום השבת, והסכים רבינו לזה. אלא שהוסיף רבינו בצחות לשונו, דכדי שלא להכניס בספיקא למי נחשב העונות עד יום שבת קודש, תראה שלא יעשה שום עבירה עד יום שבת על כל פנים. ואחר כך הוסיף רבינו ואמר, דבאמת לשמור עצמו מן החטא רק יום אחד, אינו קשה כל כך רק עיקר דרך היצר הרע הוא לפתות האדם שקשה להתגבר כל כך ימים ולעמוד בנסיון זמן ארוך, ובזה פירש מרן רבינו ז"ל מאמה"כ בפרשתן **"וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים"**, על פי מה שאמרו ז"ל (סוכה נב.) יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, וכל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו. אמנם עיקר הנסיון הוא כאשר בא היצר הרע אל האדם ואומר לו, הרי ממילא יקשה לך להתגבר ולעמוד בנסיון זמן ארוך, על כן למה לך להתחיל ללחום אתי לאיזה זמן, הא ממילא אהיה אני הנוצח, אבל אם יחשוב האדם לעצמו שלא יצטרך להתגבר עליו רק יום אחד, אזי אינו קשה עליו כל כך להתגבר כנגדו. וזהו רמז הכתוב, **וידעת היו"ם**, כי תתבונן שרק היום בלחוד יש לך התגברות היצר, ואז יעלה לך בניקל שלא לחטוא, **והשבות אל לבבך כי ה' האלהים.**

(קדושת יואל)

קדוש יאמ"ר

ליקוטי אמרים מפרן רביה"ק בעל דברי יואל זי"ע
לספר "אמרי יואל" אשר אך זה יצא לאורה

ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר. עיקר תפלותינו הוא בבחינת **ותחנן אל ה' בעת ההיא**, כי אין אנו מתפללים על עצם הגאולה, כי כשמתפללים על כך נראה כאילו יש לנו איזה קפק בזה, וזהו בכפירה בבחינת המשיח, אשר הוא כפירה בתורה, כלכתב **הרמב"ם** (מלכים יא): יש הרבה פסוקים בתורה שלא נתקיימו עדיין, ויתקיימו רק אחר ביאת המשיח, ועל כן הכופר בביאת המשיח הוא כופר בתורה; אמנם כל תפלותינו הם על **בעת ההיא**, היינו על זמן הגאולה, שה' ימיש זמן גאולתינו במהרה בימינו. (דברי יואל)

ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר. קשין היו סימון ועוג יותר מפרעה וחיילותיו, וכשם שאמרו שירה על מפלת פרעה כך היו רשאין לומר שירה על מפלתם (ילקוט תשפה). **בעבודת ישראל** (ויאתחנן) כתב: אין אומרים שירה רק כשנגמר הענין בשלימות; והנה **המאו"י** (שער המצות רלאה) כתב: שהחילוק בין גאולת מצרים לשאר הגאולות הוא, שבמצרים נתבררו בגאולתם כל הנשמות, לכן לא היה צריך להיות שם עוד, אבל בשאר הגאולות לא נגאלו לגמרי, ונשארו נשמות שלא נתבררו; נמצא דעל כן לא אמרו שירה על מלחמת סיחון ועוג, כיון שלא נשלמה המלחמה לגמרי, ולא תושלם עד עת הקץ בבחינת המשיח. והנה **כמגלה עמוקות** (ויאתחנן מז) כתב: על ידי שכבשו את סיחון ועוג, היו יכולים אחר כך לכבוש את המלכים בארץ ישראל; וזהו **ותחנן אל ה' בעת ההוא**, שיעיזו לעשות את הגמר למלחמת סיחון ועוג, והוא כיבוש ארץ ישראל, וממילא יהיה אז עולם התיקון, ועל ידי זה יוכל **לאמר** שירה, כלכתב (בעל הטורים): 'ותחנן' בגימטריא 'שירה'; ולמה לא אמר אז שירה, כי **אתה החלותה** לייקר **להרות את עבדך**, שמלחמת סיחון ועוג לא היה רק התחלה למלחמת שאר המלכים, וכיון שלא נא הדבר לגמר, אין רשאי לומר עליו שירה. (מידושי תורה)

ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר. מי שמתפלל תפלתו לפני חבירו, צריך שלא ישמיע קולו בתפלתו, ומי שמשמיע קולו בתפלתו תפלתו אינה מתקבלת (זוה"ק ויגש רט:). לולא דמסתפינא לומר דבר חדש שלא נאמר בדברי הקדמונים, דהנה מלשון **הזוה"ק** נראה קצת דתפלה בלחש הוא רק בזמן הגלות, שכתב (שם): והקל נשמע (ברכות מה), קל בלע ו' נשמע, כלומר שמתקבלת, זו היא תפלה שהיא בלחש, מה הטעם, אמר רבי אלעזר זו השכינה שבוכה על מורכן בית המקדש ועל גלותם של ישראל; ולפי זה אפשר שתפלת שמונה עשרה בלחש הוא כמו שאמינו בגמירא ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, שבזמן הגלות נריכים לומרה בלחש, ולעתיד לבוא יאמרוה בקול רם. והנה אמרו (סוטה ט.): שם היתה מתקבלת תפלתו של משה ליכנס לארץ, לא היה יכול להיות המורכן בית המקדש, והיה זה סבות כליה לשונאיהם של ישראל; ולכאורה לפי זה למה התפלל משה שרצה ליכנס לארץ, והלא ידע שהשלת ישראל תלויה בזה שאינו נכנס. **כמגלה עמוקות** (ויאתחנן כ) ביאת: שכוונתו היתה שיהיה עכשיו הזמן של עולם התיקון, שלא יאריך עוד בית המקדש, וליכא החשש של סבות כליה; וזהו **ותחנן אל ה' בעת ההיא**, שיגיע עכשיו הזמן של עולם התיקון, ומי יהיה בחינת **לאמר**, שיוכלו להתפלל כל התפלה בקול. (דברי יואל)

ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר. לפי שזמן הגאולה קבוע מה', מכל מקום אם חפץ ה' לגאלינו בטרם הגיע תורנו זמן, יחליף את סדר הזמנים, ויקדים להביא את הזמן המיועד לגאולה, ודבר זה מסור ביד ה' לבדו (מזר הקודש בראשית רבה לח). והנה בודאי רצה משה שלעתיד הוא יהיה גואל ישראל, כדלמרו (ספרי בהעלותך): ה' הראה למשה עד היום האחרון; וזהו **ותחנן אל ה' בעת ההיא'** שהוא לשון נפעל, שמשה התפלל שיוכל להחליף את הזמנים, שיהיה עכשיו הזמן של הגאולה השלימה שהוא נפעל מעין כל, אבל משה שכל

רז לא נעלם ממנו ידע את זמן הגאולה, אבל ה' אמר לו **אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה**, ולא הניחו ה' להתפלל עוד, כדי שלא יכריח על ידי הפצרתו להחליף הזמנים, כיון שלא היה עדיין הזמן לזה. (דברי יואל)

ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר. אף על פי שיש להם לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים, אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת חנם (רש"י). לכאורה אם יש בידם מעשים טובים, למה להם לבקש מתנת חנם (מפרשים). וברמה **דק"ו בתפלה למשה** (ענ) כתב: אומר מתנת חנם הוא בחינה גדולה ביותר, לפי שאינו מוגבל לפי שכר המעשים, אלא הוא אומר מתנת חנם שה' משפיע לעמו ממדת רחמיו, והוא בלי גבול ותכלית, ועל כן הוא אומר גדול מכולם, לפי שצא מה' לבדו; ולפיכך היו הצדיקים מתחננים ליכנס לאומר הגדול של **מתנת חנם**, שהוא בחינה גבוהה ונשגבה. (הו"ל תבו)

ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר. ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה (ישעיה יב). ופירשו (מפרשים): כי ישועת צדיקים היא כמו מעיין הנובע ישועה לכל, מיד ולדורות, ולכן ה' מתאוה לתפלתם, שעל ידה יפתח היצור והמעיין לכל מי שצריך לאותו דבר; והנה הצדיקים בדורות הראשונים, רצו מה שעתיד להיות בדורות הבאים, שלא יהיה להם זכות להגאל, ויהיה צורך בשעת רחמים לזכות לקבל מאומר מתנת חנם, על כן לטובתינו היו מתחננים לבקש מתנת חנם מאומר הגדול, וזה פתחו לנו שער לדורות בעת שנהיה זקוקים לאומר הגדול, וממעיני הישועה שהמשיכו הם נשתה גם אנחנו. וזהו **ואתחנן אל ה'**, לפי על פי שהיה בידו לתלות במעשיו הטובים, היה משה מבקש מתנת חנם, לצורך **לומר** לדורות הבאים, שיהיו זקוקים לאומר הגדול של **מתנת חנם**, "ופתח משה את השערים, שיוכלו כל הדורות להתפלל, ויקובל תפלתם להיתן להם מאומר הגדול". (הושענות רבה תבו)

ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר. תקט"ו תפלות היה מתפלל, ואילו היה מתפלל עוד תפלה אחת היה נענה, אלא שגזר עליו ה' רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה (מדרש). מהכא חזינן עד היכן צריכין להתאמץ בתפלה, ואל יתייאש אדם מן הרחמים, לפי על פי שכבר התפלל כל כך הרבה תפילות, לא אפסה תקוה ועדיין היה יכול להוסיף, אילולא שנאמר עליו להפסיק בתפלה עוד, וכדאמרו (ברכות לב:): אם רואה אדם שהתפלל ולא נענה, יחזור ויתפלל, שנאמר (תהלים נה): קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה', ופירשו (רש"י): קוה, והתחזק ואל תמשוך ידך, אלא חזור וקוה. (נפש קנ)

ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר. ותתחנן למה, כדי שיכנס לארץ (מדרש). וקשה הרי כבר מפורש בפסוק דתפילתו היתה כדי שיכנס לארץ. וברמה **דבכתבי האר"י** (פרדס ריסוים כה) הקשה: אין הקריבו יאריאל קרבנות במדבר, הלא אי אפשר להקריבם אלא בבית המקדש שעומד בארץ ישראל, אלא קדושת ארץ ישראל נפעה עמהם במדבר, כדמצינו בעקד (סנהדרין קיג.) שקיפל ה' את כל ארץ ישראל תחתיו, והיו שוהים במקום המקדש ממש; וזה היה קשיא ליה **ותתחנן למה**, למה היה מתפלל ומתאוה כל כך **ואעברה נא**, הלא היה ברוי בקדושת ארץ ישראל גם במדבר. ומירצו **כדי שיכנס לארץ**, כי אינה דומה קדושת ארץ ישראל במקומה הראוי לה, לקדושתה שנעקרה ממקומה למדבר, דזו אינו נמשך וקדושת ארץ ישראל אם היא בבחינת גלות. (נפש נפנו)

ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר. ותתחנן למה, כדי שיכנס לארץ (מדרש). עמידין בתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל, וגם עכשיו הם חלק מארץ ישראל (מגילה כט.), והנה בודאי מי לנו בית המדרש תשוב וקדוש יותר מבית מדרשו של משה. וזהו **ותתחנן למה**, למיזה צורך התחנן שיכנס לארץ ישראל, הלא גם בית המדרש שלו היה לו דין ארץ ישראל, ותירץ **כדי שיכנס** לייקר **לארץ**, כדאמרו (סוטה יד.): ותתאוה משה ליכנס לארץ, כדי לקיים מצות התלויות בה, שאי אפשר לקיימם רק בארץ ישראל בתבונות הארץ. (תידושי תורה)

סיפורי צדיקים, גביאור הפסוקים
המלאים זיו ונוגה מפיקים

ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמר

מסופר על הרה"ק ר' מנחם מענדל מרימינוב זי"ע בעת אשר בתו הצדיקת אשת מו"ה ארי' לייבוש זללה"ה חלתה ונפלה למשכב והיא היתה גרמא דשמונה עשר ביר אשר נעדרו מעמו רח"ל ובליל שב"ק פר' ואתחנן הי' הרה"ק מתפלל בשמחה יתירה וריקודין בלכה דודי כדרכו בקודש ובסעודה הראשונה בליל שב"ק כאשר הי' מסיב בהתלהבות גדולה ושמחה יתירה באה לפניו כלתו של הרה"ק מוהרמ"מ מרימנוב וצעקה בבכי' יתירה כי בתו היחידה הנ"ל גוססת רח"ל, אזי כששמע הרה"ק את זאת סמך פניו על ידו כעין נפילת אפים איזה רגעים ואח"כ פתח את פיו הקדוש ואמר: כתיב "ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמר" הנה הרעיא מהימנא מרע"ה הי' מתחנן אל ה' שהגם שיהי' "בעת ההוא" היינו בעת צרה רח"ל (מלשון בעתה ורעדה) עכ"ז "לאמר" שיהיה נשאר עומד על עמדו עם חוזק אמונתו ובטחונו בה' למען יוכל עוד לדבר דיבור לפני השי"ת, ואומר גם אנוכי להקב"ה הלא בידך נפש כל חי בכל עת ובכל שעה ומה איכפת לך כי יתעכב עוד הדבר ותשאר עוד בחיים ביום השב"ק שלא תבטל אותי משמחת השב"ק, והי' יושב וגומר סעודתו ברינה וצהלה ולא היה נראה עליו שמץ של עצבות, ואכן כך הוה שנשארה בחיים עד יום ב' שלאחריו תנצב"ה.

(בארות המים)

אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה

בימי הרה"ק בעל מגלה עמוקות זי"ע בק"ק קראקא, בא לשם בחור אחד לא נודע מאין הנהו, וחפש לו מעמד לשרת שמה, ונשתכר אל בעה"ב אחד בעל חנות גדולה להיות משרת בחנותו, ועשה עבודתו באמונה, ותנאי עשה לו עם הבעה"ב, שיוכל לילך ערב ובוקר לתפילה אל ביהכ"נ, והסכים הבעה"ב לזה, ומאז בא הבחור בהחנות נתברך הבעה"ב לרגלו בשפע ברכה, פע"א הלך הבחור המשרת הזה לביהכ"נ להתפלל תפילת שחרית כמנהגו, בתוך כך באו סוחרים ממרחקים והמון אדם רב אל חנותו של בעה"ב, עד שלא היה יכול הבעה"ב למלא את חפצם לתת לכל אחד משאלותיו כדבעי, והבחור הלז איחר לבוא, ויהי כי קרא הבעה"ב כמה פעמים עליו ואמרו לו כי עוד לא בא מביהכ"נ, וילך הבעה"ב בחרי אף לראות מדוע בושש מלבוא, אם מאריך בתפילתו יסלח לו, ואם אך מבטל זמנו בבטלה אז יקח נקם ממנו, וכאשר בא לביהכ"נ וימצאהו עומד ומסתכל כלפי מעלה על ציורי התקרה, ואין אומר ואין דברים בפיו, וירץ אליו בחמת רוחו ויכהו מכת לחי, וכל המתפללים שמה נאספו לראות מה זאת, ונתבייש הבעה"ב ויעזוב את ביהכ"נ וילך לחנותו, והבחור הלז כשסילק את תפיליו והניחם בתיק שלהם לא שב לבית אדוניו עוד, אלא הלך אל בית הרה"ק בעל מגלה עמוקות שהי' מכירו כדי ליטול רשות ולהפרד ממנו, ויתמרמר הרה"ק לנגדו: למה זה תעזבנו, אבל לשוא הי' כל הפצרותיו וללא הועיל, כי ירט הדרך לנגדו, ויאמר לו הרה"ק עכ"פ אל תפטור אלא מתוך דבר הלכה למען יהי' לי למזכרת נצח, הנה יגעתי בחיבורי מגלה עמוקות ואמרתי רנ"ב אופנים כמנין ר"ב ל"ך על הפצרת מרע"ה ליכנס לא"י, אמור לי גם כבודו מה בזה אשר לא הבאתי בספרי, ויאמר לו הבחור: יש אתי רמז מה שלא מובא בספריכם, להיות שיש ארבע חיות הקודש הנושאות המרכבה עליונה, והכסא כבוד לה ד' רגלים, ואמרו חז"ל האבות הן המרכבה, והמה שלשה רגלים, ורצה משה ליכנס לא"י וע"י קדושת הארץ יוכל להגיע למדריגה להיות הרגל רביעי שבמרכבה, וא"ל הקב"ה: "אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה", כי כבר הכינותי את דוד עבדי להיות ברגל הרביעי, ורמז לזה כי "בדבר" - ר"ת ב'ן ד'וד ב'רגל ר'ביעי, עד כאן. ויפטור ממנו ופרח לו איש האמת, ויהי בראות בעל החנות כי אין הנער נתחרט מאוד על שביישו ברבים, והלך במר נפשו להרה"ק בעל מגלה עמוקות, ובבואו לביתו אמר לו הרה"ק: מה שהכית אותו על הלחי, הוא לא הרגיש כלל, ולו לא עשית מאומה, אך לי עשית, הרחקת ממני אוהב וריע, ולא אראה אותו עוד, ושש אנוכי על אמרותיו שהניח לי.

(מבשר טוב)

לשון חכמים

לשון חכמים צרק ומישרים, בדרך צחות ומליצה נאמרים

רק השמר לך ושמור נפשך מאד וגו' ופן יסור מלבבך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך וגו', אשר יִלְמְדוּן ליראה אותי כל הימים אשר הם חיים על האדמה ואת בניהם יְלַמֵּדוּן: (ד, ט). נראה לפרש **בדרך צחות** על אותן בני אדם שהם עסוקים בהבלי עולם, ומטפשין ומסירים מעל לוח לבם מצות השי"ת, גם בעמדם בתפלה שפתותיהם נעות ולבם בל עמהם, ורק את בניהם אשר יוולד להם הם מייסדן אותם ללכת אל בית הספר שלא לבטל רגע אחת, רק יעסקו בתורה ותפלה, והוא אינו משים אל לבו מה שהוא ממעט בעבודתו יתברך שמו, ואיך ימלא לבבו להוכיח אחרים בשבט מוסר ובניו מומם, ואינו מרגיש מומו הפוסל אותו. וזה שמרמז הכתוב **השמר לך וגו' ופן יסורו מלבבך**, ר"ל אתה בעצמך תסור מלילך בדרכי השם. **והודעתם לבניך**, היינו שתוכיח רק את בניך שהם ילמדו, ועל עצמך לא תשגיח כלל. לא זו הדרך ישכון אור, רק אשר **יִלְמְדוּן** ליראה וגו', שהם עצמם ילמדו מקודם ליראה וגו', ואח"ב את בניהם **יְלַמֵּדוּן.**

תפארת שלמה

ואתחנן אל ה' וכו'. וברש"י אי' שהתפלל תקט"ו תפילות כמספר ואתחנ"ן, והנל"פ עפי"מ דאי' בספרי קבלה מקדש של מעלה מאן בנאיה, הקב"ה ומחנה דיליה בנאיה לכותל ראשון, אברהם בנאיה לכותל שני, יצחק לכותל שלישי, יעקב לכותל רביעי, ומשה בנאיה לגג, עכ"ל. ולכאורה קשה להבין מה הפי' במ"ש קוב"ה ומחנ"ה דיליה וכי הקב"ה צריך למחנה שיעזרוהו, אך י"ל דהכוונה הוא דהשם של בנין הוא מספרו מחנ"ה, וז"ש הקב"ה ומחנ"ה דיליה כוונתו על השם מחנ"ה שלו, וזהו הפי' בגמ' (פסחים פ"ו.) לא כאברהם שקראו הר וכו' ולא כיצחק שקראו שדה אלא כיעקב שקראו בית, דהנה כל אחד מהם כשבנה את הכותל הוסיף לו עוד מספר מחנ"ה, לכך אברהם שהוסיף מחנ"ה (על מחנה שכבר הי' מהקב"ה) ע"כ קראו ה"ר (כמספר ב' פעמים מחנ"ה עם הכולל) ויצחק שהוסיף עוד הפעם מחנ"ה קראו שד"ה (כמספר ג' פעמים מחנ"ה) ויעקב הוסיף עוד מחנ"ה לכן קראו בי"ת (כמספר ד' פעמים מחנ"ה) ולפי"ז הי' צריך מרע"ה כשבנאיה לגג להוסיף ה' פעמים מחנה כמספר ואתחנ"ן, וזהו הענין שנאמר במרע"ה שהתפלל תקט"ו תפילות כמנין ואתחנן דהיינו הגימטרי' של ה"פ מחנ"ה ולכן ביקש אעברה נא ואראה את הארץ וכו' ההר הטוב הזה והלבנון זה ביהמ"ק דהיינו שיוכל לבנות את ביהמ"ק ע"י הצירוף של ואתחנ"ן.

(הגה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע)

☆

ועבדתם שם אלהים מעשה ידי אדם אשר לא יראון ולא ישמעון ולא יאכלון ולא יריחון, ובקשתם משם את ה' אלוקיך ומצאת וכו'. ויבואר עפי"מ דאי' במדרש (שהש"ר עה"פ אמרתי אעלה בתמר). דנבוכדנצר הי' מפתה לדניאל שיסגוד להצלם אשר עשה, ואמר לו אתה תראה שמעצמך תשתחוה לו, מה עשה אותו רשע נטל ציץ של כהן גדול שהיה חקוק עליו שם המפורש ונתנו לתוך פיו של הצלם, ומתוך כך דיבר הצלם אנוכי ה' אלוקיך וממלל רברבן, כיון דחמי דניאל כן אמר אמר לנבוכדנצר שיתן לו רשות למיסק ולנשק לצלמא על פומיה, וסלק והשביע להציץ ואמר לו בשר ודם אני ושלוחו של הקב"ה אני וגוזר אני עליך שתבוא אחרי, בא לנשקו והוציא בלעו מתוך פיו, אח"כ מתכנשין והוו מקלסין קדמוהו ולא עבידי כלום, הרי מצינו בהצלם של נבוכדנצר שהי' מדבר וקורא בגרון אנוכי ה"א, אך לא היה בצלמו של נבוכדנצר שום ממש ח"ו, רק השם המפורש שהיה טמון בו הוא היה מדבר בו, והשתא א"ש דכל זאת רמזה כאן התוה"ק ואמר כי יבוא עת אשר והפיץ ה' אתכם בגולה, בגלות בבל, ועבדתם שם אלוהים מעשה ידי אדם, היינו הצלם של נבוכדנצר, אשר לא ישמעון ולא יאכלון ולא יריחון, אך לא אמר ולא ידברון, כי באמת הצלם הלז דיבר בקון גדול וחזק, ואף שתראו שידברון אל תדמו בנפשכם ח"ו הואיל כי כן יש בו ממש, ותטעו ח"ו לעבוד אותו בראותכם הפלא הזה, רק ובקשתם מש"ם את ה' אלוקיך, ואז ומצאת אותו, בפיו של הצלם ואז תדע שאין הדיבור מצד עצמו של צלם.

(סערת אליהו מהגר"א זצ"ל)

דורש טוב

ובתים מלאים כל טוב אשר לא מלאת, ובורות חצובים אשר לא חצבת כו', ואכלת ושבעת: (ו, יא), קשה אמאי בבתים כתוב הלשון 'אשר לא מלאת', וגבי בורות כתיב 'אשר לא חצבת'.

ונראה דהנה דרשינן בגמ' (חולין יז.) בסיפא דקרא 'ואכלת ושבעת' דהתורה הקדושה התירה לבני ישראל בשעת כיבוש הארץ לאכול ממה שימצאו בבתי הגויים, ואפילו 'קדלי דחזירי' היינו גם מאכלות אסורות. אבל היינו דוקא משל העכו"ם. ולכן **היו צריכים להזהר שלא לקנות את הדברים לעצמם כי אז היה נאסר עליהם כיון שמסולק מזה שם עכו"ם.**

וא"ת הא בשעה שכבשו את הבתים ממילא יקנו את מה שבתוכם ויאסרו עליהם המאכלות, זה אינו כיון דאמרי' בגמ' בנדרים (דף ל"ה) **דאיסורא לא ניחא ליה דליקני.** וכבר כתבו התוס' בפרק חזקת הבתים (ב"ב נ"ד ד"ה אדעתא) **דהיודע שיש איזה חפץ בחצירו והוא אינו מתכוין לקנותו לא קני.**

אכן 'לא ניחא ליה דלקיני' וכו', זה לא שייך לומר גבי 'בור', ד'בור' שחייבה עליו תורה (בפר' משפטים), נעשה בעל כרחו רשותו של החופרו, כמבואר במס' בבא קמא (דף כ"ט) "שני דברים אינם ברשותו של אדם, **ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו, ואלו הן בור ברה"ר** וחמץ בפסח". וממילא גבי בור אי אפשר לומר דלא קנו הדברים שבתוך הבור. **דכיון שהתורה זכתה לו בבור, זכה בעל כרחו גם בכל מה שבתוכו.**

וממילא אם היו ישראל בעצמם חוצבים בורות, היו הדברים של העכו"ם שימצאו בתוכו נקנין להם, והמאכלות האסורות שבתוכם נאסרים עליהם, דהוי דידהו ואין בזה שום היתר, ולכן שפיר מדוייק לישנא דקרא דגבי בורות כתיב 'אשר לא חצבת', דאילו היו חוצבים כבר לא שייך לומר 'ואכלת ושבעת', אבל גבי בתים כתיב 'מלאים כל טוב אשר לא מלאת' כי בכאו"פ מותר מה שבתוכם דכיון ד'לא ניחא ליה דליקני' יש היתר ד'ואכלת ושבעת'.

צפנת פענח

הטעם שחשב שהותרה השבועה

וָאֶתְחַנַּן אֶל ה' בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר: (פרק ג פסוק כג)

וטעם **בעת ההוא** וגו', והנכון כי בעת ההיא, בעת הנזכרת שכבשתי סיחון ועוג והתחלתי להלחם בעממין שנתנו לישראל וחלקתי הארץ לשני השבטים[א].

הטעם שהשלים התוכחה בזה שגרמו אבותיהם רעה לעצמם

ה' אלקים אַתָּה הַחִלּוֹתָ לְהַרְאוֹת אֶת עַבְדְּךָ אֶת גָּדְלְךָ וְאֶת יָדְךָ הַחֲזָקָה אֲשֶׁר מִי אֵל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כְמַעֲשֶׂיךָ וְכִגְבוּרֹתֶךָ: (פרק ג פסוק כד)

ה' אלקים ... והנה השלים התוכחות בזה שהוציא מותם שגרמו מבותיהם רעה על עצמם, וגם עליו גרמו עונם שלא יעבור לארץ. לזה הם הבנים יעברו וייכנסו מותה שם לא יהיו כאבותם דור סורר ומורה[ב]. ולכך יתחיל עתה להזהירם בכלל המצות, שלא יוסיפו עליהן ולא יגרעו מהן.

'אז יבדיל משה', אימתי

אָז יַבְדִּיל מֹשֶׁה שָׁלֹשׁ עָרִים בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה שָׁמֶשׁ: (פרק ד פסוק מא)

אז יבדיל משה שלש ערים[ג]. פירש רבי מכריהם ביום שהבדיל משה שלש ערים זו ממה שבדבי הבריחן[ד]. ואינו נכון [משום שהמשמעות של 'אז' היא על מה שנאמר לפני כן], לכל הול כפשוטו[ה], כי משה מקה כל ישראל לבאר להם התורה, ופתח להם בדברי התוכחות. וכשבר ממר בפניהם תוכחותיו כמה שעשו, והמזהרות על עבודה זרה ועל יהול השם יתברך, והשלים להם שיזמרו תוקיו ומצותיו למען ייטב להם. זו ממר במעמשם לפניהם, עתה נקיים המצוה שבר טוו השם, ותהיינה בלר במדבר וכמות בגלעד וגולן בשבן, ערי מקלט לנוס שמה כל רוצח בשגגה. ולף פי שאינן קולטות על שיבדילו מותם שבארץ כנען, ממר מצוה שבמה לידינו נקיים מותה, למען ייטב לנו. ומחרי כן קרא בקול גדול[ו], לל כל ישראל שהיו שם, ומשר מליהם (להלן ה ו) שמע ישראל את החקים ואת המשפטים וגו', כי עתה יפתח במצות ובביאור התורה כמשר פירשתי בתחלת ספר אלה הדברים:

מעשה חש"ב

א ביאור כוונת רבינו, כפי שכתב בגור אריה (בפרשתן) לבאר הטעם שסבר משה אחר שכבש את סיחון ועוג וחלקם לשני השבטים, שכבר הותרה השבועה. לפי מש"כ רבינו (במדבר כא כא) ד"ארץ סיחון ועוג ירושתם של ישראל היתה כי לאמורי היא וכו', אבל משה היה יודע כי ישראל עתה לא יכבשו כל עשרה עממים, והיה חפץ שיהיה כל כבושם מעבר לירדן והלאה, שיהיה מושבם יחד ושהיא הארץ הטובה אשר היא זבת חלב ודבש. הלא תראה, שאם לא ביקשוהו ממנו בני גד ובני ראובן לא היה מניחו שם אדם, אלא שתהיה לחרבה".

ולכן כשבא משה אל ארץ סיחון ועוג, אע"ג שגם היא בכלל הארץ אשר נתן הקב"ה לאברהם, לא יקרא בזה 'לא תביאו את הקהל אל הארץ אשר נשבעתי לאברהם', כיון שעדיין לא בקשו בני גד ובני ראובן את חלקם בארץ סיחון ועוג. ורק כאשר שאלו בני גד ובני ראובן את ארץ סיחון ועוג לחלקם סבר משה אחר שהשבועה היא 'לא תביאו את הקהל אל הארץ אשר נשבעתי', ומשה הביאם. שכיון שירשו את סיחון ועוג קורא אני בו אשר נשבעתי לאבותם, והיה אומר שכיון שבטל קצתו בטל כולו.

ולפי זה מדוקדק לשונו של רבינו, ואתחנן אל ה' 'בעת' ההוא, בעת שכבשתי סיחון ועוג והתחלתי להלחם בעממין 'שנתנו לישראל', רמז בזה כי ארץ סיחון ועוג הוא חלק של ארץ ישראל, 'וחלקתי לשני השבטים', שכבר חילק אותם לבני גד ובני ראובן, וא"כ כיון שכבר הותר מקצתו, שהרי כבר נכנס לחלק השייך לארץ ישראל וגם חילק אותם, ע"כ חשב שהותר כולו.

ב יש לפרש כוונת רבינו, בהקדם דברי האוה"ח הק' (דברים ט ה) לפרש הכתוב 'לא בצדקתך וביושר לבבך אתה בא לרשת את ארצם וגו', ולמען הקים את הדבר אשר נשבע ה' לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב'. וז"ל, פירוש לא בצדקתך אתה ראוי לרשת הארץ. אבל על כל פנים דור כשר היו באי הארץ וכו'. אלא שלא היו שלמים לתת להם הארץ לזכותם, אם לא היתה ברית אבות, והגם שברית אבות לא היתה מועלת לרשת הארץ אם היו רשעים, ודור המדבר יוכיח, וכמו שכתב הראב"ד (פ"ב דעדיות) וכו'.

וזה כוונת רבינו באמרו 'הבנים יעברו ויירשו את הארץ', אבל בתנאי ש'לא יהיו כאבותם דור סורר ומורה', דאפילו שלא ירשו הארץ בזכות עצמם רק בזכות ברית אבות, מ"מ הרי זה מחייבת אותם להיות כשרים והגונים, שאם יהיו רשעים לא יועיל להם ברית אבות, ולא יזכו להכנס לארץ.

ג הנה בביאור הכתוב יש להתבונן בשלשה דברים. א הלשון 'אז', מתי זה היה. ב. 'יבדיל' לשון עתיד, ולא כתיב 'הבדיל' לשון עבר. ג. למה הפסיק הכתוב בסיפור ענין זה של הבדלת שלש הערים לערי מקלט, בתוך דבריו של משה.

ד האבן עזרא מפרש הכתוב כאילו שהיה כתוב להיפך, ביום שהבדיל משה את ערי המקלט, אז אמר להם העשרת הדברות, המובא לקמן. ולכן כתבו כאן, להודיע אימתי אמר משה את העשרת הדברות האמורות בפרשה שלאחריה, שזה היה אחר שהבדיל השלש הערים. ובזה א"ש הערה א' והערה ג'. אבל הערה ב' למה כתיב 'יבדיל' לשון עתיד צ"ב.

וּבָתִּים מְלֵאִים כָּל טוּב אֲשֶׁר לֹא מִלֵּאתָ וּבֹרוֹת חֲצוּבִים אֲשֶׁר לֹא חָצַבְתָּ כְּרָמִים וְזֵיתִים אֲשֶׁר לֹא נָטַעְתָּ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: (פרק ו פסוק יא)

(י) **והיה כי יביאך ה' אלהיך וגו'...** ועל דעת רבותינו (חולין ח) ילמוד עוד, כי הטוב ההוא אשר ימלא בבתים המלאים מותר [באכילה], אפילו היו שם לבניהם הגמסכים בתורה, כגון קלקי לחזירי [התיבות בשר חזיר יבשים] או כרמים נטועים כלאים או עגלה. ואפילו בבורות יתכן שהיה בהם איזה דבר מסוכן, בטיח אשר בהן. או הזכיר הבורות לדך מלילה, להזכיר לבני הטובה [ולא נתבונן להדש באן שהותר להם איזה איסור]. והשליט אותם בכל הגמלא בארץ במותר ובאסור. והנה הותרו להן [באכילה ובהנאה] כל המיסורין, זולתי לסוד [הנאה מן]עבודה זרה, כמו שיבאר עוד (להלן ז כה) 'לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך וגו'. ולכך יזכיר כאן בפרשה שאחרי כן (להלן ז ה) 'מזבחותיהם תתצו וגו'' למדנו ע"ז ומשמיזה. ושאר כל הגמלא בארץ מותר. והיה ההיתר הזה עד שאכלו שבע מויניהם. ויש גומרים [שרק] בשבע [שנים] שבשבו, וכן נראה בגמרא בפרק לשעון ממסכת חולין (שם).

והרב כתב בהלכות מלכים ומלחמותיהם (רמב"ם פ"ח ה"ל) חלוצי צבא, משיכנסו בגבול הגוים וישבו מהם, מותר להם לאכול נבלות וטרפות ובשר חזיר וכיוצא בו, אם רעב, ולא מצא מה יאכל 'ובתים מלאים כל טוב' ערפי חזירים וכיוצא בהן. ומיון זה נכון, [א] שלא בשביל פקוח נפש או לעבוד בגבול, שהתר בשעת מלחמה. שלא, לשחר שבשבו הערים הגדולות והטובות וישבו בהן, התיר להם שלא לויניהם [והרמב"ם כותב שההיתר הוא משום פיקוח נפש. ב]. ולא בכל חלוצי צבא, שלא [כיבוש] ארץ שלא נשבע לאבותינו לתת לנו, כמו שמפורש בענין [והרמב"ם סובר שהותרה אפילו במלחמת הרשות. ג]. וכן יין נסך שהזכיר [שכתב הרמב"ם 'יכן שותה יין נסך'] הינו חמר, שבכל מיסורי ע"ז היא עלמה, ומשמיזה, ותקרובת שלה, הכל מסור, שנאמר (להלן ז כו) 'שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו כי חרם הוא'. ואם לא נתכוון הרב, אלא להתיר 'שתם יינן' במלחמה. וכי למה הולרכנו לדבר זה, [והרי] מיסורי תורה הותרו, גזרות של דבריהם יהיו מסורות [ולכן לא יתכן לומר שכוונת הכתוב להתיר שתם יינן שאיסורו מדרבנן, אע"כ שכוונת הרמב"ם להתיר יין נסך שאיסורו מן התורה].

מעשה חש"ב

ה רבינו מבאר הקרא כסדרן. אז – כשאסף משה כל ישראל לבאר התורה, ופתח להם בדברי תוכחות וכו', והשלים להם שישמרו חקיו ומצותיו, אז אמר להם עתה נקיים המצוה אשר צונו השם, והפריש שלש הערים. ולפי זה מפרש הכתוב כאן הבדלת שלש הערים, שכאן מקומו לפי סדר התרחשות הדברים. ולפי"ז א"ש שנאמר 'יבדיל', בלשון עתיד.

ו רבינו מפרש מה שכתוב לקמן (ה א) 'ויקרא משה אל כל ישראל', שלא היתה קריאה זו לאסוף אותם אליו, שהרי כבר עמדו לפניו כשאמר להם דברי תוכחה, לכן מפרש שקרא בקול גדול לבני ישראל לומר שפותח לבאר המצות והתורה.

ואפשר לומר שהיינו דווקא לדעת רבינו לעיל שהבדלת שלש הערים היה אחרי אמירת התוכחה לפני אמירת עשרת הדברות, א"כ כבר היו ישראל נמצאים שם, הוצרך לפרש מש"כ 'ויקרא' היינו שאמר בקול רם. משא"כ להאבן עזרא, שאינו מפורש בכתוב הזמן שהבדיל שלש הערים, אפשר להיות שהיה הפסקה בין אמירת התוכחה לעשרת הדברות, ולכן כוונת הכתוב 'ויקרא' היינו שקראם לאספם ודו"ק.

ז רבינו מביא דברי הרמב"ם שההיתר בשעת מלחמה לאכול קדלי דחזירי, ודברים האסורים, הוא בין במלחמת מצוה, ובין במלחמת הרשות. וכל ההיתר הוא רק כשהם רעבים, ואין להם מה לאכול רק דברים האסורים. וההיתר הוא גם על יין נסך, שמפרש הכתוב 'ובורות חצובים', היינו בורות של יין. והתירו להם יין נסך.

וע"ז מקשה רבינו שלשה קושיות: א. שההיתר של לאכול קדלי דחזירי, אינו משום פיקוח נפש. והתירו לאכלם אפילו כשיש להם דברים אחרים לאכול. ב. שההיתר הוא רק במלחמת מצוה כמו שמפורש בענין, ולא במלחמת הרשות. ג. שאפילו שהתירו להם לאכול קדלי דחזירי, מ"מ עבודה זרה נאסר להם, ולכן אסור לשתות יין נסך, שאיסורו משום עבודה זרה. ומפרש הכתוב 'בורות חצובים', היינו בורות שבחציבתן היה דבר איסור.

[עוד נפ"מ בין דעת רבינו לדעת הרמב"ם, דלפי הרמב"ם התירו להם רק בשעת מלחמה, אבל לאחר שכבשו אפילו שנשאר מהשלל שוב אסור באכילה. ודעת רבינו שכל זמן שנשאר להם מהשלל מותר באכילה. ואפ"ל דהרמב"ם לשיטתו שכל ההיתר הוא רק בשביל פיקוח נפש, פשוט שאחר המלחמה אסורה. משא"כ לדעת רבינו שההיתר אפילו כשיש להם מה לאכול דבר היתר מותר, מותר נמי לאחר מלחמה].

וכדאי ליישב קושיות רבינו על דברי הרמב"ם נראה לומר בדעת הרמב"ם, דההיתר לאכול דברים אסורים בשעת מלחמה יש בזה שני סוגי היתרים. ויש כמה נפ"מ ביניהם.

א. היתר משום פיקוח נפש: וזה מותר בכל המלחמות, אפילו מלחמת הרשות, כפי ההלכה שפיקוח נפש דוחה כל התורה. ובאמת אין זה היתר מיוחד ליוצאים למלחמה. ובזמן כזה אין היתר לשתות יין נסך שאסור משום עבודה זרה. דהרי אסור להתרפאות בעבודה זרה. ב. היתר מיוחד 'ובתים מלאים כל טוב וגו', שהתיר ליוצאי מלחמת מצוה לאכול קדלי דחזירי, ואז התירו נמי יין נסך, כפי המבואר בכתוב 'ובורת חצובים', היינו בורות מלאים עם יין נסך. וההיתר משום גזירת הכתוב, וזה התירו רק במלחמת מצוה, ובזה ההיתר אפילו כשאינם רעבים, ואפילו אינו פיקוח נפש. ובזה א"ש כל קושיות רבינו על הרמב"ם.

ואפשר לדייק כן בדברי הרמב"ם שבתחילה כתב:

"חלוצי צבא משיכנסו בגבול הגוים וישבו מהם, מותר להם לאכול נבלות וטרפות ובשר חזיר וכיוצא בו, אם רעב ולא מצא מה יאכל אלא מאכלים אלו האסורים".

היינו ההיתר הראשון של פיקוח נפש, ולכן מותר בכל המלחמות, והיינו דווקא כשהם רעבים. וכאן אינו כותב שמותר יין נסך. שהרי באמת אסור להתרפאות בעבודה זרה.

ומש"כ הרמב"ם אח"כ "יכן שותה יין נסך. ומפי השמועה למדו ובתים מלאים כל טוב ערפי חזירים וכיוצא בהן".

היינו דווקא במלחמת מצוה, שהרי הביא הכתוב 'ובתים מלאים כל טוב', שזה קאי על מלחמת מצוה, ומדכתיב 'בורות חצובים' הרי שגזירת הכתוב שהתירו יין נסך. ובוודאי גם להרמב"ם במלחמת מצוה יהא מותר אפילו כשאינו פיקוח נפש. דאל"כ למה צריך לנו קרא. הרי פיקוח נפש מותר בכל התורה.

ה' ישמור צאתנו ובואנו לחיים ולשלום!

א גראנטירטע שמירה פאר א געזונטן זומער!

Yossi Goldberger | 917.549.4378

פארגעסט נישט:

רבי מאיר בעל הנס
איז די וויכטיגסטע זאך
מיטצונעמען סיי וואו איר
פארט, אין די קאנטרי
אדער אויף וואקאציע!

צו באקומען אדער אויסצולייגן פושקעס אדער
צו מנדב זיין געלט פאר רבי מאיר בעל הנס רופט 24 שעה א טאג:

1888-REB-MEIR
(1888-732-6347)

ברכת כתיבה וחתימה טובה

מאת: הרב שלמה שבתי קעסטנבוים, חבר המערכת

בעמדינו בימים הללו, אשר ימי הרחמים והרצון הבעל"ט מתחילין להתנוצץ לאור עולם מיום חמשה עשר באב כמבואר בספה"ק, מן הראוי להאריך בגודל קדושת היום של חמשה עשר באב עם כל פרטי' וסגולתי', אולם לעת עתה אמרתי לנכון לבאר ענין אחד על יום המסוגל ט"ו באב, וזהו מקור וטעם מנהגן של ישראל וכן ראינו אצל גדולים וצדיקים שנהגו לאחל ולברך מיום זה בברכת 'כתיבה וחתימה טובה' וגם חתמו מכתבם מיום זה בברכת השנה, כ"כ ידוע המנהג אצל רבותינו הק' מסיגעט סאטמאר זיע"א להזכיר ענין זה של ברכת כתיבה וחתימה טובה בה'פתקאות' מיום חמשה עשר באב ואילך, ברכת השנה לקראת השנה החדשה הממשמש ובא, וכן הובא ב'דרכי חיים ושלום' אות תרפ"ד – "דנוהגין מיום ט"ו באב ואילך לברך זה לזה בברכת כתיבה וחתימה טובה", עיי"ש, ודורשי רשומות נתנו רמז לזה ד'חמשה עשב באב' עולה כמכוון 'כתיבה וחתימה טובה'.

כנראה המנהג כבר התחיל עוד מתלמידי בעל שם טוב הק' נבג"מ, ומצאתי בספר 'גאון וחסיד' [מא' מזקני חסידי חב"ד] מסופר: "דלעיר בארדיטשוב הזדמן הגה"ח רבי זלמן לייב אסטולין ז"ל מספר פעמים, שם שמע מזקני החסידים בעיירה זיכרונות שקיבלו אודות רבי לוי יצחק מברדיטשוב זי"ע, ומשמם היה חוזר בחודשים הסמוכים לתשרי - **זקני ברדיטשוב סיפרו לי שהברדיטשוב'ער נהג לאחל מט"ו באב ואילך 'א גוטע כתיבה וחתימה טובה' עיי"ש.**

ופלא דגם בספר 'ארחות רבינו' [להגר"י קנייבסקי ז"ל] ח"ב, מביא שם - מה ששמע מחסיד זקן ת"ח וירא"ש שקיים את התורה במסירות נפש בגלות רוסי', והגר"י קנייבסקי ז"ל כבדו והעריכו ולקחו למלמד פרטי לנכדו שגדלו בביתו בילדותו, אשר מקובל מזקני חסידי ברדיטשוב שמקובל מהרה"ק ר' לוי יצחק מברדיטשוב זצוק"ל שמט"ו באב הי' מברך כתיבה וחתימה טובה ובלשון זה הי' מברך **'א גוטע כתיבה וחתימה טובה'** עיי"ש.

ובספה"ק 'קדושת לוי' בליקוטים על שבת נחמו וחמשה עשר באב מצינו רמז נאה וקדוש, וזלש"ק: "חודש אב מתחילה עד ט"ו ארור, ומיום ט"ו באב ברוך, וזהו א"ב ראשי תיבות ארור ברוך", עיי"ש, הרי מבואר ד"הברכה" מתחיל ביום חמשה עשר באב, ומובן אמאי מתחילין לברך איש את חבירו ביומא הדין של ט"ו באב.

עוד רמז נאה מצינו בספה"ק 'תפארת שלמה' מה שפירוש בדברי חכז"ל 'יום שהותרו השבטים לבא זה בזה' שיברך א' אל חבירו דייקא מיום ט"ו באב ואילך, ונעתיק לשו"ק: "לכן גם ביום ט"ו באב, שמתחיל להתנוצץ ימי הרצון, להיות הכנה על רצון ה' הבא

עלינו לטובה, צריך להיות גם כן רצון כל איש כלול בחברו, להיות עומד ומצפה לראות טובתו. וזה הרמז בגמרא, יום שהותרו השבטים לבא זה בזה. פירוש, **שכל אחד מבני ישראל ישפיע מברכתו וטובתו גם על חברו**", ע"כ.

ובשם הרה"ק מסאדיגורא ז"ל מובא בספר 'נר ישראל' [רוזין] - דפעם בט"ו באב שחל ביום שב"ק בעת אשר מרן מסאדיגורא זיע"א שתה לחיים בשולחנו הטהור אמר השי"ת יעזור שיהיה לנו כתיבה וחתימה טובה, ואח"כ אמר חסידים מברכים עצמם זה לזה ביום זה כברכת כוח"ט מנין להם המקור, על זה אומר אני, כי איתא בזוה"ק ח"ב קמ"ד: כל מה דעבד קוב"ה עילא ותתא כלא ברזא דדכר ונוקבא איהו, דהיינו כל הבריאה שעשה הקב"ה למעלה ולמטה הכל בסוד זכר ונקבה היא, ואומר אני כי ט"ו בשבט וט"ו באב הם ג"כ כבחינת זכר ונקבה, וט"ו באב היא בחינת 'נוקבא' בסוד דבריהם ז"ל שבו בנות ישראל יוצאות, וממנה ואילך תשש כוחה של חמה, ועל הט"ו שהיא כבחינת 'נוקבא' רמזו חז"ל בתחילת מס' יבמות חמש עשרה נשים [דהיינו נוקבא], ר"ל חמשה עשר באב שהיא בחינת נוקבא פוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן, פי' מהיום הזה ואילך יש התעוררות מלעילא לפטור את כלל ישראל מכל צרותיהן, **ולכן מברכין זה לזה בברכת כוח"ט**, עיי"ש כל הענין.

ובקובץ 'הבאר' שנה י"ג [שי"ל בשנת תרצ"ו בווארשא] - בענין התחלת ברכת כתיבה וחתימה טובה מביא ענין נפלא מאוד בשם הבעש"ט הק', כפי מספר פעמים שמברך לחברו ב'כתיבה וחתימה טובה' מט"ו באב עד ר"ה, במספר הזה יהי' לו מליצים טובים ביום הדין, שכתב שם: "זה לא זמן כתב לי ש"ב ויד"נ הרה"ח החו"ב שלשלת היוחסין מוה"ר ישראל ענגעלסבערג נ"י מלובלין, הבן יקר להרב הגאון החסיד מוה"ר יחיאל זצ"ל אבד"ק קמרוב, שבעצמו שמע מפי הרה"צ ר' יעקב משה מקאמארנא זצ"ל בהיותו בלובלין, שקיבל מהמגיד הק' מטריסק זצ"ל, שקיבל מזקינו מטשערנוביל, שקיבל מהבעש"ט זי"ע, שקיבל מרבו אחי' השילוני - **שמט"ו באב עד ר"ה, שכמה פעמים שאחד מברך לחבירו בכתיבה וחתימה טובה, כמו כן שיגיע ימי ר"ה אשר כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון, במספר הזה יהי' לו אז מליצים טובים בשמים אשר ילמדו עליו זכות**" עיי"ש.

ואגב אציין אשר בספר 'אורות מרדכי' (קכ"ז) מהרה"ק רבי מרדכי'לע מנדבורנא ז"ל מובא שהיה נוהג לברך את המקורבים ושאר האנשים **בברכת שנה טובה כבר ממוצאי ט' באב!**, ונתן טעם לזה באמרו שהרי **מיום זה ואילך כבר מתחילים להכין את השולחנות והכסאות לר"ה ויוה"כ**, וא"כ כבר מברכין איש לרעהו בברכת שנה טובה וכמובן שהתכוון להכנת הכסאות בעולמות העליונים.

ולעת כזאת ביום המשה עשר באב אשר הארת ימי הרחמים והרצון הבעל"ט מתחיל להתנוצץ, ראוי להעתיק בסיום אמרינו מה שמבואר בספה"ק בני ישששכר (מאמר ד אות ב) בהג"ה, אשר מחמשה עשר באב עד ראש השנה יום בריאת האדם (ויק"ר פכ"ט ס"א) הן מ"ה ימים גימטריא אד"ם, וזה לש"ק: "והנה בריאת אדם בראש השנה הרי מ"ה ימים קודם היה כביכול עליית המחשבה, מ"ה בגימטריא 'אדם', והנה רק ישראל עלו במחשבה, זהו שאמרו (יבמות סא.) אתם קרויים אדם ואין" וכו'.

ומרן רבינו שליט"א בספרו 'לב אהרן' פ' עקב פי' בזה רמז נאה במאמר המשנה (אבות פ"ד מ"ה) אל תהי בז לכל אד"ם, היינו שלא תבזה מ"ה ימים הללו שבהם מתחילין ימי הרחמים והרצון, ואל יהיו ימים אלו קלים בעניך, וביאר בזה הפסוק ועתה ישראל מ"ה ה' אלוקיך שואל מעמך כי אם ליראה, ואמרו חכז"ל אין 'ועתה' אלא לשון תשובה, 'מה', הכוונה על אלו מ"ה ימי התשובה, שבהם ה' אלוקיך שואל מעמך כי אם ליראה, ואם יבלו את זמנים הללו בריקניא, אזי מ"ה ה' אלוקיך שואל מעמך, שישאלו ויתבעו אותו ליום הדין על מ"ה ימים הללו. ודפח"ח.

ופלא לציין אמרי קדשו של הגה"ק ה'בני ישששכר' ז"ל באות מוקדם שבמאמר זה (מאמר ד אות א) משמו של

הרה"ק מאפטא ז"ל, ומעתיקו כמשמעו בלי שום הוספה וחידוש, וזלש"ק: "טרם בואי לומר מענין ט"ו באב לא אכחיד אמרי קדוש קדוש ישראל אדו"מ הרב הקדוש מו"ה אברהם יהושע העשיל מ"כ במעזיבוז זצוק"ל, אמר ברמז דברי רז"ל הנ"ל לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב, דהנה אמרו רז"ל עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים וכו' (תענית לא.), ענין המחול הוא, ההולך במחול הולך סביב סביב בהיקף ואין שם מעלה ומטה ראש וסוף, כן לא יהיה לצדיקים לעתיד קנאה ושנאה לומר זה גבוה למעלה מזה, (וכענין המזלות שכל אחד עולה למעלה דרך אחוריו ופניו נגד אחורי חבירו שלמטה ממנו ונדמה לכל אחד שהוא עולה ראשונה, נ"ל), והוא הוא יום טוב לישראל כשאין ביניהם קנאה ושנאה ותחרות, וזהו הרמז לא היו ימים טובים לישראל כט"ו בא"ב, רמז כי אות הט"ו באל"ף בי"ת הוא אות ס' שהוא עגול סביב ואין בו ראש וסוף, והוא בחינת המחול, **והוא היום טוב הגדול לישראל, הנה כך שמעתי סתם ורשמתי למזכרת**", עכל"ק.

ובספה"ק 'ייטב פנים' (מאמר קדישין אות נט) מוסיף ע"ז בשם מחותנו הרה"ק רבי אליעזר מדזיקוב ז"ל בזה"ל: "ומפי מחו' הקדוש מו"ה אליעזר זלה"ה מדזיקוב שמעתי כי אות סמ"ך ר"ת **ס**'ליחה **מ**'חילה **כ**'פרה, ועל כן יש סמ"ך יום מט"ו באב עד יום א' של סוכות (תנחומא אמור סי' כב) ראשון לחשבון עונות. וז"ש בגמרא ברכות (ד:) מפני מה לא נאמר נון באשרי, משום שיש בה נפילה, שנאמר (עמוס ה, ב) נפלה וגו'. אמר רבי נחמן בר יצחק אפילו הכי חזר דוד וסמכה ברוח הקודש שנאמר (תהלים קמה יד) סומך ה' לכל הנופלים, הרי סמך הוא סמיכה לנופלים. והיינו דכתיב (בראשית ב יח) לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו, ותרגומו אעביד ליה סמ"ך. ובזוהר איתא (ח"א ל"ה.) סמך דא עזר, עיין שם ותבין, עד כאן דבריו, ודפח"ח.

ועיין בספה"ק 'עבודת ישראל' (סוף פרשת דברים) ששמע מהרה"ק הר"ר שמעלקא זצ"ל אב"ד ניקלשבורג שהימים מר"ח ניסן עד חג השבועות הם כנגד אותיות שם אדנ"י, מר"ח ניסן עד י' בניסן הם עשרה ימים כנגד אות יו"ד, ואח"כ ארבעה ימי ביקור קרבן פסח נגד אות ד', ואח"כ מיום ראשון של פסח עד ערב שבועות הם חמשים יום נגד אות נ', ואח"כ יום חג השבועות נגד אות א', ונשלמו אותיות שם אדנ"י. - ולפי"ז כתב בעבודת ישראל דגם הימים מיו"ד באב עד חג הסוכות הם ג"כ כנגד אותיות שם אדנ"י, שמיום יו"ד באב עד ערב ר"ה הם חמשים יום כנגד אות נ', ואח"כ עשרת ימי תשובה נגד אות יו"ד, ואח"כ ארבעה ימים שבין יוה"כ לסוכות הם נגד אות ד', ואח"כ יום ראשון דסוכות נגד אות א', ונשלמו אותיות שם אדנ"י, עיי"ש.

ויה"ר שנזכה לנחמת ציון וירושלים וכמו שפי' מרן רביה"ק ז"ל ב'דברי יואל' את הפסוק בהפטורת הפרשה נחמו נחמו עמי וגו', בהקדם עפ"י מה דמובא בייטב פנים בשם אביו הגה"ק ר' אלעזר ניסן ז"ל, לפרש מאמרם ז"ל (ירושלמי יומא פ"א ה"א) כל דור שלא נבנה ביהמ"ק בימיו כאילו נחרב בימיו, עפ"י מה שאמרו במדרש (איכ"ר פ"ד י"ד) דחורבן ביהמ"ק כיפר על עונות ישראל ולכן שפך הקב"ה חמתו על העצים ואבנים, כן עתה כל דור שלא נבנה ביהמ"ק בימיו ומשים אל לבו ענין החורבן ומצטער עליו ומחכה מתי יבנה, ע"י גודל הצער שיש לדור ההוא ממה שלא נבנה ביהמ"ק בימיו נתכפר להם כאלו נחרב בימיו, ומביא שם שאמר פי' זה לפני הישמח משה וא"ל ניחמתני. ובזה פי' מה שמבואר בילקוט (ילק"ש, ישעיה תמ"ה) אמרו ישראל לישעי'ה: ישעי'ה רבינו, תאמר שלא באת לנחם אלא אותו הדור שחרב בית המקדש בימיו, א"ל: לכל הדורות באתי לנחם, 'אמר אלקיכם' אין כתיב כאן, 'יאמר אלקיכם', עיי"ש. **וז"פ כל דור שלא נבנה ביהמ"ק בימיו יקבלו ג"כ נחמה כמו אותו הדור שנחרב ביהמ"ק בימיו**, ולכן נאמר בפסוק 'נחמו נחמו' בכפליים נחמה לכל הדורות.

ונזכה כלנו יחד לכתיבה וחתימה טובה, שנה טובה מאושרת ומבורכת, בכל הפירושים והמובנים, לנו ולכל הנלוים אלינו, אמן

◆ פרק ד' - משנה א' ◆

איזהו חכם הלומד מכל אדם.

ולכאורה היינו מובן אין הפשר ללמוד מכל אדם, הרי למדנו מכמיס (מגילה טו:) אם הרב דומה למלאך ה' צבאות תורה יבקשו מפיהו, ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו.

ופפ"ל על פי המבואר בספרי קודש (תולדות יעקב יוסף פ' תמור בשם הבעש"ט הק' ז"ע) שכל מה שעושים יש בו ניצוצי קדושה, ולפעמים צריך להשתמש לפי מדות הפחותות, למשל ישתמש במדת הגאות כדי לקיים מה שנאמר (דברי הימים-ב יז ו) ויגבה לבו בדרכי ה', במדת הקנאה, על דרך (בבא בתרא כא.) קנאת סופרים תרבה חכמה, במדת העזות, שלא יתביים מפני המלעיגים עליו בעבודת השי"ת (תו"מ סי' ג ס"ג בהגה), במדות הכעס מכוזיות ושנאה, למחות נגד עוברי עבירה ושונאי הדת, כמו שנאמר (תהלים קלט כא) הלא משנאיך ה' אשנא ובתקוממיך אתקוטט תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי. במדת הקפדנות, לזרוק מרה בתלמידים (כתובות קג:), במדות העצלות והקמצנות, כלפי תאות ותענוגי עולם הזה, וכן בשאר מדות.

ומעתה י"ל שהגם שאסור ללמוד תורה מרב שאינו הגון, מ"מ מכח לומד דרכי המדות והדעות מכל אדם, ואפילו ממי שאינו הגון, כי הוא יודע איך להשתמש בכל מדה ומדה כפי הצורך לעבודת ה', שאין לך מדה בעולם שלא נמצא בה ניצוצ תועלת לעבודתו ית"ש.

◆ משנה ג' ◆

אל תהי בז לכל אדם שאין לך אדם שאין לו שעה.

ג"ל על פי דברי מ"ז זללה"ה בישמח משה (פ' תצוה) בענין שני בחי מקדשות שנתן ה' לבנותם ואחר כך נחרבו, תלילה לומר שהם היו פועל ריק, לך הענין הוא, כי לולא שני המקדשות הראשונות לא היה בכח הארץ הזו לקבל קדושת המקדש השלישי שעתיד הקב"ה בעצמו לבנותה, ולכן צוה לבנות בית ראשון ושני, אשר על ידם ובכח קדושת עבודת מעשה הקרבנות זבח ונסכים ויתר עבודת הקודש אשר היה שם כמה מאות שנה, קנתה הארץ כח רוחני ופיכות קדושה נפלאה, ומוכשרת לסבול אור בהיר המקדש השלישי מעשה ידי יוצר הראשית ב"ה, עכ"ד.

ומוסיף מ"ז זללה"ה בקדושת יום טוב (לקוטי השגה אות ח) שהקב"ה עשה כך כדי לחזק לבב האדם, שלא יתייאש עצמו מן התשובה לומר שעל ידי חטאיו מ"ו כבר נפתלק מאתו כח הקדושה, כי זאת יציב אל לבו, שעל ידי הרשימע דקדושה שיש לו, הוא קול דודי הדופק בעמקי לבבו, מזה הרשימע יכול לחדש את עצמו לשוב למקורו מקור הקדושה אשר משם נאצל, ויקח רוחי לעצמו משתי המקדשות, אשר על ידי הרשימע דקדושה שנשאר מהם, יגמת לנו ישועה מחדש ומזכה לבנין העתיד במהרה, כמו כן מכח הרשימע דקדושה שנשאר בו בפנימיותו, יוכל להתחדש לבנות את עצמו בנין חדש בקטן שנולד ובבריה חדשה, עכ"ד.

ובזה יבואר המשנה, אל תהי בז לכל אדם, לומר שעל ידי רוב העוונות הוא נדמה לגמרי מן הקדושה, שאין לך אדם שאין לו שעה, הוא היצוץ הישראלי הרשימע דקדושה שנשאר בקרבו ותוכו לומו בעמקי לבבו שיתקן מעשיו, ומכח זה יחדש את עצמו כבריה חדשה להליך בנר מצוה ותורה אור.

◆

אל תהי בז לכל אדם.

ביום חמשה עשר בשבט חמרתי רמז במשנתינו, על פי מה שכתב בבני יששכר (תמוז אב מאמר ד אות ב ובהגה) מחמשה עשר בשבט עד רגש השנה יום בריאת האדם

(ויק"ר פכ"ט ס"ק), הן מ"ה ימים גימטריא אדם, עי"ש לדרכו. והוו אלו תהי בז לכל אד"ם, היינו שלא תבזה מ"ה ימים אלו שבהם מתחילין ימי הרחמים והרצון, ולא יהיו ימים אלו קלים בעיניך, אלא תתאמץ להוסיף בהם בתורה ועבודה, ותיצב עם קונהו לשוב אל ה' ולתקן מעשיו.

וזה נרמז גם בפסוק (דברים י יב) ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך, על דרך מאמרם (ב"ר פכ"ח ס"ו) אין ועתה אלא לשון תשובה, והוו ועת"ה ישראל מ"ה ה' אלהיך שואל מעמך, היינו שהשי"ת שואל מעמך שבמ"ה ימים אלו תעסוק בתשובה, ותעשה ההכנה דרבה לקראת ימי הדין הבאים לקראתינו לשלום.

◆ משנה ד' ◆

מאד מאד הוי שפל רוח, שתקות אנוש רמה.

כ"ל בהקדם מה שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (שער הרביעי אות כז) כי הגאוה מסבבת כמה עבירות ומגברת יצר לב האדם עליו, שנאמר (דברים ח יד) ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך, והטעם כי יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ושלמלע הקב"ה עוזרו לע יוכל לו (סוכה נב.), אבל המתגאה שהוא תועבת ה', כדכתיב (משלי טז ה) תועבת ה' כל גבה לב, אין עזרו עמו, והוא נמסר ביד יצרו, עכ"ל.

ובזה יל"פ הא דתנינן לעיל (פ"ג מ"ד) המהלך בדרך ישידי הרי זה מתחייב בנפשו, דלימא בגמרא (סוטה ה.) דעל המתגאה אומר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם, והמתנהג בענוה זוכה להשרות השכינה, שנאמר (ישעיה נז טו) אשכון ואת דכא ושפל רוח, עי"ש. וזהו המהלך בדרך ישידי", רמז אל המתגאה שאין הקב"ה דר עמו ביחד, הרי זה מתחייב בנפשו", שנפשו אבודה ממנו והוא נמסר ביד יצרו ח"ו.

והנה אמרו חז"ל (ברכות ה.) לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע, ואמו מוטב, ואם לאו כו' יזכיר לו יום המיתה. ואמנם כבר האריכו בספרים (פרקי יסוד פ' נקבים) שעצה זו של הזכרת יום המיתה יש בה כמה מסרונות, שמביא את האדם לידי עצבות, וגם לאחר שעה יחזור היצר להסיתו עוד. ואמנם לפי האמור י"ל כי המתנהג בענוה זוכה לסייעתא דשמיא לנצח מיכף את היצר הרע, ושוב אינו צריך לבקש עצה כדי להחליטו.

◆ משנה ה' ◆

הלומד על מנת לעשות, מספיקין בידו ללמוד וללמד לשמור ולעשות.

יתבאר על פי מה שכתב ג"ז זללה"ה בייטב לב (פ' פינחס) לפרש הפסוק יפקוד ה' אלהי הרוחות לכל בשר איש על העדה אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם, על פי המבואר בספרים (אור התורה ויצב דף קנב.) שבאם

מחוקק בלבו ומקייר בעיניו צורת בדיק וכדו המובהק, זה מועיל לו להנצל מן החטא. ועובדא ידענא מאחר שפרו לנו מאחר היה בימי הלי שבע קדישא רבי נפתלי מרופשיץ זללה"ה בשחר מגדולי תלמידיו, שכשעטו בו בשוגג להכשל בעיסוק חמור רח"ל, ורלה בהקיץ צורת רבו הקדוש, וגרמע ושב לתמוריו, ומאחר כך נודע הדבר כי זכות רבו רגליו יעמוד, וכן מצינו ביוסף (סוטה לו:) שניצול מחטא על ידי שרלה דמות דיוקנו של יעקב אלמלי מגלו מורה. ועל זה התפלל משה רבינו יפקוד ה' איש על העדה אשר יצא לפניהם, כלומר שפילו בשעה אשר יצא ולא יהיה עמהם, יצא לפניהם, שלורתו יהיה לפניהם, עכ"ל.

ומקדים עוד מה שסיפר ק"ז היאמת משה זללה"ה (סופה בייטב פניס יפה לשיעים אות יח) כי בשעה עמדו על המחקר להבין דרכי התסידים והוטב בעיניו, עלה בלבו קושיא אחת על דרכיהם, והיה בנסעו לקבל פני רבו הקדוש מלובלין זי"ע עלה בלבו להתחזק על ה' הצורן לבבי, ענה ה' אחה יודע מחשבותי ועומק לבבי, כי רלוני לבלי יקשה בעיני דבר, היה נא עמדי וקומה בעזרתי אשר בצואי על הבדיק הקדוש ההוא יתרץ לי הקושיא, כי כבר אמרו תכמים (שבת קה.) הבא ליטהר מסייעין אותו, לא אמרו מסייע לשון יחיד, דהיה משמע שהשי"ת לבדו מסייע, כי אם מסייעין לשון רבים, על כן גם אותו בדיק יסייע לי להעמידני על האמת, כך היה עומד בתפלה ותיבב עם קונהו, והיה כבואו על הבדיק הקדוש זללה"ה תיכף אמר לו הבדיק הסבר הדבר הזה כדכתיב (מיכה ו ח) והצנע לבת עם אלהיך, בבל בבר אמרו חז"ל הבא ליטהר מסייעין אותו, לא אמר מסייע בלא מסייעין, ולריכים גם אנחנו לסייע, עכלה"ק.

ובזה יתפרש אומרו הלומד על מנת לעשות, מספיקין בידו ללמוד לעשות וללמד לאחרים, וזכותו תלווה את תלמידיו, לשמו"ר אומס ולהגילס מנדוד עבירה, וגס ולעשו"ת, היינו לסייע אומס לעשות רלון ה' בשלימות ולהתקדש ולהטהר בכל עת ובכל זמן.

◆

עוד יתבאר על פי מה שאמרו בשם בעל ברכות (דף נב:) תסידים הרשונים היו אומרין שעה אחת ומתפללין שעה אחת וחוזרין ואומרין שעה אחת, ופריך בגמרא וכי אחר שעומדין בשעת ביום בתפלה, תורתן היאך משתמרת ומלאכתן היאך נעשית, ומשני אלא מתוך שתסידים הם תורתם משתמרת ומלאכתן מתברכת. וביומשלמי (ברכות פ"ה ה"ח) אימא, על ידי שהיו תסידים, ברכה ניתנת בתורתן וברכה ניתנת במלאכתן.

וכ"ק מרן דו"ז זללה"ה בדברי יואל (פ' לך עמוד רנט) הארין זה, כי התורה הקדושה תרוכה מארן מדה ורחבה מני יס, וקצרה דעת האדם להשיג אורות עליונים הגנוזים בתורה דברי אלהים חיים, אמנם כשיעשה האדם המוטל עליו ויתייגע בתורה כפי כחו והשגתו, יוכה לשפע אלהי להשיג יותר ויותר ממה שהיה אפשר לו להשיג מעלמו בדרך הטבע, ולזה אמרו בירושלמי ברכה ניתנת בתורתן, שהשפיע להם הקב"ה שפע תכמה והשגות גדולות בתורה יותר ממה שבכח בל האנושי להשיג, עכ"ל.

ועל דרך זה יתבאר מאמר המשנה, הלומד על מנת לעשות, שהוא מתייגע בתורה לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא בדי שידע מה לעשות, מסייעין בידו ללמוד וללמד, ועוד זאת לשמו"ר שאתיה תורתו משתמרת, ולעשו"ת מלשון תיקון במו (בראשית יח ח) וכן הבקר אשר עשה, ופירש"י אשר תיקן. והיינו שאתיה תורתו מתברכת ומתוקנת בהשגות גדולות יותר מהשגת בל האנושי בדרך הטבע.

◆ משנה ט' ◆

בל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר.

יל"פ על פי מה שבתב ג"ז זללה"ה בעלי חיים (בשבת תשובה אות ד) לפרש הבתוב (ויקרא בג מ) ולקחתם לבם ביום הרשון, ודרשו חז"ל (סוטה מב.) לבם משלבם. על פי המבואר בייטב לב (פ' ראה) שהעובד מאהבה יקום על מעמדו בעבודת ה' ושפת אמת תבון לעד, מה שאין בן העובד מירא העונש, יפול ממנו לאחר זמן, ע"ש.

והנה שיטת הרמ"ם (סוכה פ"ג ה"ו) והר"ן (נדרים כט. ד"ה אמר ליה) דקנין נשים הוי בקנין פירות, דלאו בקנין הגוף ממש. וידוע כי חג הסוכות הוא זמן משובה מאהבה, ואז העבודה הוא נמי ולא יפול ממנו, וממילא הוי בקנין הגוף. ולזה אמר ולקחתם לכם משלכם, כי ביום הראשון שהעבודה הוא מאהבה ולא יוז ממנו לעולם אז מיקרי לכם, עכ"ד.

ולפי זה י"ל שהעבודה מירושת העונג נקרא קיום התורה מעוני, כי אין העבודה נחשב שלו כיון שאינו מתקיים אצלו, ועבודה מאהבה נקרא קיום התורה מעושר, זה נחשב שלו כיון שמתקיים אצלו. ואיתא בגמרא (פסחים נ:) לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה. וזה י"ל המכוון במאמר המשנה, כל המקיים את התורה מעונ"י, היינו שלא לשמה, סופו לקיימה מעוש"ר, כי מתוך שלא לשמה יבא לשמה, ואז יחשב העבודה שלו.

◆

עוד נ"ל על פי מה שכתב ח"ז זללה"ה בישמח משה

◆ משנה י"ד ◆

רבי נהוראי אומר הוי גולה למקום תורה.

יתבאר על פי מה שאנינו להלן בפרק קנין תורה (פ"ו מ"ו) אחד ממ"ח דברים שהתורה נקנית בהם במיעוט תענוג, והענין הוא על פי מה שכתב במוסגר הלצבות (שער משכון הנפש פ"ג) כי כאשר לא יתאברו בכלי אחד המים והאש, כן לא תתאבר בלב האדם אהבת עולם הזה ועבודת הש"ת.

וכדבר הזה י"ל בלימוד התורה, דאיתא בשו"ע (יו"ד סימן רמ"ו סכ"ג) אין לדברי התורה מתקיימים במי שמתרפה עצמו עליהם, ולא בלומדים מתוך עידון ומתוך תכלית ושחוק, אלא במי שממית עצמו עליה ומצער גופו תמיד, עי"ש.

הרי מפורש דדבר שהתורה הקדושה שהיא כולו רומני שכל אלהי, לא תוכל לשרות בגוף הגשמי קרוץ מחומר אלא במיעוט תענוג, כי על ידי זה יזדכך הגוף ויתהפך החומר לצורה, ואז תוכל לשרות בקרבה חכמת אלהים ויתקיים בה דברי תורה.

והנה שיטת הרמ"ם (פ' תלוה) לפרש מאמרם (מגילה יד:) אמר קיזן בנטיעות, דהנה הילמה והתהבה והדציקות הן התכלית אל התורה והמצות, כי התהבה והדציקות הוא השורש, וכל המצות הם הענפים, ומכל מקום ממויב לעשות כל המצות גם אחר שבא למדריגת הדביקות, כי לא יפויר לאחוז בשורש רק מי שאוחז בהענפים בכל כחו. והנה אליעזר אחר שנכנס לפרדס והשיג ענין הדביקות החמיתי, פרק מעליו עול התורה והמצות, בחומרו שכבר הגיע לתכלית המבוקש מהתורה והמצות, והיינו קיזן בנטיעו"ת, שאחר שאין לו שום צורך בענפים כיון שהגיע לשורש, וזהו אפיקורסות ומינות גמור, לכן נחשב ועוקר מקיום התורה והמצות, עכ"ד.

וזה שאמר כל המקיים את התורה מעוני, היינו בבווה מועטת על דרך שאמרו (נדרים נ.) אין עני אלא בדעת, סופו לקיימ"ה בפועל המעשה מעוש"ר, בעת שיהיה לו השגה רבה וכוונה שלימה בהתבה ודביקות, כי אף המשיג שורש ענין המצות טעמם ומיוקם, צריך לקיים המצות בפועל המעשה כפשוטו.

הלכות המצויים להנוסעים למקומות הנופש

טבילה לפני התפילה

יש להקפיד לטבול בכל יום כמנהג חסידים ואנשי מעשה, ומן הנכון שלא לנסוע למקומות נופש היכן שאין שם מקוה טהרה.

מובא בס' מבצר תורה ויראה (ח"ג עמ' קפ"ד), דפעם אירע לא' מאנ"ש שבנו התחיל להתדרדר, ואביו פעל אצל בנו שיבוא לרביה"ק זי"ע, ואמר לו רבינו "הער מיך צו, איך בעט נישט פון דיר גארנישט, זאג מיר נאר צו, אז דו וועסט גיין יעדן טאג אין מקוה, והסכים הב' ההוא ואחר זמן הכירו אצלו שינוי גדול עד שחזר לגמרי לדרך הישר.

טבילה בבריכה

לכתחילה יטבול במקוה כראוי או בים או נהר, ובדיעבד כשאין לו מקוה, יכול לטבול בבריכה. [אף שהם שאובים, ולכתחילה אין לטבול בבריכה דיש חוששין לזוהלין].

טבילה לתוספת קדושה כגון טבילה בכל יום לפני התפילה, דעת רבינו זי"ע דאינו מועיל במים שאובים וצריך שיהא כשר כמו במקוה [א"ה, וכשאין לו מקום אחר מסתבר שיטבול בזה].

ס' טהרת שבת כהלכתו (ח"ב עמ' מ') בשם הגאון דומ"ץ קרית יואל שליט"א ששמע מהרב ר' מנחם הענדלער שאמר לו רבינו זי"ע שאף שטבילת עזרא כשר בשאובין, מ"מ טבילה בכל יום לתוספת קדושה, אינו מועיל וצריך שיהא מקוה כשירה, ושכך אמר רבינו בעת שבנו המקוה במחנה רב טוב דהטבילה שהנהיג הבעש"ט זי"ע לפני הטבילה צריך מקוה כשירה ואינו מועיל בבריכה.

רבינו זי"ע החמיר שלא לטבול בבריכה שמיועד לרחיצה שלא לפי דרכי הצניעות [בתערובות רח"ל].

בס' תפארת משולם (עמ' ק"צ) מובא דבשנת תשט"ו כאשר הגיע רבינו אל ביתו של הגה"צ מסטאניסלאוו לאנדאן זצ"ל לקבלת הפנים, ירד וטבל במקוה טהרה שלו, כי לא טבל כל הימים שהיה על הספינה כפי שהעידו אנשים שהיו עמו על הספינה שלא הירשה לטבול "בסווימינג פול" שאמר דזה מקום זוהמא, ואף הוא בעצמו לא טבל שם כלל, וכן סיפר הרה"ח ר' בנימין הערש בערקאוויטש שהי' עם רבינו בדרכו מא"י בשנת תשי"ט, והצוות של הספינה היו מוכנים להכין הסווימינג פו"ל במיוחד לרבינו שיוכל לטבול קודם התפלה, אבל רבינו אמר שהסווימינג פול הוא מקום טומאה שאינו מביא טהרה, ובשום אופן לא הסכים לילך שמה, וכן סיפר הרה"ח ר' מענדל גרינבערג הי"ו (בס' א טאג ביים רבין עמ' קפ"ב) שהי' עם רבינו בנסיעה זו וצוה לו רבינו להכין לו אמבטי של חמין בערש"ק, ואמר לרבינו שיכול לילך בהסווימינ"ג פו"ל, ואמר לו רבינו "ניין, איך וויל דאס נישט נוצן, איינס, ווייל דאס איז נישט געמאכט פאר קיין קדושה, צווייטנס, ווייל אז אן איד וועט האבן א סווימינג פול אינדערהיים ,און בשכינות וועט ער האבן א מקוה, וועט ער זאגן אז ער וויסט אז דער סאטמארער רבי' איז אויך געגאנגען אין סווימינג פול אנשטאט א מקוה איז א סימן אז עס איז גוט, ממילא וויל איך דאס נישט נוצן", וכן סיפר הרה"ג ר' מרדכי דוד קאהן ז"ל ר, כששאלו את רבינו אם לילך למקוה ולטבילת טהרה בסווימינ"ג פו"ל, לא היה ניחא דעתו מזה, ולא היה החשש בעבור הכשרות, רק כיון שהוא מקום מזוהם [שרוחצים בתערובות] סבר בקדשו, כי אין המקום מסוגל עבור טבילה לתוספות טהרה".

כשרות המאכלים

כשקונים מאכלים יש ליתן שימת לב האם יש חותמת מכשרות הראויה, ומצוי מאוד בשנוסעים לעיירות הנופש דישנם מוצרים ללא השגחה ראויה, שדומים מבחוץ למוצרים עם השגחה ראויה.

חימום במיקרוגל

השוהה בדירה המיועדת לשכירות, וברצונו לחמם מאכלים במיקרוגל, יניח את המאכל בתוך שני כלים סגורים מכל הצדדים או שני נילונים סגורים היטב. [עצה זו לשימוש בדרך עראי, אולם בבית לכתחילה אין להשתמש באותה בקביעות מיקרוגל למאכלי בשר וחלב אפי' כשהם סגורים].

חימום בתנור

הרוצה לחמם מאכל בתנור, יניח בתוך שני כלים סגורים, וכן יכול להניח המאכל בניילון ויניחה בתבנית המיועדת לשימוש חד פעמי.

שימוש בפלטה

הרוצה להניח מאכלים על הפלטה, ינקה את הפלטה היטב,

ויכסנה בנייר כסף [זילבער פאפיר], ואם ברצונו להניח מאכלים בלא סיר, יניח שני ניירות ביניהם.

שימוש בסירים

אין להשתמש בסירים השייכים לדירה [כשאינו יודע מה השתמשו בהם], ורק אם מניח המאכל בתוך שני כלים שלו יכול להניחם בתוך סיר השייך לדירה [ובתנאי שיהא יבש ביניהם].

מיחם של מים

מותר להשתמש במיחם של מים השייך לדירה, ובמיחם מחו"ל צריך לידע שטבלוהו כראוי.

ברכה בים

לכתחילה אין לברך אלא אם חלק העליון של גופו מכוסה, ורק בשעת הדחק [שאין לו בגד לפניו והוא מוכרח לשתות] אפשר לברך בלא כיסוי חלק העליון, אולם ברכהמ"ז יש להקפיד שיהא מכוסה גם חלק העליון, ואם הוא לבוש בחלוק צריך שיהא בגד מתחתיו שמהודק לגופו או שיחגור עצמו בחגור (בכדי שיחצוץ בין לבו לערוה).

אכילה

אין מן הראוי לאכול כל מידי דאכילה, אלא כשרוב גופו מכוסה כראוי.

נטילת ידים לסעודה במי הים

מי הים אין ליטול בהם הידים עם כלי, ואפשר להטביל בהם את הידיים, ויברך על טבילת ידים, ואין צריך לנגב הידיים כשאינו מאוס עליו לאכול בלא ניגוב [בין שהם מלוחים ואינם ראויים לשתיה פסולים לנטילה ורק ראויים לטבילה].

נטילת ידים לסעודה במי בריכה

לכתחילה אין ליטול הידים במי בריכה בין נטילת הידיים ובין טבילת הידים, ובשעת הצורך שאין לו מים אחרים יש להקל [דלכתחילה יש לחוש שהמים נפסלו לנטילה מחמת מלאכה, וכן לטבילה מחמת זוהלין שמכוח הפילטע"ר].

נטילת ידים לסעודה במעיינות ונהרות

מותר לטבול הידים במעיינות הנובעים מהאדמה, ובנחלים ונהרות שזוחלים ואינם עומדים במקום אחד, אין לטבול בהם הידים, אלא ישאב בכלי ויטול כרגיל.

נוסע בדרך ואין לו מים

ברצונו לאכול פת ואין לו מים, אם יכול להשיג מים במשך 72 מינוט בדרך לפניו [בנסיעה או ברגל] או 18 מינוט לאחריו או לצדדיו, אין לו לאכול פת בלא נטילת ידיים, ואם במשך 72 מינוט לפניו וגם במשך 18 מינוט לאחריו או לצדדיו לא יוכל להשיג מים, מותר לאכול פת כשכורך ידיו בכיסוי במשך כל האכילה, והמחמיר שלא לאכול כלל בלא נטילת ידיים תבוא עליו ברכה.

כלי לנטילת ידיים

לכתחילה יש ליטול בכלי רגיל, ובדיעבד אפשר ליטול בכלי חד פעמי, ויקפיד שהכלי תהא שלם, ובדיעבד יכול ליטול מבקבוק כשהשפיכה הוא ברצף ללא הפסקה.

הליכה מבית לחצר באמצע אכילה

אוכל מאכלים ומשקים שברכתם בורא נפשות, ויוצא מהבית לחצר באמצע האכילה, אם זהו חצר שדרכה יוצאים לרה"ר צריך לחזור ולברך ברכה ראשונה, ואם החצר מוקפת בגדר, ומיוחדת רק לבני הבית אין צריך לחזור ולברך, וכן בחצר שאין דרך יציאה ממנה לרה"ר.

גן המוקף מחיצה

אוכל מאכלים ומשקים שברכתם בורא נפשות ומהלך בגן או חצר המוקף גדר, יכול להמשיך אכילתו בכל הגן בכל מקום שרואה מקומו הראשון, ואם אם אינו יכול לראות את מקומו הראשון, כגון שהתרחק הרבה ממקומו או שיש בגן דבר המפסיק שמסתיר הראיה, לכתחילה נכון שיהא דעתו בשעת הברכה להמשיך במקום השני, ואם לא היה דעתו יש לסמוך ולהמשיך במקום השני על סמך ברכתו הראשונה, אולם עדיין אינו ברור עד כמה נחשב הגן למקום אחד בכדי שיועיל דעתו.

גן שאינו מוקף מחיצות

גן שאינו מוקף מחיצות וקבע לאכול במקום אחד ונמלך להמשיך האכילה במקום אחר, אם במקום השני יכול לראות את מקומו הראשון אינו צריך לברך שוב, ולכתחילה יש להקפיד שיהא גם דעתו לכך, ואם אינו יכול לראות את מקומו הראשון, הן מחמת ריחוק מקום, הן מחמת שיש דבר המפסיק, צריך לחזור ולברך, ואם בשעת הברכה היתה בדעתו להמשיך באכילה במקום אחר אין צריך לברך שוב, אולם עדיין אינו ברור עד כמה נחשב הגן למקום אחד בכדי שיועיל דעתו.

ואם לא קבע לאכול במקום אחד, אלא כל אכילתו הוא בדרך הליכה, יכול לאכול על סמך אכילתו הראשונה.

איסור שכחת התורה (ו)

א] לא ישים מלבושיו תחת ראשו לישון עליהם דהוא קשה לשכחה [א]

ב] נשים מותרות לתת בגדיהן תחת ראשן לישון עליהם ואינן צריכות להחמיר בזה [ב]

ג] כל הקפידא הוא רק להניח בגדיו תחת ראשו אבל ליתנם תחת שאר חלקי גופו אין שום קפידא [ג]

ד] אם מפסיק בין ראשו לבגדיו באיזה הפסק כגון כר וכדו' אין שום חשש אף שבגדיו מונחים תחת ראשו [ד]

ה] מותר להתנמנם על זרועו כשהוא לבוש בבגדו ואין בזה חשש [ה]

ו] הדבר נוגע במי שנוסע בדרך ורוצה לישון ואין לו כר וכסת לא ישים מעיל או אחד משאר מלבושיו תחת ראשו לישון עליהם אך אם אין רצונו לישון רק שוכב כדי לנוח ומניחם תחת ראשו בגלל שהשכיבה נוחה לו יותר או כדי לשומרם מותר[ו]

ז] מותר להניח בגדיו "בצד" ראשו כגון הנוסע בפליגע"ר ויושב על מקומו יכול לקפל בגדיו וליתנו בין ראשו לגב הכסא או בין ראשו לקיר הפליגע"ר וסומך ראשו על בגדיו [ז]

ח] אין להקפיד בזה אלא בבגד שכבר לבשו פעם אחת אבל קנה או עשה לו בגד חדש ועדיין לא לבשוהו מותר להניחו תחת מראשותיו לישון עליהם [ח]

ט] וכן בגד ישן שבלה או נקרע עד שכבר אין ראוי ללבישה ואין בדעתו ללובשם עוד וכבר נשתמש בהם לשאר תשמישיו הריהו בטל מתורת מלבוש ומותר להניחן תחת מראשותיו לישון עליהם [ט]

י] יש מי שכתב דהקפידא הוא רק להניח בגדיו שהם שלו אבל לישון על בגדים של אחרים אין שום קפידא וכן אין לחשוש אפילו בבגדי עצמו רק אם רגיל בכך אבל אין להחמיר אם הוא רק באקראי בעלמא אך למעשה טוב ליזהר גם באופנים אלו[י]

ביאורים והוספות

(א) בגמרא הוריות (י"ג ע"ב) תנו רבנן ה' דברים משכחים הלימוד וכו' ויש אומרים אף המניח כליו תחת מראשותיו ופרש"י דהכוונה למלבושיו והובא בא"ר (או"ח סימן רמ"א סק"ז) ובפמ"ג (סי ב' א"א סק"א) ובהגהות רעק"א שם על המג"א סק"ג ובמשנה ברורה (שם סק"ב) ובקיצור שו"ע (סי' ע"א ס"ה) ועיי' בשו"ת דובב מישרים (ח"א סי' ע"ט) שהביא בשם הבאר שבע (הוריות שם ד"ה אף) שהקשה ע"ז ממתניתין (תמיד פ"א מ"א) דמבואר שהכהנים לא היו ישנין בבגדי קודש אלא היו פושטין ומניחין אותם תחת ראשיהם ובגמ' שם (כ"ז ע"א) מוקי דלאו דוקא תחת ראשיהם אלא כנגד ראשיהן משום שיש בהם כלאים עיי"ש אבל לולי טעם זה היה מותר להניחן תחת ראשיהן ממש וצ"ע דהא יש חשש שכחה וכתב שם ליישב דבדברים קדושים אין חשש שכחה וכן שמע בשם הרה"ק המהרי"ד מבעלז זי"ע, ועיי' במהרי"ל (ליקוטים אות מ"א) שהביא דין זה "ואמר שהוא בעצמו נזהר בכך כשהולך בדרך ואין לו כר וכסת לשים תחת ראשו וטרם שלוקח אחד מבגדיו היה נוטל אוכף הסוס" עכ"ל שם

(ב) בספר אהלך באמיתך (פי"ב אות כ"ז) צידד בזה דנשים שאינן מצוות בתלמוד תורה אינן בכלל זהירות זו אך בסוף דבריו נקט להחמיר כיון דנשים חייבות לדעת ההלכות השייכות גם בהן על כן ראוי להן ליזהר שלא יבואו לידי שכחה אכן כבר הבאנו לעיל בשם החוות דעת לענין אכילת לב של בהמה ועוף שרק זכרים נוהגים שלא לאוכלו וכ"כ הבית לחם יהודה (יו"ד סי' ע"ב סק"ג) שנשים מעוברות לא יאכלו לב דקשה לשכחה אבל שאר נשים אוכלות עיי"ש

(ג) אהלך באמיתך סכ"ו דלשון הגמרא הוא להניח כליו תחת "מראשותיו"

(ד) ליקוטי מהרי"ח (סדר קר"ש שעל המיטה בשם היעב"ץ) וכ"כ המשנ"ב סק"ב בשם המגן גיבורים אך בספר זיכרון להגרח"ק כתב שאין ראוי להקל בזה עיי"ש

(ה) ספר זכרון (ח"ב אות ט"ו) דבעודו לבוש בהם בגדיו בטלים לו

(ו) אהלך באמיתך (ס"כ) דאף דבגמ' איתא המניח כליו ולא נזכר הסיבה לכך שדווקא אם רצונו לישון תחתיהם אמנם בספר שולחן הטהור (סי' רמ"א אות י"א) כתב וז"ל 'לא יניח תחת ראשו שום בגד מבגדיו "לישון" עליהם' עכ"ל משמע דעיקר הקפידא הוא לישון עליהם אמנם אם יש לחוש שירדם ויישן נכון ליזהר בזה

(ז) אהלך באמיתך (סכ"ד) דלא הקפידו אלא כשבגדיו "תחת" מראשותיו והיינו כשבגדיו למטה וראשו למעלה אבל כשבגדיו בצד ראשו אע"פ שראשו נסמך על הבגדים מותר דאינו אלא בגדר בצד מראשותיו ועיי"ש דכן עמא דבר

(ח) שם סכ"ב דקיי"ל כרבא (סנהדרין מ"ז ע"ב) דהזמנה לאו מילתא הוא ולכן בהזמנה בלבד לא נעשה מלבוש לגופו שיאסר בזה

(ט) שם (סכ"ג) עפ"י הרמב"ם (פכ"ב מהלכות כלים הלכה ט"ז) דאם נטמא החלוק מאימתי טהרתו משיבלה ואינו משמש מעין מלאכתו הראשונה עיי"ש אך אם עדיין לא נשתמש לשאר תשמישים אף שאינם ראויים ואין בדעתו ללובשם יש לעיין בזה ויש להקל בשעת הצורך עיי"ש

(י) בשו"ת שלמת חיים כתב מהרי"ח זוננפעלד זצ"ל דהא דתנן בתמיד שהכהנים היו מקפלים בגדיהן ומניחים אותם תחת ראשיהם הוא משום שהיו בגדי קודש שאינן שייכים לו, וגם שלא היה בגדר "רגיל" כיון שמתחלפים למשמרות ומוכח מזה להקל באופנים אלו אמנם בספר זכרון (ח"ב אות ט"ז) כתב להחמיר גם באקראי דכן משמע במהרי"ל ליקוטים שהובא לעיל שהיה בדרך בלי כר וכסת ובכל זאת הקפיד לא לקחת אחד ממלבושיו ובאמת דמשנה דתמיד אין שום ראיה להתיר לא בבגד שאינו שלו ולא באופן שאינו רגיל דשם הוא בגדי קודש ובהם לא שייך שכחה כמו שהבאנו לעיל משו"ת דובב מישרים בשם ספר באר שבע וכ"כ בליקוטי מהרי"ח

דבר חריף [ד]

שאלה א': חתך דבר חריף בסכין של חלב, האם מותר לאכלו בתוך 6 שעות מאכילת בשר?
שאלה ב': אכל דבר חריף שנחתך בסכין של בשר, האם צריך להמתין 6 שעות עד לאכילת חלב?
האם התשובה לשני השאלות אותו תשובה, או לא? במאמר שלפנינו.

לאכול בצל שנחתך בסכין של חלב בתוך 6 שעות מאכילת בשר

בצל[1] שנחתך בסכין של חלב, או שנתבשל בכלי של חלב[2] אסור לאכלו תוך שש שעות מאכילת בשר[3]. ולמעשה מקילים בזה. ובפרט אם היה הסכין או הכלי אינו בן יומו, ואחר שעה של אכילת בשר [4].

---

1 או שאר מאכלים חריפים.

2 שדינו של הבצל שנעשה בשרי, ואסור לאכלו עם חלב.

3 כתב הפרי מגדים (או"ח סימן תצד א"א סק"ו) "ולאכול צנון שחתך בסכין חולב אחר בשר תוך שש שעות, יש לומר דאסור, עיין יו"ד סימן פט וסימן צו".

כתב בשו"ת ויען דוד (ח"ג סימן קלו בהערות לסימן קטו) שכתב ושמעתי בבירור על כ"ק מרן מסאטמאר זי"ע שסירב לשתות תה אצל בעל הבית בלונדון. ובסוף נתברר שחתכו לימון בסכין חלבי והוא היה תוך ו' שעות לאכילת בשר, וי"א דלימון נחשב לדבר חריף.

4 "כתב ביד יהודה (הקצר סימן פט ס"ק כט) "ואם אכל מתחילה בשר ורוצה לאכול אחריו דבר חריף שנתבשל בקדרה של חלב, אם אינו בן יומו יש להקל". ובארוך (שם סק"ה) "ויש לעיין אם אכל תחילה בשר, אם מותר לאכול אחריו דבר חריף שנתבשל בקדירה של בשר, דגם המקילין בתבשיל של בשר לא מצינו שהקילו אלא אם אכל מתחילה תבשיל של בשר שמותר לאכול אחריו גבינה כיון שלא אכל בשר ממש, אבל אם אכל תחילה בשר ממש לא מצינו קולא לאכול אחריו תבשיל של חלב וכו'. ומצאתי בפרי מגדים (או"ח סימן תצד) שכתב ולאכול צנון שחתך בסכין חולב אחר בשר תוך ששה שעות י"ל דאסור וכו'. מיהו גם שם הרבה מקילין, זולת בסכין דשמנונית קרוש עליו כמו שיתבאר אי"ה שם, ובקדירה שאינה בן יומו נראה להקל".

וכן כתב להקל בדעת תורה (להמהרש"ם או"ח סוף סימן צד) וזה לשונו "ועיין עוד בפמ"ג באו"א הנ"ל [מ"ש דאסור לאכול צנון שחתכו בסכין חולבת תוך ו' שעות של אכילת בשר]. אבל יעויין בחידושי רעק"א (ליו"ד סימן פט) שפסק דגם בבישל דבר חריף בכלי בשר, מותר לאכול אחריו גבינה, ואם כן גם בדינו של הפמ"ג יש להקל. ויש לומר דגם הפמ"ג לא החמיר אלא בסתם סכין שאינו נקי, ויש חשש בעין. אבל בידוע שהיה נקי, או בבית שנהגו לנקות, יש לומר דלא גרע מבישול בכלי בן יומו דמותר, וגם באכל בשר מותר לאכול אחריו תבשיל שנתבשל בכלי חלב, כמו שנתבאר בתשובות טיב טעם ודעת (תליאה סימן קפג), והכי נמי בזה.

ובפרט דסתם סכין של חלב רוב תשמישו בצונן כמו שכתב הבית מאיר (ליו"ד סימן צה). ויש דיעות דצנון לא מיקרי דבר חריף, וגם לא שייך בזה ב' הטעמים שבט"ז (יו"ד ריש סימן פט) [טעם א' מפני שהבשר מוציא שומן ומושך טעם זמן ארוך, וטעם ב' משום בשר שבין השיניים דעד שש שעות מיקרי בשר, עי"ש]. לכן יש להקל, בפרט אם היה הסכין אינו בן יומו, ועכ"פ אחר שעה בודאי יש להקל וכו'". וכן כתב בזה ביד יהודה (הקצר סימן פט ס"ק כט) "ואם אכל מתחילה בשר ורוצה לאכול אחריו דבר חריף שנתבשל בקדרה של חלב, אם אינו בן יומו יש להקל".

אכל בצל שנחתך בסכין של בשר, האם צריך להמתין 6 שעות לאכילת חלב

אכל בצל שנחתך בסכין של בשר, או שאכל בצל שבישל בקדירה של בשר[5], מותר לאכול אחריו מאכל של חלב, ואינו צריך להמתין שש שעות[6].

וכן כתב לחלק בקובץ מבית לוי (עניני יורה דעה) עמוד לה סעיף ח' בשם שבט הלוי זצ"ל שכתב "ושמעתי ממרן שליט"א דלמעשה נהגו להקל בזה אפילו בבן יומו". וכן כתב בספר דבר חריף.

5 שהבצל נחשב לשל בשר.

6 חידושי רעק"א (על הש"ך יו"ד סימן פט ס"ק יט). דהנה כתב ברמ"א (שם סעיף ג) אם אין בשר בתבשיל רק שנתבשל בקדירה של בשר, מותר לאכול אחריו גבינה, ואין בו מנהג להחמיר. והוקשה הש"ך (שם) דהרי נתבאר בסימן צה שאם אין בו בשר מותר לאכלו אפילו עם גבינה, משום דהוה נ"ט בר נ"ט [והיינו לשיטת המחבר]. ותירץ הש"ך דמיירי בקידרה שלא הודחה יפה, ויש שם ממשות בשר בעין, דבכה"ג אסור לאכול המאכל עם גבינה, מ"מ לאחריו מותר לאכלו.

ובחידושי רעק"א מתרץ דמיירי שבישלו בקדירה חומץ דהוי דבר חריף, דאין בו משום נ"ט בר נ"ט, דאסור לאכלו עם גבינה, מ"מ מותר לאכול אחריו גבינה. וכ"כ בבית מאיר (על הש"ך סימן פט ס"ק יט) ליישב דברי הרמ"א "ולענ"ד קמ"ל הרמ"א דאפילו נתבשל בו דבר חריף, דלא הוי נ"ט בר נ"ט מ"מ שרי". וביד יהודה (פירוש הקצר ס"ק כט) "וכן אם הוא דבר חריף אין להחמיר" [להמתין ו' שעות].

וכתב בס' דבר חריף (עמוד יב) דדברי רעק"א א"ש אף לפי דברי הפמ"ג הנ"ל, הסובר שאסור לאכול דברים חריפים שנחתכו בסכין של חלב תוך שש שעות שאכל בשר. וכתב לחלק דוודאי אחר שאכל בשר דיש תקנת חז"ל שלא לאכול אחריו חלב חמיר טפי, דאז אסרינן גם דברים חריפים שנחתכו בכלי של חלב, או נתבשלו כלי של חלב, משא"כ לתקן במיוחד לאסור לאכול מאכל חלב אחר דברים חריפים שנתבשלו או נחתכו בכלי של בשר, הא מנלן, ועכ"פ קיל טפי. ולפי"ז אפ"ל שאפילו הרעק"א המיקל לאכול מאכל של חלב בתוך שש שעות מאכילת הבצל, יודה שאסור לאוכל בצל חולבת בתוך שש שעות מאכילת בשר. וע"ע מש"כ בהערה הקודמת.

מכתבי הלשכה

הרי"ש של **'בדרך'** ושל **'השמרו'** ושל **'ישראל'** שבמקום לעשותה בצד ימין עגולה עשה זוית, הרי היא פסולה. ולכן אין לתקנו ע"י מחיקה, משום דהוה חק תוכות. ומותר לתקנו רק ע"י כתיבה, שיעשנה עגולה בדיו.

אמנם עצה זו מועלת רק לתיבות **'בדרך'** ו**'השמרו'**, אבל בתיבת **'ישראל'** לא מהני. והחילוק בזה, שהרי תיבת **'ישראל'** הרי היא נכתבה במזוזה, ובמזוזה הדין שצריך לכתבה כסדרן, ולכן כיון שכבר המשיך לכתוב הלאה, שוב אין לתקנה משום דהוה שלא כסדרן. משא"כ **'בדרך'** ו**'השמרו'** דנכתבו בספר תורה, דליכא בה הדין של כתיבה כסדרן. לכן מותר לתקנה ע"י שיוסיף דיו.

הרי"ש של **'ירבו'** עשה הרגל בצד ימין למעלה מרובע במקום עגולה, אע"פ שנידון זה יותר קל מהנידון הקודם שעשה בזוית, ומעיקר הדין אפשר דמהני תינוק לשאול האם זה אות ד' או אות ר'.

אבל למעשה בזמנינו לא מהני תינוק. כיון שהתינוק רגיל שאות ד' בא עם עקב, [אע"פ שמעיקר הדין אינו צריך עקב], ולכן אם אין עקב תמיד יקראנה אות ר' אפילו כשיש זוית, ולכן לא מהני תינוק. ופסולה. **וכיון שכתב במזוזה וכבר המשיך לכתוב הלאה לא מהני תיקון.**

וזאת למודעי: שלפעמים ע"י העתקה יש שינויים באיכות התמונה, ואינו נראה ברור האם זה זוית או מרובע או נראה כעיגול וכדומה, לכן אין לפסוק הלכה למעשה מאלה הציורים. ואינם אלא לעורר לב המעיינים. והבהרה זו לא לעצמו בלבד יצא, אלא באופן כללי על כל המאמרים של הציורים.

הילולא רבא

מאמרים יקרים, עובדות וסיפורי קודש יקרים
מצדיקים קדושים וטהורים, בעלי ההילולא זי"ע

הוי רץ כ"צבי" לעשות רצון אביך שבשמים

לפני מסירת השיעור היה רבינו [הגה"ק רבי אברהם שמואל בנימין סופר אב"ד פרעשבורג בעל כתב סופר זיע"א] פותח בדברי צחות להרחיב לב התלמידים, ומסופר על כך, כי בחתונת בנו, רבי שמעון, בחודש אדר תר"ל, הכיר מקרוב את הרה"ק רבי הירש מליסקא זצ"ל, למחרת לפני הרצאת השיעור הפליג רבינו בשבח הצדיק מליסקא, ואף המליץ, "הוי רץ כצבי לעשות רצון אביך שבשמים" (אבות ה' כ') כרבי צבי מליסקא".

"יקרת כתב סופר" עמ' מ"ו

י"ד מנחם אב

הגה"ק רבי הערשעלע ליסקער זי"ע

רבינו הרה"ק רבי צבי הירש זי"ע נולד בחודש אייר בשנת תק"ן לאביו הרב רבי רבי אהרן ז"ל (היא"צ כ' אב). ולאמו הצדקנית מרת שרה, אשר רבינו סיפר עליה אשר שנים רבות קמה בחצות לילה ובכתה על גלות השכינה ובדמעות עיניה רחצה את מצחו. רבינו נקרא על שם רבי צבי הירש אביו של מרן בעל הישמח משה ז"ל, לימים כאשר ראה אור דרכי החסידות (ראה מעשה פלא בזה לקמן) נסע להסתופף בצל צדיקי דורו רבותיו, רבו מובהק מרן בעל ישמח משה זללה"ה. הרה"ק רבי צבי הירש מרימנוב זללה"ה. הרה"ק רבי מאיר מפרעמישלאן זללה"ה. הרה"ק מרוזשין זללה"ה. הרה"ק השר שלום מבעלזא זללה"ה. במיוחד נסע להסתופף בצל הרה"ק מצאנז זללה"ה שחיבבו מאוד, הנהיג את עדתו בעיר ליסקא שבמדינת אונגארין, והוא בדורו היה זה שהזריח אור תורת הבעש"ט ודרכי העבודה והחסידות באונגארין. מתלמידיו הידועים הם הצדיקים הק' רבי ישעי' מקרעסטיר, רבי הערצקא מראצפערט, בעל בית שערים. בעל קול אריה. בעל תבואות השדה. בעל לבושי מרדכי. בעל יד יצחק. בעל בית היוצר. בעל אבני אליהו. בעל מטה נפתלי, ועוד זכר כולם לברכה לה"ה. תורתו היא לו נדפסה בספריו הקדושים אך פרי תבואה, הישר והטוב. נסתלק לגנזי מרומים אור לי"ד אב שנת תרל"ד ומנוחתו כבוד בעיר ליסקא. ועל מצבתו חרות: פ"נ הרב המאור הגדול הגאון הקדוש מה"ו צבי במר"ה אהרן ז"ל אב"ד דפה"ק, צדיק יסוד העולם, נר ישראל והדרו, רבים הלכו לאורו, רכב ישראל ופרשיו, חכם הדור, אוהב ישראל, משכיל אל דל, משביר לכל עם הארץ, חסיד ועניו, בוצינא קדישא, חסידא ופרישא, חריף ובקי בנגלה ובנסתר, נפטר אור לי"ד מנחם אב ש' תרל"ד לפ"ק תנצב"ה.

ותורה יבקשו מפיהו

רביה"ק בעל ברך משה זללה"ה סיפר בהזדמנות אחת כי פעם אחת ראה והתבונן בההסכמה חנלחבה שכתב זקינו מרן הקדוש בעל דברי חיים על הספה"ק אך פרי תבואה להרה"ק מליסקא זללה"ה, ואשר על כן בכל השנה שלאח"ז למד בכל שבוע את האך פרי תבואה עד גמרו את כל הספר, ואמר רבינו שצריכים ללמוד במתינות בספר זה כדי להבין את כוונתו.

אלה מסעי

עוד יזכור לנו אהבת איתן אדונינו

דבר פלא ידוע מרביה"ק בעד"י זללה"ה שהיה לו ענין לדבר מהרה"ק מליסקא זללה"ה בימי ר"ה, והעידו עדי ראיה כי בשני הימים דר"ה שנת תש"ח לפני תקיעת שופר, וכן חזר אותו הדבר בשני ימים דר"ה שנת תש"ט. טרם שנכנס רבינו לביהמ"ד לתקיעת שופר, אמר רבינו למקורביו, שלפני תקיעת שופר מסוגל לדבר מצדיקים הקודמים, כדי שזכותם יגן עלינו וימתיק הדינים, והתחיל לדבר מהרה"ק ר' צבי הירש מליסקא זי"ע, בעמח"ס אך פרי תבואה.

בר"ה שנת תש"ח, סיפר רבינו מעשה מהרה"ק מליסקא, שפעם אחת נסע לאוהעל ביום כ"ח תמוז, ליומא דהילולא של הרה"ק הישמח משה זי"ע. הוא השתטח עצמו לזמן קצר על הציון, ומיד נסע הביתה, שלא כדרכו, שהיה נח קצת באכסניא באוהעל, ששם היה מברך את העולם והפטירם לביתם, ורק אח"כ נסע הביתה. ובאותו שנה לא הרשה את הציבור ליכנס אצלו לברך ולהתברך, רק מיד נסע הביתה לליסקא. כששאלו אותו מדוע ממהר כל כך לנסוע הביתה, ענה הרה"ק מליסקא זי"ע, שראה איך רבו הישמח משה עומד על ציונו וכפיו פרושות השמים, ומברך כל האנשים שבאו להשתטח על ציונו, ולכן נוסע מיד הביתה כדי להביא אתו את הברכה, ואינו רוצה לברך את העם, כי אינו רוצה להיות מורה הלכה בפני רבו.

בשנה שלאחריו, שנת תש"ט, חזר רבינו וסיפר שוב לפני תקיעת שופר בשני הימים מימרא, או סיפור, של הרה"ק מליסקא זי"ע. וראו שרבינו יש לו ענין מיוחד להזכיר זכותו של הרה"ק מליסקא זי"ע לפני תקיעת שופר. וכן סיפרו המשמשים בקודש בשנים שאחר מכן, עד השנה האחרונה להסתלקותו, שכמעט בכל שנה הזכיר רבינו עובדא או דבר תורה מהרה"ק מליסקא זי"ע, והוסיף שלפני תקיעת שופר מסוגל לדבר מצדיקים. ופעם אחת רק הזכיר "שהרה"ק מליסקא היה ערליכע איד" ותו לא. וזה היה אחד מן הענינים הנפלאים שראו אצל רבינו, ששום אחד לא היה לו השגה בזה, שביליו במים רבים ועקבותיו לא נודעו.

מחזור דברי יואל ר"ה, ועוד.

מילי דהילולא

ניצוצות מתורת בעל ההילולא, ופנינים מהדרכתו בעבודת הקודש

מנחם אב - כאב את בן ירצה

החודש "מנחם" וחציו השני "אב", ועוד עלה בדעתי על הא דאנו מקדשין את החודש 'אב' וקורין אותו 'מנחם אב', דהנה י"ל דלכן היה החורבן בחודש 'אב' דוקא, על פי דידוע דאם בן אחד חוטא נגד חבירו, הוא מוסר עליו לאביו, ואביו ג"כ אינו רוצה שיהיה איזה עוולה לשום אחד על ידו, על כן עושה לו משפט חרוץ יותר מאשר היה חבירו עושה לו. וכן גבי ישראל ג"כ הולכין ומוסרין עליהם בחודש 'אב' דוקא. אמנם יש מעלה ג"כ בזה, וכמו שנאמר (משלי ג, יב) "וכאב את בן ירצה", שאחר זה מנחם לבנו ומפייסו, ולזה נקרא 'מנחם אב' על שם שהשי"ת בודאי ינחמנו מזה וכו'.

אך פרי תבואה (פר' דברים)

וברך את לחמך ואת מימיך

פעם שבת חו"ז הגה"ק בעל אמרי דוד מטאקאי זצ"ל שהיה מגדולי תלמידי החתם סופר זי"ע, אצל הרה"ק בעל אך פרי תבואה זי"ע מליסקא, ובשלחנו הטהור של הרה"ק מליסקא זי"ע כשחילק הרה"ק שיריים, לא נתן לחו"ז זצ"ל שיריים באשר דע כי הוא מעדת אשכנזים שלא ניסו באלה, ואחר שהשלים לחלק את השיריים שאלו חו"ז הגאון זצ"ל את הרה"ק, היכן נמצא בש"ס ופוסקים מקור למנהג זה לחלק שיריים. ענה הרה"ק מליסקא זי"ע ואמר, כי יש להביא מקור לזה מדברי גמרא (הוריות י"ג) שהאוכל ממה שאכל עכבר וממה שאכל חתול, משכחים את הלימוד כי נשאר רוח טומאה על המאכל, וא"כ הנה ידוע שמידה טובה מרובה ממדת פורעניות, והלא הדברים ק"ו למי שאוכל ממאכלים שאכל ממנו איש צדיק שפיו קדוש וטהור, וחולק השיריים בידיו שהם נזהרים להתנהג בקדושה וטהרה, וכך המשיך הרה"ק מליסקא זי"ע לחשב כל האברים שבאדם, איש כזה בודאי יש באפשרות להמשיך על בני אדם ע"י אכילת השיריים ממאכל שלו קדושה יתירה ומדות טובות ומזוכות. וכאשר שמע חו"ז זצ"ל דברים אלו מפורש יוצא מפה קדשו של הרה"ק, נתלהב כל כך עד שלקח בידו את הקערה שאכל ממנה הרה"ק מליסקא זי"ע, ואכל הכל עד כדי כך דאף לא נשאר בה רק שיירי מרק, אז הטביל עשר אצבעותיו בקערה וליקקם עד שלא נשאר בה כלום.

גדול בישראל, עמ' ש"ב

למען תספר

גדולים מעשי צדיקים וסיפורי נפלאות וישועות

מבקש ה' יבא אל אהל מועד

סיפר הרה"ק מליסקא ממעשה התקרבותו לדרך הבעשטה"ק זי"ע, כי בימי עלומיו היה לומד באחת הישיבות הגדולות, ורבותיו היו מתנגדים לחסידות, וכמוהם גם הוא, אחר חתונתו התענה פעם אחת הפסקה כמה ימים, על מנת להשלימה משבת לשבת, ומפני שלא יכול ללמוד מפני התענית, הלך ברגל אל רבו, וכשבא אליו נתעלף, ושכב כחתיכת עץ בביטול ההכרה והחושים, וכמעט שחשבוהו כמת, בעמל הרופאים הקיץ, ולתמהונו הגדול נפקחו עיניו בפעם אחת, לקרוא מעל מצחות כל איש את מעשיו הרעים והטובים שעשה, וכה נודע לו מה טיבם של חביריו, ומה טיבו של רבו. שמר הדברים בלבו, והחליט לנסוע עתה לגאליציא, לתהות על קנקנם של הצדיקים תלמידי הבעש"ט הק' דשם, ומצחם יגיד לו מה טיבם, קם ונסע ראשונה לראזדוויל אל רבו הגה"ק [רבי יהודה צבי], אחרי כי הוא עכ"פ גאון בנגלה ג"כ, וכדאי לנסוע אליו בזכות תורתו, כשבא אליו הביתה ונתן לו שלום, מיד אמר לו הגה"ק בתלונה, אם אדם מתענה חצי הפסקה, כבר קנה עולמו בשעה אחת, להיות צופה נסתרות ומבקר אחרי מומים של צדיקים, לאט לך אברך יקר, לא יולד חוזה ביום אחד, ועי"ז מיד נסתלק ממנו כל הגדלות שלו, ועיניו לא יספו לראות כלום על מצחות האנשים, ויהי כאחד האדם, יהיה איך שיהיה, מביאה ראשונה לבית הצדיק נתרפא מהגדלות, ונוכח בלי כל קריאה על המצח, כי איש קדוש הוא הגה"ק ורוח הקודש שורה עליו, נשאר בביתו לאיזה זמן ולמד ממנו תורה ויראת ה', משם נסע להכיר את הצדיק הקדוש רבי מאיר"ל זצ"ל מפרעמישלאן, וכמעט שדרכו רגליו על מפתן חדרו, אמר לו הגד נא אברך, האם היטב כיבד אותך הרב מראזלא (האט דיך דער ראזלער רב גוט מכבד גווען), נוכח, כי יש ה' במקום הזה, גם בראזדויל וגם בפרעמישלאן, עיני שני הצדיקים צופות ברוח הקודש, ומאז התמסר לדרכי החסידות בכל כוחו, עד שזכה להיות לרבן של חסידים בכל ארץ אונגארין.

צבי לצדיק (זידיטשויב – להר"מ בראוער, החדש) עמ' קל"ד

מעשה מופת ופלא

סיפר לי זקיני רבי יעקב יוסף לעפקאוויטש ע"ה, שפעם אחת כשהיה אביו הרה"ח רבי יצחק אייזיק ע"ה בליסקא, אמר לו הרה"ק מליסקא זצ"ל טרם נסיעתו משם, הנך נוסע בפיאקער, כל מי שיבקש ממך על הדרך שרוצה לעלות על העגלה תקחנו אתך, זקיני נסע לדרכו, ובאמצע הדרך עצרו אותו שני זשאנדארן וביקשו ממנו שיקח אותם על העגלה, מתחילה לא היה לו חשק, אבל נזכר בדברי הרה"ק ונתן להם לעלות על העגלה, זקיני אמר להם שעליו לנסוע לבערעגסאז להוציא מעות מהבאנק כי למחר יש יום השוק בעירו לאניע [באניע], והסכימו, נסע זקיני לבערעגסאז והוציא את המעות מהבאנק, והמשיך לעירו, כשהגיעו לעירו, אמרו לו הזשאנדארן שרוצים לישון בביתו, ובלית ברירה הסכים זקיני, ונתן להם לאכול ולשתות והכניס אותם בקאמער ושם שכבו לישן. באמצע הלילה שמע זקיני נקישות בדלת, וחשב זקיני, מי יוכל להכות בעיר קטנה באמצע הלילה, ניגש אל הדלת ועמד שם איזה איש ומסוה על פניו וכלי יריה (ביקס) בידו, ואמר לו שיתן לו כסף, אמר זקיני שאין לו, אמר לו האיש, הנני יודע שיש לך כסף דהרי הוצאת מעות מהבאנק בבערעגסאז,

אמר לו זקיני שהולך להביא את הכסף, והלך להקאמער מצד אחר, לעורר את הזשאנדארן, עורר אותם ולא הקיצו, וידע שאי אפשר לו לשהות כל כך, על כן חזר להאיש עם מחצית הסכום שהוציא מהבאנק. אמר לו האיש, יודע אנכי שיש לך כפל מסכום הזה, אמר זקיני שהולך להביא את החצי האחר, והלך עוד הפעם למרתף לעורר את הזשאנדראן משינתם, ואז נתעוררו, אמרו לזקיני, תן לו את המעות, ואנחנו נתפוס אותו מצד אחר, כן עשה זקיני, והם תפסוהו מצד השני, כשהורידו את המסוה מעל פניו, ראה זקיני שהוא מנהל הבאנק שבעיר בערעגסאז, ושמו כבלי ברזל על ידיו ולא היה לאף אחד המפתח להכבלים רק להזשאנדארן, והובילו אותו לבית הסוהר ונעלמו, למחרת כשרצה האיש להוריד את הכבלים מידיו היה צריך לילך לצורף שיורידם, ונודע לכל שהבאנק דירעקטאר רצה לגזול ממון, וניצול ע"י עיניו הק' של הרה"ק מליסקא שראה את כל זאת.

שיח זקנים ח"ה עמ' קצ"ט ד'

באתי לגני, שתיתי ייני

פעם שבת רבינו בסיגוט, ובתוך הבאים לשולחנו הטהור היה הראה"ק הצדיק רבי משה אריה פריינד ז"ל והביא דורון לת"ח קנקן מלא יין ממרתף של הרה"ח ר' נפתלי האלפערט ז"ל. גם הרה"ח ר' קלמן כהנא ז"ל כיבד את הרבי במבחר יינו. רבי קלמן הקריב אליו קרבנו ועשה פעולות שהרה"ק ישתה מיינו, אך הוא שתה דווקא מיינו של רבי משה אריה, הגם שהיה מקולקל קצת, ולא של ר' קלמן. בראותו זאת הרהיב ר' קלמן עוז בנפשו ושאל את הרה"ק מדוע אינו רוצה לשתות מיינו. השיבו הרה"ק שבעצמו אינו יודע הסיבה, אך איזה הרגשה פנימית דוחפו לשתות דוקא מיינו של רמ"א, וכנראה היין הזה הוא מכרם ישראל ולכן נוטה לבו לזה. לאחר זמן פגש רמ"א את בעל המרתף ר"נ, ודיברו ביניהם מגדולת רבינו, בתוך הדברים אמר ר"נ שבאמת יש לו יין משובח יותר מזה ששלח לרבי, רק חשב שלכבוד הרבי ראוי להביא יין מכרם ישראל.

הדרת קודש

לחם מן השמים

מספרים על הרה"ק רבי צבי הירש מליסקא זללה"ה שאיקלע לאיזו עיירה ואף אחד לא הזמין אותו לביתו לאכול ולשתות וכיון שקבלה היתה בידו שלא לבקש נדבות מאיש על כן נשאר ללון בבית המדרש מבלי לשבור רעבונו, באותה עיר היתה יולדת מקשה לילד ונתגלתה אמו של הרה"ק מליסקא אל אמה של המקשה לילד בחלום הלילה ואמרה לה שבנה הרה"ק מליסקא אין לו מה לאכול והוא יושב בתענית בבית המדרש ואם תלך ותתן לו מטבע "צענער"ל" תזכה בתה ללדת בקלות מיד מיהרה האשה אל עבר בית המדרש ונתנה את המטבע להרה"ק מליסקא ובתוך זמן קצר ילדה בתה בשעטו"מ ויהי כשמוע הרה"ק מליסקא גופא דעובדא היכי הוה שאמו נתגלתה להההיא איתתא בחלום העיר ואמר "אם אמי ירדה מן השמים כדי לדאוג לפרנסה שלי מדוע אמרה לה להביא רק עשרה זהובים ולא עשרים אלא היינו טעמא כי הקב"ה גזר עלי לקבל 'צענער"ל לכן אקבל 'צענער"ל ולא יותר".

(באר החיים – פסח)

נאה דור"ש ונאה מקיים

מהרצ"ה מליסקא מיישב סתירת הרמב"ם הרב הצדיק ר' צבי הירש מליסקא היה אומר: הרבנים נוהגים קודם הפסח לטרוח וליישב דברי הרמב"ם, שלא תהיה שום סתירה בדבריו. ואני מיישב את דברי הרמב"ם בפועל- ידי: הרמב"ם פוסק להלכה הדין של "בערב תאכלו מצות", וכן הוא פוסק גם- כן להלכה הלאו של "לא תגנוב". ולהעניים יש לפעמים "סתירה" גדולה בין שני פסקי- הרמב"ם אלה. אבל כי יבוא העני אלי, הרי אני מתרץ את הרמב"ם יפה- יפה, שלא תהא שום סתירה ביניהם... וזוהי ה"דרשה" שלי לשבת- הגדול.

דרכי הישר והטוב

והובא אל הכהן

זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו והובא אל הכהן (פר' מצורע). כיון שנגעים באים בעוון לשה"ר, לכן צריך להיות טהרתו דוקא ע"י הכהן, בכדי שילמוד את מדתו להיות אוהב שלום ורודף שלום שינוי דרכו מקצה לקצה, כדאיתא ברמב"ם שהאדם צריך לילך בדרך הממוצע ואם רואה שנוטה לצד הרע ירחיק עצמו לקצה השני.

אך פרי תבואה

וחי בהם בזכות העמל והיגיעה

את משפטי תעשו, ואת חקותי תשמרו ללכת בהם ושמרתם את חוקתי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם (פ אחרי). ללכת בהם היינו דרך עמל כמ"ש רש"י עה"פ אם בחקותי תלכו שתהיו עמלים בתורה, וכאשר האדם עמל ומתייגע בתורה ובמצות מובטח הוא שיזכה להרגיש בהם תענוג וחיות וחי בהם.

אך פרי תבואה

כאילו מלאכתך עשויה, אפי' מלאכת שמים

מה שאמרו רז"ל שכאשר באה שבת יהא בעיניך כאילו כל מלאכתך עשויה, אינה רק בעניני רשות אלא גם במלאכת שמים. והנה בדברי רשות בודאי יכול האדם לדמות בעיניו שהכל נשלם, אבל איך אפשר לומר כן גבי מלאכת שמים, אלא כבר אמרו רז"ל שכאשר אומר ויכלו מלאכי השרת אומרים וסר עונך וחטאתך תכופר, א"כ שפיר יכול לראות שכל מלאכתו עשויה, גם במלאכת שמים.

הישר והטוב

כי מרים הם, ע"כ קרא שמה מרה

לפעמים הבעל רוצה לעשות מצוה ואשתו מונעת אותו, זה משום שגם הוא אינו רוצה לעשות זאת בכל לבו, מה שאצלו בהסתר, אצלה בגלוי, ולכן בנדבת המשכן שהתנדבו בכל לבם לא היה אשה מונעת את בעלה, וזהו ויבואו האנשים על הנשים שהנשים לא עיכבו בעד בעליהן כי כל נדיב לב הביאו.

אך פרי תבואה

אורח צדיקים כאור נוגה

לשון קדשו במכתב לאחד מגדולי דורו, וז"ל: אבל יאמין לי באמונה שלימה, שדרכי חסידות והנהגות שבזמננו הם בנויים על קו האמת והצדק, ואשרי למי שבחר בהם ובמשנתם. כי אותן הצדיקים בזמננו אשר בחרו בזה הדרך, היו בעלי רוח הקודש בלי ספק ובלי פקפוק, כאשר בעיני ראיתי בעינא פקיחא ממש. והם יודעים בטוב שעכשיו צריך העולם להתנהג בזה הדרך, לא באופן אחר. ובהם אנו נסמכים, ועל פיהם אנו עושים. וכבר דבר זה שגורה בפי, ולא תהא תורה שלימה שלנו כשיחה בטלה שלהם. ובענין עולם הזה אנו רואים בכל עת חדשות, על כן בוודאי בעבדות השם הוא גם כן כזאת, והדרך בעבודת השם הוא בכל זמן באופן אחר חדש. וזה הראה למשה רבינו עליו השלום 'מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש' [ירושלמי פאה כ"ח] וכבר העיד האר"י הקדוש זללה"ה זי"ע [עי' פע"ח שער ההפלה פ"ז] שמיום שנברא העולם עד עכשיו לא היה יום אחד דומה לחבירו עכל"ק.

דרכי הישר והטוב - אגרות

עניני עוה"ז במעשה ולא במחשבה

שמעתי ממורי [הרה"ק רבי צבי הירש מליסקא] ז"ל, דלכך ברך יצחק אבינו ע"ה [את יעקב] רק במעשה ולא במחשבה כי מחשבתו היה על עשו כדי שבני ישראל יהנו מן עולם הזה רק במעשה, ומחשבתם יהיה שעל ידי זה יהיה להם כה ויכולת לעבודת השם.

אבני אליהו

אשר יאמר לכם עמי אתם בני קל חי

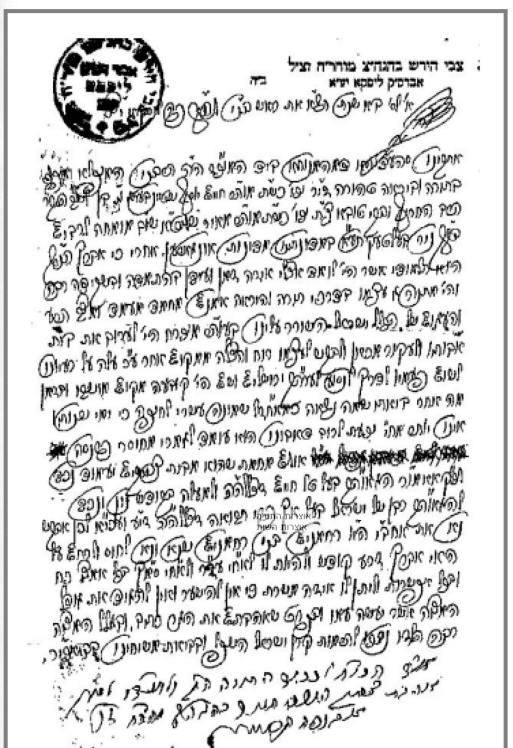
פעם עשה נגיד אחד מהעיר טיסע–פירעד הכנסת ספר תורה ברוב פאר והדר, ולשם כך הזמין העשיר שני גדולי ומאורי אותו הדור שיבואו להשתתף בכבוד התורה, רבינו הק' מליסקא זי"ע והרה"ק רבי הלל מקאלאמייא זי"ע, רביה"ק מליסקא הגיע להשתתף בשמחת התורה, ואילו הרה"ק מקאלאמייא לא היה יכול לבוא באותו שבוע לעיר, לפיכך דחה את ביקורו לשבוע שלאחריו, בשבת שנתחנך הס"ת דיבר רבינו בשבחן של ישראל איך שמפזרים ממונם לקיום המצות ובהידור. בשבת הבאה הגיע רבי הלל ודרש בדברי תוכחה מגולה כדרכו בקודש. למחרת הלך הנגיד לבקר את רבינו ושאלו: מדוע רבינו דיבר טוב עליהם בעוד שר"ה הוכיחם ויסר אותם בשבט פיו. פתח רבינו ואמר: הנה חכמי ישראל שבכל דור, הם בדוגמת מילדות, כי מסייעים ומולידים ע"י דיבוריהם שבנ"י יעשו מעש"ט, וכמו במצרים היו שתי מילדות עבריות שם האחת שפרה ושם השנית פועה, כן בכל הדורות ישנם חכמי ישראל בבחי' שפרה, שמשפרת את הולד, שדרכם לשפר מעשיהם של ישראל וללמד סנגוריא עליהם וישנם בבחי פועה כפרש"י לשון צעקה, שדרכם לשפר לצווח ולהגיד דברים הקשים כגידין. והוסיף: אני הנני בבחי' שפרה, לכן הוזמן לפני מן השמים להיות אצלכם בשבת של חינוך הס"ת ולראות מעלתכם, אבל הגה"ק רבי הלל ז"ל הוא בבחי "פועה" ולכן הזמין הש"י לפניו שיבא בשבת השניה וירא הדברים שיצטרך להוכיחם.

דרכי הישר והטוב

בקולות וברקות עליהם נגלית

אאמו"ר (הגה"ג רבי יהושע כ"ץ זצ"ל אבד"ק סאמבאטהעלי) שמע מזקינו הגה"ק משאמלויא (בעל "לחם שלמה") זצ"ל שהיה חתן בליסקא, וסיפר ששמע בשם הרה"ק רבי צבי הירש מליסקא זי"ע שפעם ישב בשולחנו הטהור בחג השבועות והחסידים דיברו ביניהם על מה שאיתא מהקדושת לוי שאפשר לשמוע הקולות וברקים כמו שהיה במתן תורה, אמר חסיד אחד לחבירו: יכול להיות שישמעו הקולות והברקים, הפשט הוא שמתאמצים במחשבה כ"כ כאילו עומדים בהר סיני, עד שאפשר להעמיד בדמיונו כאילו שומעים הקולות והברקים, הרה"ק מליסקא זי"ע בשמעו זאת היה נוהג שלא לדבר שבת וי"ט רק בלשון הקודש אמר: "לא, לא! קולות וברקים ממש! אני יודע שהוא כן".

שמן ראש

כתי"ק של הרה"ק מליסקא זי"ע

י"ג מנחם אב

הגה"ק רבי נתן נטע שפירא
[מגלה עמוקות] זי"ע

צור קודש מחצבתו

נולד בשנת ה'שמ"ה באחת מערי ליטא, ויקרא שמו בישראל על שם זקינו הגה"ק רבי נתן נטע שפירא זצ"ל אבדק"ק הורודנא, בעמח"ס "מבוא השערים" על ה"שערי דורא" ועוד (המג"ע מזכירו הרבה בספריו) מגזע בעלי התוס' ורש"י שידוע שהוא מגזע דוד המלך ע"ה.

יושב בישיבה

בשנת שס"ה נשא את אשתו בת הקצין הגביר ר' משה עבערלעס ז"ל (אחי ר' אייזיק ר' יעקל'ש מקראקא שבנה בית הכנסת על שמו כידוע) שהי' ג"כ מגזע רש"י, וישב על שלחן חותנו שסיפק לו כל הצטרכותו, כולל החזקת הישיבה שפתח המג"ע, בשנת שע"ז כאשר נסתלק הגאון ר' משה מרדכי מרגליות זצ"ל (שמזכירו בספרו מגלה עמוקות עה"ת פ' וישלח) שעמד בראשיתו של הישיבה הגדולה שבקראקא, נתעטר המג"ע לממלא מקומו בעטרת ריש מתיבתא, ויכונן בית ועד לתלמידים רבים, רבים וגדולים יצאו מבית מדרשו, ביניהם הי' הגאון הש"ך זצ"ל ועוד, (בנו של המג"ע כותב "שהי' הש"ך לו לבן וירד על ברכיו).

מגדלותו

והנה מכל אשר עברו עליו מימי נעוריו לא נודע לנו, גם לא נודע מי היו רבותיו, רק אשר הודיעו לנו בניו הגאונים בהקדמתם לספרו הגדול על פ' ואתחנן וז"ל: כי נתן לו ד' לב לדעת ולהזכיר כל מה ששמע מפי ספרים ומפי סופרים, הזכרון הגדול שאין כמוהו בכל עברים, חכמה ודעת הכל בכלל על פה כמסיני מסורים, כל ספרי ראשונים ואחרונים מלבד שני התלמודים גפ"ת אלפס וטורים, הגיד על פה לתלמידיו היקרים, ותשובות ופוסקים אחרים, ואין גם אחד אשר לא ידע שרשם ועקרם, ויחבר שו"ת מדרש ונופת צופים ערבות, הוציא לאור גחלים ולהבות, בנה חרבות, שלשה המה מטיבי הלכות נחצבות, בהם הראה חריפותו ובקיאותו ועומק שכלו הרחבית, כל התורה בהם מרכבות, עם ראשי ישיבות, יריב ריבות, בדיני ג' בבות, בהלכות נידות וזבות, ואיסור תערובות, בדיני שבת וערבות, עניני קידושין וכתובות, ובתוכו נכלל תשובות חשובות, אשר בבחרותו הי' שפתותיו דובבות וכו', ואחת מהנה נדפסה בשו"ת פני יהושע (סי' מט) בענין תקנות עגונות, ועשר ידות לו בחכמת הקבלה וידע כל ספרי הזוהר והתיקונים וכתבי האריז"ל ושאר ספרי המקובלים הקדמונים והאחרונים

ימי ההילולא

בעלי ההילולא במשך ימות השבוע הבעל"ט

י"ג אב

- רבי נתן נטע שפירא ב"ר שלמה (מגלה עמוקות) - שצ"ג
- רבי מרדכי בנעט אב"ד ניקלשבורג ב"ר אברהם - תקפ"ט
- רבי יעקב דוד ב"ר מנחם מענדל מווייזניץ - תרכ"ה
- רבי ישראל שמואל מטומשוב ב"ר ארי לייבוש - תרכ"ט
- השר רבי משה מנטיופארי מלונדון ב"ר יוסף אלי' - תרמ"ה

י"ד אב

- רבי צבי הירש מליסקא ב"ר אהרן (אך פרי תבואה) - תרל"ד

ט"ו אב

- רבי מאיר נתן ב"ר חיים מצאנז - תרט"ו
- רבי אשר (השני) מסטאלין ב"ר אהרן מקארלין - תרל"ג
- רבי יעקב מאיזביצא ב"ר מרדכי יוסף - תרל"ח
- רבי צבי הירש מרידניק ב"ר ברוך מגארלין - תרע"ח

ט"ז אב

- רבי מנחם מנדל אב"ד טארנא וסטריזוב ב"ר משה אברהם דוד תקצ"א
- רבי יעקב יוסף מממהליב ב"ר חיים מטשערנוביץ - תרכ"ו
- רבי נפתלי צבי אונגער מבארדיוב ב"ר משה אליקים בריעה מדומברובא - תש"ב

י"ז אב

- השר רבי שמשון ווערטהיימער מוויען ב"ר יוסף - תפ"ה
- רבי אברהם מרדכי מפינטשוב ב"ר בנימין זאב יעקב - תקפ"ד
- רבי שמואל מאפטא ב"ר נפתלי הירש - ת"ר
- רבי שלמה חיים מקוידינוב ב"ר אהרן - תרכ"ב
- רבי יוסף מנחם שפירא מבלענדוב ב"ר יעקב יצחק - תרפ"ז

י"ח אב

- רבי שלמה חנוך מראדאמסק ב"ר יחזקאל - תש"ב
- והחתנו רבי דוד מ שה ב"ר נתן נחום מקרימלוב - תש"ב

י"ט אב

- רבי אבי עזרא זעליג מסטרי ב"ר חיים מאיר יחיאל ממאגלניצא - תרמ"ה
- רבי אהרן מנחם מענדל מאלעסק ב"ר אלכסנדר יו"ט מזידיטשוב - תרפ"ג
- רבי מנחם נחום מבאיאן - טשערנוביץ ב"ר יצחק - תרצ"ו
- רבי יהודה יחיאל מרוזדול ב"ר פנחס חיים - תרצ"ז

לפניו היו פתוחים, וכתב נכדו הרבי ר' יונתן אייבשיץ זצ"ל בהקדמותו לספרו "כרתי ופלתי" שהי' פה שלישי למרן אריז"ל ולא גילה האיך ואולי ע"י תלמידו הרה"ק ר' ישראל סרוק זצ"ל שמביאו כ"פ בספריו, הי' לו שם ויד בכל חכמה ויאהב נסתרות להכניס סוגיות' בדברי התלמוד ולקשרם יחד, כי היא היתה ילד שעשועיו אשר בה יבלה רוב ימיו, וישימם נר לרגליו ואור לנתיבותיו.

עוד מדברי בנו בהקדמתו: נתן זמירות בלילה קינה ויללה, על חורבן אריאל ועיר המהוללה, אשר היתה לשריפת אש גלמודה שכולה, בכה ויתחנן לד' נתן בקולו ושר בשירים, בניגון שמנגנים שרפי עילאה בשלש משמרות לילה, עכ"ל, הגה"ק בעל נועם אלימלך זיע"א בכל עת שבא לקראקא לא הי' מתפלל אלא בבית מדרשו, העיד הגה"ק בעל דברי חיים מצאנז זיע"א כי כוחו הי' כ"כ גדול שמיד שהזכירו לפניו חולה מיד הי' מתרפא. החיד"א בשם הגדולים (מערכת ספרים אות מ) מביא "ושמעתי שהיה לו מגיד למהר"ן".

תורה וגדולה במקום אחד

זכה לשתי שלחנות הי' עשיר גדול ובעשרו התהלך בישרו כי על נדיבות קם לעשות צדקה בכל עת, יד עני ואביון החזיק, ופזר נתן לאביונים, גם את מקדש עיטר בתפארה בפרוכת מסך וטס של כסף עם ס"ת נהדרת, כאשר כותב בנו בהקדמותו (הנ"ל) נתן לו אלוקים עושר נכסים ורב פנינים, והשליטו לאכול מהם מעדנים, פזר נתן לאביונים, לחמו נתן מימיו הנאמנים, נתן ליעף כח ואין אונים, מיהב יהב משקל לא שקיל ורודף שלמונים, נתן באוצרות בית ה' זהב ואדרכמונים, זאת התורה אשר שם לפני ולפנים, עם פרוכת מסך וטס של כסף מעולים וסדינים, משובצות במרגליות וטובות אבנים, אין כסף נחשב אצלו מאומה, כבימי שלמה, עכ"ל, לרוב עשרו לא לקח שילומים מקופת העדה וזאת ירמוז לנו בנו באמרו "מיהב יהיב משקל לא שקיל ורודף שלמונים".

צדיק מצרה נחלץ

כתב בספר בן גרני עה"ת וז"ל: שמעתי מאאמ"ו הגאון זי"ע הוא בעל "גורן לדוד" דיצא כרוז בשמים על המג"ע הזהרו ברבי נתן ותורתו, ובא השטן וטען כי עוד לא נסהו, ונתנו לו הרשות על זה מן השמים, והוא הלך לנסותו, ובא אל הגאון בעל מג"ע ואמר לו כי הוא שליחו מן השמים ללמדו ולגלות לו סתרי תורה,ויענהו הגאון כי קבלה יש לו שאין ללמוד תורה ממי שאינו מכירו, וקבע לו זמן מתי שיחזור ויבוא, והגאון המג"ע עשה שאלות חלום, אמנם לא ענוהו מן השמים כי נתנו חוק שלא לגלות, והוא הוסיף לשאול פעמיים ושלוש, ולא קיבל תשובה, והתענה על זה הרבה ואז בא לו אביו בחלום וגילה לו הסוד, כאשר בא השטן לזמן שקבע לו צעק עליו הגאון צא טמא, והלך לו בכעס ונעל הדלת בכח כל כך גדול עד שנשתברו כל החלונות בקראקא, ואת אביו הגאון הלקו שיתין פולסי דנורא יען שגילה הדבר, ולאחר זמן בא השטן ואמר לו כי כבר יש לו תלמיד יותר חביב והוא הי' ש"צ ימ"ש וכו', ע"כ, יש גירסא שאמר לו השטן שהוא אליהו וקבע לו זמן שילמד עמו, אך כיון שלא ענהו על שאלת החלום דחאו לזמן אחר, והסכים, וכן הי' כמה פעמים שדחאו, עד שהרגיש אינו אליהו, ודחאו לגמרי מעליו, אז שאל אותו מנא ידעת, השיב לו דאליהו קפדן הי' ולא הי' בא ושב כ"פ.

ובא השמש

טרם הגיעו לשנת המ"ח בא בפתע המות ויניף עליו שבט אפו ועברתו ויקחהו בחתף בירח שנכפלו בו הצרות בי"ג מנ"א שנת שצ"ג, ויקוננו עליו בכל תפוצו ישראל, וזה אשר נחרת על מצבת קבורתו: פה נטמן איש אלקי קדוש מן הקדמונים, מגלה עמוקות רזין ומטמונים, הוא שאומרים עליו שדבר אתו אליהו פנים אל פנים, הגאון האב"ד ור"מ מו"ה נתן נטע בן מו"ה שלמה שפירא זצ"ל, נפטר ביום ד' י"ג אב שצ"ג לפ"ק תנצב"ה.

לפלא לציין מה שהעתיק בספר סיפורים נפלאים מפינקס הח"ק דקראקא, שאברך אחד קנה חלקו אצל המגלה עמוקות בהון רב, ולבסוף הניחוהו במקום אחר, בלילה בא האברך בחלום אל הגבאי וקרא אותו לדין תורה לבית דין של מעלה, נחרד הגבאי מאד אבל לא השגיח על זה, כך הי' כמה פעמים, עד שראה שאין הדבר פשוט, הלך הב"ח שכיהן אז כרב בקראקא, וסיפר לו המעשה, השיב לו הב"ח: כשיבוא עוד פעם תגיד לו "לא בשמים היא" ואם הוא חפץ בדין תורה שיבוא לפני הרב, וכך הי' והסכים הלה לבוא לדין תורה, והתקינו מחיצה בבית הכנסת, וכאשר הגיע זמן דין תורה שמעו רעש מאחורי המחיצה והבינו שהנפטר בא לדין, והב"ח אמר להנפטר שיציע טענותיו, ואח"כ אמר להגבאי שהוא יענה על הטענות, אמר אמת שהאברך קנה אותו חלקה ממנו אבל מעולם לא עלה בדעתי לקברו במקום הזה אדם שאיני מכיר אולי זה אינו לפי כבודו של המגלה עמוקות, מאחר שהלה לא רצה לומר שמו..., אז פנה הב"ח להנפטר שיאמר לו שמו ונראה אם הוא ראוי לנוח ליד המג"ע, והלה לא רצה בשום אופן לגלות שמו, אז פסק הב"ח: דלכאו' חייבים אנו לקבור את האברך ליד המג"ע, שכן שילם על זה מכספו, אך מאידך גיסא אין אנו יודעים מי הוא, ואולי אין זה לפי כבודו של המג"ע, ע"כ אנו נפתח את הקבר ליד המג"ע, ואתה – פנה הב"ח להנפטר – אם ראוי אתה לשכב ליד המג"ע תעבור אל הקבר אשר קנית בחייך, למחרת באו לבית הקברות ויחרדו לבם בראותם שקברו של האברך הי' ריק, ואילו ליד הקבר של המג"ע מצאו קבר חדש..., וחרטו על קברו: פה נטמן האברך לא נודע מיהו "עיד עליו רעו", (לאחר שנים נמחק הכתוב אז הקימו מחדש המצבה וכתבו עליו: ציון לנפש חיה פה מצאנו, ודעת שמה לריק יגענו, יען נמצא קבור באשמנים ותמחנה אותותיו מרוב

שנים, אכן יגיד עליה רעו גאון עוזנו, מגלה עמוקות ומגיה חשכנו, כי רב כבודה בשם תפארת, להשאר בדור דורים למזכרת, גבאי הח"ק זאת אל לבם השיבו, ומצבה חדשה על קברו הציבו תקב"ץ לפ"ק לבריאת ארץ ושמים)

מורשתו הרוחנית

בנו בכורו בהקדמתו (הנ"ל) כותב וז"ל: חובר חברים עשות הרבה ספרים וכו', לזכרון לדור דורים מין י"ה עולים במספרם, חלק לשבעה וגם לשמנה מסודרים, ואלה מחיבוריו הנודעים לנו: א) "מגלה עמוקות", רנ"ב אופנים לסדר ואתחנן בקבלה רמזים וגימטריאות על תפלת משה רבינו, לפלא לציין מה שנרשם בפנקס החברה קדישא הנ"ל (מובא ב"על הצדיקים ועל החסידים"), שפ"א בימי חיותו של המג"ע בא לקראקא בחור אחד, והשכיר עצמו להיות משרת אצל בעל הבית אחד, בתנאי שיוכל לילך ערב ובבוקר לבית המדרש, ומאז נתברך מסחרי הבעל הבית, פ"א התאחר המשרת בבית הכנסת, ובאו הרבה אנשים לחנות, והבעל הבית לא הי' יכול למלא את משאלותיהם, וילך לבית המדרש לראות מה מעשהו של משרתו, וירא והנה עומד ומסתכל כלפי מעלה על ציורי התקרה, וירץ אליו בחמה ויכהו מכת לחי, ועזב את הבית הכנסת, והבחור לא שב אל אדוניו, אך הלך אל המג"ע מכירו מלשעבר ליטול רשות ולהפרד ממנו, ויתמרמר המג"ע למה עזב אותו אבל לא הואיל כלום, ויאמר לו המג"ע על כל פנים אל תפטור אלא מתוך דבר הלכה למען יהי' לי למזכרת נצח, הנה יגעתי בחבורי מגלה עמוקות ואמרתי רנ"ב אופנים על פסוק זה ואתחנן וידבר ה' אלי אל תוסף לדבר אלי בדבר הזה כמנין ר"ב ל"ך, על הפצרת משה רבינו ע"ה ליכנס לארץ ישראל, אמור לי גם כבודו מה זה אשר לא הבאתי בספרי, ויאמר לו הבחור יש אתי רמז שלא מובא בספרים, להיות שיש ארבע חיות הקודש הנושאות המרכבה העליונה, והכסא כבוד לה' ד' רגלים, ואמרו רז"ל האבות הן המרכבה, והאבות הקדושים המה שלשה כנגד שלשה רגלים, ורצה מרע"ה ליכנס לא"י וע"י קדושת הארץ יוכל להיות רגל רביעי שבמרכבה, ואמר לו הקב"ה רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה, כי כבר הכינותי את דוד עבדי להיות ברגל הרביעי, ורמז לזה כי בדב"ר ר"ת ב'ן ד'וד ב'רגל ר'ביעי ע"כ, ויפטר ממנו ופרח לו איש האמת, בעל החנות בראותו כי הנער לא בא אליו, נתחרט מאוד על שביישו ברבים, והלך במר נפש להמג"ע, אמר לו המג"ע, מה שהכית אותו על הלחי הוא לא הרגיש כלל ולו לא עשית מאומה, אבל אך לי עשית הרחקת ממני אוהב וריע, והוא עתה על ת' פרסה ולא אראה אותו עוד, ושש אנכי על אמרותיו שהניח לי כנ"ל, והוא מעשה הפלא ופלא, (א"ה, אולי זה קשור למעשה המובא לעיל עם הקבר,) ב) "מגלה עמוקות" על כל התורה, בדרך הקודם, ג) חידושים על הרי"ף, ד) אלף אופנים על אל"ף זעירא של ויקרא (הזכירו במג"ע ואתחנן אופן ר"ן – עיין גם בשם הגדולים מערכת ספרים אות מ'), ה) "תורת נתן" על התורה והוא ספר גדול בכמות על חכמת הקבלה הזכירו במג"ע (אופן רי"ב), כמו"כ במג"ע על התורה מזכירו פעמים רבות ויקראהו עפ"י רוב "חיבורא קדמאה", גם החיד"א בשם הגדולים מזכירו במערכת ספרים אות ת', ו) דרוש יקר ונכבד זך בלי שמרים תש"ך צירופי בראשית עולה על ע' ניירים (הקדמת בנו למג"ע ואתחנן), ז) ספר על הקבלה בכלל, איזן וחיקר ותיקן מאמרים בי' ספירים נכונים ויש הם קלים וחמורים וסדר קבלה שפע ואצילות מן הצינורים בכמה פותח שערים (לשון בנו שם), ח) חידושים על הבית יוסף מד' טורים.

י"ג מנחם אב

הגה"ק רבי מרדכי בנעט זי"ע

צור קודש מחצבתו

הגה"ק רבי מרדכי בנעט נולד בשנת תקי"ג בישוב שורגא שבארץ הגר, לאביו רבי אברהם ביהא, נין ונכד להגה"ק ה"חכם צבי", ולאמו מרת פראדל בת החסיד איש אלוקים קדוש רבי אברהם אבריל בנעט מניקלשבורג חתן הגה"ק רבי סעדיה ישעי' קאצינלנבויגן שהיה חתן הגה"ק רבי נפתלי כ"ץ בעל "סמיכות חכמים" זי"ע

במעלליו התנכר נער

מקום מושבם הי' שממה מלומדי תורה, והוריו ראו בו שלגדולות נוצר כי הי' בו כשרונות נפלאות, ובהיותו בן חמש שנים כשלא הי' יודע שום דבר, לקחו הוריו לעיר ניקלשבורג לבית זקנתו אלמנת ר' אברהם אבריל בנעט, אף שהיתה עני' ודלה, שמחה לקבלו ולדאוג לכל צרכיו כדי שילמוד תורה, ואחרי שנתיים ימים כשהי' בן שבע שנים ראה נגיד אחד שהי' ממונה על קופת הצדקה של חברת חינוך הנערים, תשוקתו לתורה ויראת שמים שבו, וראה גם כשרונותיו העצומות כי לאילנא רברבא יתעביד, ויקח אותו מתוך שאר הנערים, ושכר מלמד בעבורו מכספו, ובתוך שנתיים ימים, עבר על לימודים שתלמידים בגילו לומדים בד' שנים.

רבותיו

כעבור הב' שנים ראה הנגיד כי צר לו המקום, ואין די להוות צמאונו לתורה, שלח אותו לאינטינגען בישיבת הגאון רבי יעקב קאצענלנבויגן זצ"ל והוא הי' אז כבן י"ט שנה ולמד שם ד' שנים, וכשהי' בן י"ג שנה כבר חיבור שלש חיבורים על תורה וש"ס ואגדה, ומאיזה סיבה נאבדו, והגאון הנ"ל חבב אותו מאוד, וכשמלאו לו י"ג שנה עשה סעודה גדולה בעבורו והוא דרש לפניהם בפלפול ארוך, אח"כ כעבור ד' שנים עבר לישיבתו של הג"ר יוסף שטיינהארט בעמח"ס "זכרון יוסף" אבד"ק פיורדא.

גם הי' תלמידו של הגאון ר' משולם איגרא אב"ד טיסמעניץ זצ"ל וגם שם הי' מאריות שבחבורה הידוע כהחוות דעת והרה"ק מראפשיץ, והחוות דעת הי' קראו רבינו תם. מסופר שאחר שנים רבות כשהי' כבר אב"ד ניקלשבורג יומא חד מימי חול עשה סעודה כששאלו לו פירוש הסעודה אמר שהיום עמד על דעת רבו ר' משילם איגרא בדבר ששמע לפני ארבעים שנה.

האיש מקדש

כשנעשה בן י"ח לחופה בשנת תקל"א לקחו הנגיד ר' גימפל פרוסטיץ מניקלשבורג כחתן לבתו, אך עקב גילה הצעיר של הכלה שהיתה כבת י"ד, וגזירת הקיסר שזר לא ישא בת מורביא, לא היה יכול עדיין לשאתה ונסע לפאג שם ישב בבית מדרשו של הגאון בעל ה"נודע ביהודה" לאחמ"כ עבר לישיבת מהר"מ בארבי רבה של פרעשבורג.

רק בשנת תקל"ה קיבל רשות נישואין במדינת מעהרין וחזר לניקלשבורג בהיותו סמוך על שולחן חותנו אשר נתן לו כל מחסורו כדי יוכל לישב באהלה של תורה, והוא קידש את עצמו בקדושה יתירה, ולמד בהתמדה רבה ובעמקות נפלאה, ובעת ההיא אשר ישב בניקלשבורג נתחבר אל הרה"ק הרבי ר' שמעלקא מניקלשבורג זי"ע, וממנו למד תורת הנסתר.

מורה ודאין

כל אותה התקופה סירב לקבל שררה ורבנות, רק לאחר מות חותנו שהי' לו לאביעזר הסכים בלית ברירה להתמנות כדומ"ץ ניקלשבורג, ובשנת תקל"ח נתמנה לדיין בבית דינא של הגאון ר' גרשון חיות (שעלה על כס הרבנות אחר פטירת הרר"ש מניקלשבורג), על אף גילו הצעיר שהי' רק כבן כ"ה שנים, ובשנת תקמ"ה שהי' אז בן ל"ב שנים הצטרף למושב בית דין להוציא דיבוק מרוח שנכנס בבחור אחד בעירו.

על כס הרבנות

בשנת תקמ"ו נאלץ לקבל עליו עול הרבנות בק"ק לאנדאנבורג הסמוכה לניקלשבורג, ולאחר שנה וחצי בשנת תקמ"ח עבר לק"ק שוסבורג שבארץ הגר, עד שנת תקמ"ט כשנסתלק הגאון ר' גרשון חיות זצ"ל, ובא ר' מרדכי ללותו, וה' נתן חינו בעיני עדת ניקלשבורג ופה אחד בחרו בו שיהי' להם לרב. וכעבור שנה נתמנה מאת המלך לרב רבנן בכל המדינה, ועל פיו יהי' כל דבר אשר נוגע לדת יהודית ואז נקרא לכהן פאר כרבה של ניקלשבורג והמדינה, והוא אך בן ל"ו שנה. או אז החלו להתקבץ אליו תלמידים הרבה מכל קצוי תבל ורבים מהם נתפרסמו ברבות הימים כגאוני וגדולי הדור, רבנים וישובים על מדין בקהילות ישראל.

מנעוריו ישב והמית עצמו באהלה של תורה ביגיעה עצומה ובהתמדה מופלאה ביותר וכתיאורו של הגאון המהרש"מ מבערזאן זצ"ל בהסכמתו לספרו "מגן אבות" "שהיה גדול בדורו כרבינו תם בדורו" ומסופר שפ"א עבר דרך עיר ניקלשבורג הגאון הק' ר' נתן אדלער זצ"ל, והתראה עם ר' מרדכי ופלפלו בדברי הלכה בעומק רב, וכשנסע ר' נתן משם, אמר ר' נתן לתלמידו, צר לי מאד על האיש הזה, כי אם ימשיך בלימודו באופן כזה, לבי עלי דוה, כי יפול עליו חולי, כאב חצי הראש ר"ל, וכאשר אמר ר' נתן כן הי', שבתוך שנה זו נפל עליו חולי הנ"ל, והרופאים צוו עליו שיסע למרחץ ויוטב לו, וכן הי' אבל מיד כשהגיע לביתו חזר לדרכו והתחיל ללמוד בעיון כבתחילה, והנה חזר לו מכאובו, אז פקדו עליו הרופאים שמשך שנה אחת אסור לו ללמוד בעיון, ובשנה ההוא למד ספר תהלים עם פי' רד"ק, וספר יד החזקה להרמב"ם למד בשטחיות, אבל המחלה לא סר ממנו כל ימי חייו, רק לפעמים הקלו עליו היסורים, אבל הוא עבד עבודתו ולא פסק פומי' מגירסא, והי' מרגלא בפומי' "ברוך ה' אשר לא הסיר מאתי מצוה זאת לקבל יסורים של אהבה כל ימי", אמנם מלבד מכאוב זה היה אדם בריא וחזק בגופו וחושיו היו בריאים וחזקים כראי מוצק על דרך נפלא, ועד זקנה ושיבה לא כהתה עינו ולא נס ליחו ולא ראה על בתי עיניים כל ימיו.

מעודו התנהג בפרישות ובקדושה עילאית, ובצעירותו אחר נישואיו כבר מאס במחמודי תבל ובתענוגי בני אדם, וסיגף א"ע בסיגופים וישב בתענית הפסקה פעמים בשבוע ולמד בטהרה ובפרישות יתירה, וכאשר הירבה לענות את גופו כן הירבה לקנות קנין שלימות נפשו על התורה ועל העבודה לילה כיום האיר לו, וסיפר בנו כי לעולם לא אכל לשובע נפשו, ולא נהנה מן העולם הזה יותר ההכרח לקיום הגוף, וכדי שלא יזח ההרגל הזה מעל לבו, רשם בתוך סידור התפילה שלו, לזכרון תמיד: "הרינו נודר להי' אלוקי צבאות לבלתי אהנה מהנאת עולם הזה זולת מה שהוא לצורך גדול ולתועלת בריאות גופי".

בספר מליצי אש מביא שכששמע זאת החת"ס נענה ואמר: "הנדר עצמו אינו חידוש כל כך, דאפשר להיות ליחידי סגולה שלא ליהנות מעוה"ז כלום, אך החידוש הוא שיכול לנדור נדר כזה שקשה לקיימו אלא אם כן הנודר הוא בעל רוח הקודש ממש, שהרי אם יאכל וישתה במעט יותר מכדי חייו יעבור על נדרו, ואם יאכל וישתה פחות הרי אי אפשר לחיות, וא"כ צריך להיות ממם כחוט השערה כמה צריך לכדי חייו, וזה יכול רק כהגאון רבי מרדכי בנעט וכיוצא בו שהם בעלי רוח הקודש ממש".

מסופר שאיש אחד חשוך בנים בא פעם להרה"ק ר' יחזקאל משינאווא זי"ע שיברכו שיפקד בזש"ק, גילה לו הרה"ק משינאווא שזה בא לו לעונש משמים בעבור שגרם צער למהר"מ בנעט – כשמנע מאחת הקהילות לקבל עליהם לרב את אחד מבניו – והתבטא הרה"ק משינאווא ש"אין עצה ואין תבונה נגד הקפדת מהר"מ בנעט שהיה גדול ממלאך ואפילו גדול משרף".

כיוצא בו מסופר על החתם סופר כשסיפרו לפניו פעם אודות קדושתו ופרישותו של המהר"מ בנעט, והתבטא אחד המסובים שהמהר"ם בנעט לא היה בר נש כי אם מלאך... מיד קפץ החת"ס מכסאו ואמר בהתלהבות: "לא מלאך פשוט, אלא שרף... ועוד גדול מזה".

וסיפר הגאון ר' אברהם שאג שכשנכנס פעם אל רבו החת"ס מצא אותו שקוע ברעיונותיו ודבוק בשרעפיו ולא הרהיב עוז בנפשו לברר פשר הדבר, אולם כעבור כמה רגעים פנה אליו רבו ואמר: "בני יקירי, היודע אתה מה היום מיומיים, עלי להזדמן ולהפגש בעוד שלשה שבועות עם גאון צדיק הדור רבי מרדכי בנעט, וכשאני מעלה זאת על רעיוני הנה כל אברי מרתתין". ובספר יכבד אב מספר הג"ר יחזקאל בנעט, (בהג"ר גרשון וואלף בנעט – נכד שארו ותלמידו המובהק של הגה"ק ר' מרדכי בנעט וחתן הגה"ק ר' שלמה גאנצפיד בעל הקיצוש"ע) וז"ל: צופה הייתי בזקני הגה"ק רבן של ישראל מו"ה שלמה גאנצפריד זי"ע עת אשר מרבינו מהר"מ בנעט רב דמדינה, היה עומד מכסאו ודיבר באימה וביראה וברטט, דומה כאילו דיבר כלפי מעלה.

בד בבד עם הדר גאון עוזו ורום קדושתו כמלאך ה' צבקות, היה מנהיג בחסד עליון וגיבור מלחמה כחלוץ העומד בראש המערכה נגד כל פורצי גדרי כרם בית ישראל וכשיצא לאור הספר "בשמים ראש" אשר לפי דברי המחבר הוא מכת"י רבינו הרא"ש ז"ל, ואף עטרו בהגהותיו ופירושיו בשם "כסא דהרסנא", (החת"ס מכנה אותו כזב"י הרא"ש) וכל גדולי הדור גילו אז את דעתם שריח ההשכלה נודף ממנו, ובראשם יצא הרה"ק מהר"מ בנעט חוצץ נגד הספר בהוכיחו בראיות ברורות את זיופו לעין כל.

בתקופה ההוא החלה להתפשט דעת "הרעפארמער" והמשכילים שרצו להכניס רוח חדשה בקרב עם ישראל, והוא לחם נגדם בתקיפות, וכמה פעמים הוצרך להתיצב לפני המלך להשתדל שאל יטו את לבבו לטובת המשכילים, ובכל פעם הצליח בדרכו כמובא להלן בהמשך דברינו.

לא רק בדבר הלכה פנו אליו בהיותו נודע לשר התורה ועמוד ההוראה כי אם בדבר ישועה ורחמים, בהיותו מפורסם כקדוש ונורא, פועל ישועות ועושה נפלאות, תלמידו הג"ר שלמה קוועטש פנה אליו בשאלה, מנין לו כוחו הגדול לחולל נפלאות וישועות לבני אדם, השיב לו רבי מרדכי ברוב ענוותנותו: אין כאן כל חכמה ותבונה, הדבר פשוט מאוד וכל יהודי יכול לעשות זאת, ופסוק מפורש הוא "רצון יראיו יעשה" אם אדם הוא בבחינת "יראיו" שהוא באמת הירא את דבר ה', אז ה' עושה רצונו.

ואמנם נתקיים אצלו ותגזר אומר ויקם לך וכפי שחזינן מדברי תלמידו הגדול הגאון ר' יהודה אסאד זי"ע בתשובותיו, וז"ל: "ועל דבר החיה היולדת ב"ה כבר טוב לה, ודברי מורי הג' יחי' עשו רושם ופרי למטה ולמעלה, ונתקיים ותגזר אומר ויקם לך".

בסוף הרחוב שגרו בה היהודים בניקלשבורג הי' כתוב על הבית האחרון באותיות גדולות "בית עירוב", ופירושו הי' שמן המקום ההוא אסור להוציא דבר החוצה בשבת, והבית ההוא הי' שייך לנכרי, ונתרחש שבזמן ההוא מכר הנכרי ביתו לנכרי אחר והלה החליט להסיר את האותיות מעל ביתו, אז הלך ר' מרדכי בעצמו אל הנכרי וביקש ממנו שלא יסירנו, והבטיח לו שבשכר זאת, לא ישלוט אש בתוך ביתו, ונתרצה הנכרי לזה, ולימים הי' שריפה ששרף בתים מימין ומשמאל הבית הזה והבית הזה ניצל כולו.

פ"א אירע שהלכו אל הנכרי לראות החליבה, אבל איחרו המועד וכבר הי' אחר החליבה ובטעות הגיע החלב אל ר' מרדכי, ושאלו הלא הכוס הוא ריק ואין בו כלום, כי היות שהי' אסור לא ראהו בכלל, ופ"א איחרו להדליק נרות שבת במועדו והדליקו ע"י גוי, וכשבא לביתו שאל מדוע לא הדליקו הנרות ויושבים בחושך, כי לא ראה כלל אור שהדליקו באיסור.

בהיותו חוט של חסד משוך עליו זכה להתייצב לפני מלכים, וה' נתן את חינו בעיניהם כי מרדכי היהודי גדול ליהודים יהיה ומבלעדו לא ירים איש את ידו ורגלו בכל מדינות מעהרין, וכל אשר פיו יקבנו בדבר דת יהודי לא יפול דבר ארצה, ואיש אשר ימרה את פיו ענוש יענש, ויצו המלך לכתוב את הדברים האלה על ספר, הוא גליון גדול מקלף אשר בשם רשיון המלך יכונה, ותוקף האגרת הזאת לאשר ולקיים דברי המלך אלה ונחתם בטבעת ושם המלך, כל זה היה תחת שלטון הקיסר ליאופולד השני, אשר לא האריך ימים על ממלכתו ומת בשנת תקנ"ב ובנו הקיסר פראנץ הראשון מלך תחתיו.

ופ"א ביקש ממנו המלך שיברכהו וכפף המלך את ראשו שיניח ר' מרדכי את ידו עליו, אבל הוא לא רצה לעשות מבוקשו ענה לו בחכמתו, מי האיש אשר יהין להרים יד בראש המוכתר בכתר מלכות.

אחרית ימיו

בשנת תקפ"ט נחלה, והרופאים שלחו אותו למרחץ קארלסבאר, ואף שסבל יסורים לא נאנח ולא התרעם, וביום שלפני פטירתו אמר אוי לי מיום המחרת כי זה יהי' יום צר וחשך מאוד, ובלילה אור ליום י"ג אב שנת תקפ"ט שם ידיו תחת המכסה ולא שנה טעמו ולא נראה בו שום שינוי וכה שכב כל הלילה עד הבוקר ואז הופסקה נשימתו, וזאת בלבד היתה השינוי בין חייו למותו כי מת בנשיקה, והוא אמר בכל עת מחלתו מי יתן יקרה לי המקרה בביתי או בעיר פראג, ובלילה שלפני פטירתו אמר בפירוש שרצונו להקבר בעיר ניקלשבורג, ואם לא יתאפשר הדבר אזי לכה"פ בעיר פראג, אמנם היות שמחוקי המדינה הי' אסור להוליך המת מקום רחוק בלי חניטה וגם העיר קארלסבאד מפני שהיתה עיר מרחץ ובאו שם בני אדם לצרכי רפואה הי' אסור להלין המת, על כן הוצרכו לקברו במקום קרוב, והוליכו אותו לק"ק ליכטנשטאט שהיתה קרובה

לה, ושם עשו לויה גדולה ובכבוד גדול קברוהו על תנאי שכשיתאפשר להם יפנוהו לעירו ניקלשבורג על פי צוואתו, וכשהגיע הבשורה המרה לק"ק ניקלשבורג שאלו את פי גדולי הדור אם מותר לפנותו, והותר להם הדבר מפאת שהתנו בעת פטירתו שיפנוהו לניקלשבורג.

ואכן אח"כ הותר להם להעביר את גופו הטהור לעיר ניקלשבורג אלא שבני קהילת ליכטנשטאדט לא אבו תת להוציא מתוכם גוף קדוש וטהור זה, לבסוף הגיעו לעמק השוה להרצות טענותיהם בפני ג' בתי דינים חשובים: בית דינו של הגאון ר' עקיבא אייגער בפוזנא, בית דינו של החת"ס בפרעשבורג, והבי"ד דק"ק פראג בראש הגאון ר' שמואל לאנדא בנו של הנוב"י, וקיבלו עליהם שכאשר יפסקו הרוב כן יקום ויהיה.

בס' מקרי דרדקי להגאון ר' הלל ליכטשטיין מקאלאמיי מביא מפי רבו החת"ס שבאותה לילה שהיה מעיין בדבר אם מותר להעבירו מקברו לניקלשבורג, קודם אור הבוקר בא אליו הרה"ק ר' מרדכי בנעט וראה אותו בהקיץ בפנים מאירות ומצהיבות ויאמר לו שרצונו שיוליכו לעיר ניקלשבורג.

ואכן מפורסמת היא תשובתו של החת"ס להתיר את ההעברה, וזו היתה גם דעת הרוב, וכעבור ז' חדשים מיום הסתלקותו הועבר גופו הקדוש מליכטנשטאדט, וביום י"ב אדר שנת תק"צ הוטמן בניקלשבורג ליד קברו של רבו הרה"ק הרבי ר' שמעלקע זי"ע.

מן הענין להביא עדותו הנאמנה של הרה"ק ר' שמואל משינאווא שמספר בספרו "רמתים צופים" שפע"א הי' עם רבו הרה"ק ר' שלמה לייב מלענטשנא זי"ע בדרך, ואחר התפילה נתנו לו מעט יי"ש והלך לחדרו ומצא אותו שהיה בוכה בכי רב, בערך שעה, ולא רצה לגלות על מה הוא בוכה, ואח"כ כשהי' עמו על העגלה בדרך אמר לו שאיזה גדול וצדיק נפטר אבל אינו יודע מי הוא, ואח"כ נתוודע לו שנפטר אז הגה"ק ר' מרדכי בנעט זי"ע, ומסיים "ושמעתי שהיה בעל צורה שלימה".

מה נורא היא הגדרתו של החת"ס בהספידו עליו: "גדול הדור רבן של ישראל... ופרנס כל ישראל בתורה ויראת ה' וגדור גדריהם מארי דכולא תלמודא, לא הניח דבר קטן ודבר גדול... ובן יחיד לשכינתא קדישא".

חיבר ספרים רבים והרבה מכתבי ידיו נאבדו, ובחייו נדפס ממנו ספר "באור מרדכי" והוא ביאור והגהות על דברי ה"מרדכי", ולאחר פטירתו נדפס ממנו שאר ספריו ה"ה, "תולדות מרדכי" ע"י בנו רבי יעקב אבריל, ובו חלק מדרשותיו, והקדים להן את תולדות אביו, המשמשים כאבן יסוד לכל כותבי תולדותיו, ספר "מגן אבות" על ל"ט מלאכות ועניני שבת, "שו"ת הר המור", "תכלת מרדכי", "פרשת מרדכי" דרשות וד"ת, ועוד, ספר "מחשבת מרדכי", וספר "מהר"ם בנעט".

ט"ו מנחם אב

הגה"ק רבי מאיר נתן הלבערשטאם זי"ע

מתולדותיו

נולד בשנת תקפ"ה כבנו השלישי לאביו הגדול מרן בעל דברי חיים מצאנז זי"ע, ויקרא שמו בישראל "מאיר" על שם זקינו הרה"ק רבי מאיר מטיקטין זצ"ל, ו"נתן" ע"ש זק' הרה"ק ר' נתן שפירא זצ"ל בעל מגלה עמוקות, כבר מנעוריו הי' יניק וחכים, והגה בתורה בהתמדה ובפרישות יתירה שהפליא כל רואיו, ונתפרסם שמו בגאונותו ובחריפותו כעילוי וכלמדן גדול, יסופר שבהיותו ילד קטן הי' פ"א בדזיקוב אצל הרה"ק רבי אליעזר מדזיקוב זי"ע, [זה היתה בהיותו ילד קטן ואביו הק' מצאנז לא הי' בביתו, וראה הילד חבורה בני אדם נוסעים להרה"ק מדזיקוב זי"ע על שבת קודש, קפץ הוא ונסע עמהם, ובבואו לדזיקוב קירבו הרה"ק מדזיקוב מאד, איידי דחביבותא דאביו, (דמשק אליעזר)].

בעת עריכת השלחן שאל הרה"ק מדזיקוב את הילד למה חוטפים החסידים שיריים מן כל המאכלים, ורק מן החלה אין חוטפים שיריים, ענה הילד על אתר: דהלא חלה לאו שיריים היא, חלה היא ראשית, דכתיב גבי חלה (במדבר טז, כ) ראשית עריסותיכם חלה..., הרה"ק מדזיקוב נתפעל מאד מתשובתו החריפה של הילד, ולאחר זמן כשנפגש הרה"ק מדזיקוב עם אביו הרה"ק מצאנז זי"ע שיבח מאד את בנו שהוא פיקח גדול, שיודע למה חסידים לא חוטפים שיריים מן חלה....

האיש מקדש

כשהי' עוד צעיר לימים לקחו הרה"ק ר"א מדזיקוב זי"ע בן הרה"ק מראפשיץ זי"ע לחתן לבתו האשה הצדקנית מרת בילא ע"ה, שהיתה מפורסמת מאד בצדקתה ובחכמתה, (לעת זקנתה הי' החסידים נתנו לה קוויטלעך), יסופר שבעת האירוסין הי' דין ודברים בין המחותנים אודות הנדוניא, אמר הרה"ק מדזיקוב להרה"ק מצאנז: "ראוי לכבודו לכבדני ולהכנע מפני, כי אודותי דיברו בשמים ולא אודות כבודו", התפלא הרה"ק מצאנז ואמר מנין לכבודו זאת, ענה הרה"ק מדזיקוב הלא הוא גמרא מפורשת (סוטה ב) ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני, עכ"ל, הרי בהדיא שמכריזין בשמים רק את שם אבי הכלה ולא שם אבי החתן, אחר חתונתו ישב שתי שנים בדזשיקוב בצל חותנו, והתייגע בתורה הקדושה בקדושה יתירה, שם בדזיקוב מסר עצמו להרביץ תורה וקדושה, ובהיותו גאון עצום בכל מקצועות התורה, אסף קבוצה של אברכים מופלגים, ולמד עמם כל לילה משעה אחת עשרה בערב עד שעה חמש לפנות בוקר.

רבנותו

מקץ שנתיים ימים שישב בצל חותנו, חזר לצאנז אצל אביו הק', באותו זמן כבר הי' הרה"ק מצאנז מפורסם מאד בעולם, והי' טרוד מאד לענות תשובות על השואלים הרבים שפנו אליו מכל קצוי תבל, אז מינה הרה"ק מצאנז את בנו ר' מאיר נתן ליד ימינו שיעזור אותו בהנהגת הרבנות דצאנז והגלילות, ועמד לימין אביו בהנהגת הקהילה עד פטירתו בשנת תרט"ו, לאחר שנתיים בשנת תרי"ז מילא את מקומו אחיו הרה"ק ר' אהרן "דער קרייזער רב", יסופר שאחר שהצליח הגה"ק מצאנז שיתעטרו שני בניו הק' בכתר הרבנות, אחד בשינאווא ואחד בקשאנוב, שאל הרה"ק מדזיקוב את הרה"ק מצאנז: מדוע אין המחותן משתדל להשיג רבנות גם עבור בנו ר' מאיר נתן האם החסרון לו בשביל שהוא חתני, השיב לו הרה"ק מצאנז: "בני ר' מאיר נתן אינו זקוק לרבנות, הוא אתי במחיצתי ומה חסר לו ברבנות בצאנז, והוא יהי' אתי עד עולם", (דמשק אליעזר), לאחר פטירתו של הרה"ק מצאנז שהטמינו אותו ליד ר' מאיר נתן הבינו את מה שאמר "והוא יהי' אתי עד עולם".

עבד את בוראו במסירות נפש גדולה עד מאד, תלמידו מספרים שלפעמים הי' שולח אותם מתוך החדר, והם הציצו מתוך החרכים וראו איך שמסגף עצמו ע"י שמהבהב את ידיו באש, (תפארת חיים עמ' יב), כשנסתלק התאבל עליו אביו מאד, ובהספדו אמר "שאלמלי הי' נשאר בחיים הי' מגיע כאחד מתלמידי הבעש"ט הק' זי"ע, (דמשק אליעזר), סיפר הגה"צ ר' יודל'ע הורוויץ זצ"ל שכשנפטר הרה"ק ר' מאיר נתן בדמי ימיו ואלמנתו הי' שבור מאד לשברי שברים, והרה"ק מצאנז זי"ע נסה לדבר על לבה ולנחמה, ואמר לה הלא איכא שיעור כמה שצריכים להתאבל על הבעל, והוסיף "איך וייס אויך וואס איך האב יעצט פארלוירן", אז התחילה לספר להרה"ק מצאנז כמה דברים מהתנהגותו האישית של בעלה הק', כששמע ממנו הדברים הרה"ק מצאנז אמר "אזוי וייט האב איך אויך נישט געוואוסט".

מדת האמת

הי' איש אמת עד מאד, יסופר שפ"א הי' איזה דין ודברים בין שני משפחות, ובאו לפני הרה"ק הרה"ק ר' שלמה מבאבוב זי"ע שיפשר ביניהם, שלחם אל הרה"ק משינאווא, שלח אותם הרה"ק משינאווא בחזרה אל הרה"ק מבאבוב שיעמדו לדין אצלו, ונתן עמהם מכתב שימסרו להרה"ק מבאבוב, ובין הדברים כותב שם "באזני שמעתי מפי כ"ק אאמו"ר הקדוש מצאנז זללה"ה שבבנו ר' מאיר נתן מונחת הנקודה של אמת, ובכן היות שמע"כ הוא בנו יחידו, הרי ברור שיעלה בידו לפסוק דין אמת לאמיתו, על כן לא ימשוך את ידו מלדון במשפט הזה", עכ"ל, (כרם החסידות ח"ג עמ' קכא), אחיו הרה"ק משינאווא העיד עליו שכיוון שהי' איש אמת כזה לא הי' יכול לסבול את העולם השקר ולכך נקטף בדמי ימיו, (י"ג אורות ח"א עמ' רנ"ט).

שומר העיר

בשנת תרט"ו שרר בצאנז מחלת החולי רע רח"ל והרבה אנשים נתפסו ל"ע מן המחלה, מתחילה עזב הדברי חיים ומשפחתו את העיר אודות המגפה, ואמר לר' נתן שהוא לא יעזוב את לבא עמו, כיון שהוא צריך להישאר בעיר לשמור עליו, (אח"כ חזר הרה"ק מצאנז לעיר), ר' מאיר נתן השליך עצמו מנגד ובמסירות נפש אם כי המחלה היתה מדבקת מאד לא הסתכל על זה אלא עזר וטיפול בחולים שנפלו על ערש דוי וסבלו יסורים מרים מאד.

ובא השמש

עד שנדבק ל"ע בעצמו מן המחלה, עיין בהקדמה על ספר אבן נזר של הגה"צ ר' זכרי' שפירא זצ"ל שהי' מאד דבוק בהגה"ק מצאנז זי"ע, מביא שם באריכות הגה"צ ר' שלום סופר זצ"ל אבד"ק ברעזנע את תולדותיו של המחבר, מביא שם איך הי' נראה בצאנז כשנתוודע שר' מאיר נתן נפל למשכב: ר' זכרי' נסע על שב"ק נחמו בשנת תרט"ו לצאנז, והגיע שם ביום חמישי, ולא הי' יכול ליכנס להרה"ק מצאנז, אז חיכה על יום ראשון, ביום ראשון לפני התפלה רצה ליכנס להרה"ק מצאנז, אמר לו הרה"ק מצאנז עם ר' זכרי' אני צריך לדבר לכל הפחות שתי שעות, ונדבר אחרי התפלה, "ולאחר התפלה כשרצה ללכת אל היכל הקודש נשמע קול צעקה, אשר בעונ"ה הה"ג הקדוש כמוה"ר מאיר נתן בן יקר לרבינו נחלה מאד פתאום והיתה בהלה גדולה, ורבינו זצ"ל פתח דלת חדרו והלך בבהלה לבית בנו זצ"ל ", עי"ש באריכות, ביום חמשה עשר באב הרגיש שמחלתו מתגברת עליו מאד, רץ לבית אביו לבקש ממנו שיתפלל בעדו, אבל מצאו ישן ולא רצה להקיצו, וחזר למטתו, ובאותו יום ביום חמשה עשר באב תרט"ו, שבק חיים לכל חי, ונסתלק לחיי עולם הבא, ואביו התאבל עליו מרה, ואמר בשעת הספדו שאלמלי הי' נשאר הי' מגיע לגדלותו כאחד מתלמידי בעשטה"ק זי"ע.

וכידוע נוסח מצבתו של ר' מאיר נתן נתנסח ע"י אביו הק' וצווה לכתוב נכד המגלה עמוקות וה"חכם צבי", והסביר שהחיצונים מפחדים כשרואים שמו של קנאי, וכידוע החכם צבי הי' קנאי ולחם מלחמות ה' ביד רמה ע"כ צווהו לחרוט על מצבתו למען יהי' למשמרת.

אלמנתו שאלה את חמיה הרה"ק מצאנז "פאר וואס האט דער שווער נישט געזעהן עם אויסצובעטן", ענה לה הדברי חיים: ומה אעשה, "איך האב מיר געוואלגערט פאר זיינעט וועגן ווי עס איז נאר דא א ווינקל אין הימל" (החכמה מאי"ן), ואמר הרה"ק מצאנז "איך האב אים אריינגעגעבן צו מיינע גוטע פריינט ר' שלום (מקאמינקא) און ר' אלימלך (מרודניק).

לעילוי נשמת
הרה"ח
ר' בנימין וויס ע"ה
ב"ר אלכסנדר משה ז"ל
נלב"ע י"ז מנחם אב
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י בנו
הרבני הנכבד והמפואר רודצו"ח
מוה"ר אהרן יוסף וויס הי"ו
אב"י בבארא פארק יע"א

נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם

כי מה שהשם יתברך מנחמינו בזה לבד יש לנו נחמה. דרך משל, אינו דומה שומע מפי השר דברים ניחומים ודברי אהבה אינו נחמה עד גמר קבלת טובה ממנו, מה שאין כן פי מלך רצונו כעב מלקוש ואמרי פיו הם מעשה טוב גמור, כי בשמוע דברי תנחומים מפיו ישעשעו נפשינו.

(קדושת לוי)

♦♦♦

נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם

הנה בעת שישראל עושין רצונו של מקום נקרא אלהינו, כי בזה אנו מורים שהוא אלהינו. וזהו פירוש הפסוק (תהלים סז, ז) יברכנו אלקים אלקינו, פירוש שהבורא יתברך יברכנו שיהא נקרא אלהינו. וזהו אמר הנביא שנחמו נחמו, ובמה לזה אמר הכתוב שיאמר אלקיכם.

(קדושת לוי)

♦♦♦

לעתיד יתגלה שכל התפלות נתקבלו ברצון

דברו על לב ירושלים וכו'. הנה זהו אחת מן הנחמות שיהיה לעתיד לבוא שכל המצות והתורות ותפלות שאנו עושים בגלות ואנו סוברים שאינם עולים למעלה כמו שאמר ר' אלעזר (בבא מציעא נט) מיום שחרב הבית המקדש ננעלו שערי תפלה כמו שכתוב סכותה בענן לך מעבור תפלה (איכה ג, מד), גם כי אזעק ואשוע שתם תפלתי (שם ח), ולעתיד ינחם אותנו הקב"ה ויאמר שעלו כל התפלות לרצון לפניו יתברך שמו.

וזהו (בתפילת י"ט) **ותערב** לפניך עתירתינו כו' אנא השב שכינתך לציון עירך. רצה לומר אז כשתשוב השכינה לציון יערב לפניך עתירתי של היום ויתגלה כי נתקבל ברצון לפניך.

וזהו (בתפילת שמונה עשרה) **והשב** את העבודה לדביר ביתך, ואשי ישראל ותפלתם, מהרה תקבל ברצון שאז יתגלה כי תפלתם של היום מהרה תקבל ברצון.

וזהו שאמר הכתוב (בראשית ה, כט) זה ינחמנו ממעשנו ומעצבון ידינו לעתיד יהיה לנו נחמה ממש שנעשה עתה בעצבות כי הכל לרצון לפניו כנ"ל.

וזהו נחמו נחמו עמי וגו' דברו על לב ירושלים. פירוש לעתיד יתגלה בהנחמה כי מה שתדברו היום בתפלתכם הוא על לב ירושלים כמו שכתוב (מלכים א ח, לה) והתפללו אליך אל המקום הזה יכוון לבו כנגד ירושלים. (מכי"ק)

(תפארת שלמה)

♦♦♦

לא היו ימים טובים כחמשה עשר באב

וכפי מה שמקובל מפי הצדיקים זי"ע אשר מט"ו באב מתחילין התעוררות ימי הרצון הבאים, ראש השנה ויוה"כ וסוכות.

(אמרי נועם ט"ו באב אות ב')

♦♦♦

עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים

בשם הרב הקדוש ממעזיבוז (בעל אוהב ישראל) זלה"ה. לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב. רמז על אות ס' שהוא אות הט"ו באלף בי"ת. וזה פירוש כט"ו בא"ב ראשי תיבות באל"ף בי"ת. כי כל האותיות יש להם ריבוע ומקום אחיזה רק אות ס' הוא סגלגל ועיגול. וזהו הרמז (תענית ל"א) עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים. והבן.

(תפארת שלמה – דברים)

♦♦♦

יום שהותרו שבטים לבא זה בזה.

יש לומר מדוע דווקא באלו הימים קבעו עצמם לחדש זו ההלכה. ונראה, כי ישראל נצטוו שלא לכבוש עמון ומואב, ועם כל זה כביכול עשה תחבולה, ועמון ומואב טהרו בסיחון (גיטין ל"ח), שמקודם כבש סיחון את עמון ומואב, ואחר כך כבשו ישראל את ארץ סיחון. והיתה זאת סיבה לסבב נחלת ארץ עמון לישראל. והוא כעין אשר הבת יורשת את אביה, ואחר זה כשתנשא לשבט אחר, אז על ידי צד הממוצע יוכל להסב נחלה ממטה למטה.

ולזה השכילו חכמים בדעתם אשר מסתמא זו המצוה של איש באחיו ובמשפחתו ידבקו בני ישראל (במדבר לו, ז), זו בוודאי לא היתה רק הוראת שעה ולא לדורות, כי אנו רואין אצל מלחמת סיחון היה ענין כעין זה, לתת לנו נחלה שלא שייכת לנו, רק על ידי הממוצע.

ולאשר באלו הימים היה כלו מתי מדבר והתחילו לכבוש סיחון ועוג, ולכנוס לארץ ישראל, כידוע מהמדרש, אשר מלחמתם היתה באלול ותשרי (עיין במדבר רבה פרשה יט אות לב), על כן קבעו עצמם באלו הימים לזו ההלכה.

(אמרי נועם ט"ו באב אות א')

נלקט מספר "מקראי קודש- לשבת" אוצר נפלא על עניני שבת

חֲדוּ הַשְׁתָּא. בְּהַאי שַׁעְתָּא. דְּבֵיהּ רַעֲוָא דְּרַעֲוִין וְלֵית זַעֲפִין

סעודה שלישית - רעוא דרעוין

מצות סעודה שלישית ומעלתה ◇ מאכלי הסעודה וענינם

מצות סעודה שלישית ומעלתה

מעולם לא בטלתי שלש סעודות לכן לא הוצרכתי לתעניות

ובעי בר נש למהדי בתלת סעודתי דשבתא, דהא כל מהימנותא וכל כללא דמהימנותא ביה אשתכח, ובעי בר נש לסדרא פתורא ולמיכל תלת סעודתי דמהימנותא ולמהדי בהו. אמר רבי שמעון, אסהדנא עלי לכל אלין דהכא, דהא מן יומאי לא בטילנא אלין ג' סעודתי, ובגיניהון לא אצטריכנא לתעניתא בשבתא, ואפילו ביומי אחריני לא אצטריכנא, כל שכן בשבתא, דמאן דזכי בהו, זכי למהימנותא שלימתא, חד סעודתא דמטרוניתא, וחד סעודתא דמלכא קדישא, וחד סעודתא דעתיקא קדישא סתימא דכל סתימין, ובההוא עלמא יזכי בהו לאלין.

(זוהר הקדוש – פרשת האזינו דף רפח ע"ב)

ויכינו את המנחה עד בוא יוסף בצהרים כי שמעו כי שם יאכלו לחם (מקץ מג, כה). הכל הכוונה על הסעודת מנחה של שבת, כי שמעו כי שם יאכלו לחם היינו שיוסף הצדיק יאכל עמהם סעודה שלישית, על כן ויכינו את עצמם לזה, זהו 'ויכינו את המנחה' כאמור.

ובסעודה זו שישבו במסבה כנופיא קדושה כזו עם יוסף הצדיק בשלש סעודות דביה רעוא דרעוא ולית זעפין, ומבלתי ספק שבוודאי כל הפמליא שלמעלה היתה שמה במסבה זו כדרך שמצינו בזוהר הק' אצל רבי שמעון בן יוחאי, וגם כמו שאמרו במדרש (תנחומא ויגש, ד) בשעה שהיו יהודה ויוסף מתוכחין זה עם זה אמרו מלאכי השרת בואו ונרד למטה ונראה שור וארי מתנגחין עי"ש, ומכל שכן כאן שישבו המרכבה קדושה השבטים הקדושים באהבה וחיבה בסעודת שבת דביה רעוא דרעוא, פשיטא שהיתה כל הפמליא שלמעלה שמה כמובן, ואם כן מובן ממילא ואין חידוש שפעלו כל רצונם בסעודה זו כנ"ל.

והעצה זו היא שנתן להם יעקב אביהם כנ"ל, כשראה שלא פעלו בנסיעה הראשונה כלום, אמר להם אם כן אפוא זאת עשו קחו מזמרת הארץ והורידו לאיש מנחה וכו', היינו שיסעו אליו על שבת עם כל מכשירי שבת עם הזמירות של שבת ועם מאכלי קדושת שבת כנ"ל, ובכן יפעלו מה שירצו, כמו שבאמת כך היה כנ"ל.

(דברי ישראל, מודזיץ – פרשת מקץ עמוד רלו)

אף אם הוא שבע הרבה יקיימה בכביצה

ויהא זהיר מאד לקיים סעודה שלישית, דאמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא, כל המקיים שלש סעודות ניצול משלש פורענויות, מחבלו של משיח, ומדינה של גיהנם וממלחמת גוג ומגוג, ואמר רבי יוסי, יהא חלקי עם מקיימי שלש סעודות בשבת, ואף אם הוא שבע הרבה יכול לקיים אותה בכביצה, והחכם עיניו בראשו שלא למלא בטנו בסעודת הבוקר, כדי ליתן מקום לסעודה שלישית.

(טור - או"ח סי' רצא)

מיומי לא בטיל תלת סעודתי בשבתא

אם לפי הפשט כתבו הפוסקים הנהו זהרור"י, הן מזהירין מן הדין לקיים סעודה שלישית. יותר ויותר יש ליזהר עשר ידות לדברי בעלי סודות, שמדובר בה נכבדות והדברים עתיקין, ועת רצון מילתא היא, ופוק חזי רשב"י ביומא דהלולא הוה חדי דמיומוי לא בטיל תלת סעודתי (אדרת האזינו רפז:). ומזה ישכיל

אנוש יקר תפארת גדולת סעודה זו ותוקף חיובה בסוד קדושים רבה, ויפקח עינא ולבא לקיימה כהלכתה ועלו בה.

(ברכי יוסף, להחיד"א - או"ח סי' רצא סק"א)

שלש סעודות

הטעם שאנו קוראין סעודה שלישית של שבת בשם שלש סעודות ולא סעודה שלישית הוא משום דאיתא במדרש, תכלית הימים לילות, תכלית הלילות שבתות, תכלית שבתות יום כפור, והעיקר הוא השמע ישראל בנעילה בסופו, הוא הכולל כל מעשי העבודה מן כל השנה. וע"כ גם בשבת הסעודה שלישית שהוא בסוף השבת הוא כולל כל השלש סעודות, ולכן נקרא "שלש סעודות" שהוא הכולל כל השלש סעודות.

(נחמד מזהב, קאומיר – בראשית עמוד יד)

סעודה שלישית אין בה מצרים ומעיקים

שלש סעודות, הנה כ"ק אבי אדומו"ר זצללה"ה אמר, דלכך לא נקראת הסעודה השלישית רק "שלש סעודות", לומר כיון ששלש הסעודות של שבת הן כנגד האבות, ויעקב כלול בתרין, א"כ הסעודה השלישית יש בה מענין כל הסעודות, עכת"ד.

ולפי האמור נראה, שמי שלא קיים עונג פנימי כראוי בשתי הסעודות הראשונות, יכול לקיים בסעודה השלישית, ובאמת שבסעודה השלישית יותר נקל לבוא לעונג הפנימי, כי בשתי הסעודות שהן כנגד אברהם ויצחק יש להם מצרים עשו וישמעאל כנודע, והם מונעים בצד מה את האיש הישראל לבוא לעונג פנימי, אף שבשבת אין להם שליטה כ"כ, אבל בסעודה השלישית שהיא נחלת יעקב נחלה בלי מצרים, אז יותר נקל לבוא לעונג הפנימי.

וע"ז אמרו 'קריבו לי חזו חילי דלית דינין דתקיפין לבר נטלין ולא עאלין הני כלבין דחציפין, ואולי מה ששיתא יומין מיניה מתברכין, הוא ג"כ מסעודה השלישית, דלית בה מצרים ומעיקין.

(שם משמואל - פרשת קרח שנת תרע)

יתברר שעשה הכל לכבוד שבת קודש

לשון הטור יהא אדם זהיר מאוד לקיים סעודה שלישית. ואפשר דהכונה הוא לפי שבסעודה זו ניכר כבוד שבת, שהוא דבר שאינו עושה בחול, דעיקר האכילה דבר יום ביומו הוא בלילה פעם אחד, וביום פעם אחד, ובסעודה שלישית מגדיל כבוד השבת לעשות בו סעודה מחודשת, והזהיר לקיימה הנה שכרו גם על סעודת לילה, וסעודת שניה, כאילו עשאה, ומשום הכי צריך ליזהר מאוד לקיים סעודה שלישית, כי בקיומה יתברר כי כל מה שעשה הוא לכבוד שבת קודש.

(מחזיק ברכה, להחיד"א - סי' רצא אות א)

סעודה שלישית היא נגד יעקב אבינו ע"ה, והענין שהיא נגד יעקב, מחמת דעיקר סעודה זו בן השמשות, וזמן בין השמשות יש פלוגתא אם הוא יום או לילה, ויש דעות דהוא ספק יום ספק לילה (שבת לד:), ויש דעה דהוא זמן בפני עצמו, על כן זמן זה כלול מימי החול ומקדושת שבת, כמו שיעקב אבינו ע"ה היה כלול מקדושת ארץ ישראל וחו"ל (מהרי"ד מבעלזא).

(לקט אמרי קודש – מועדים סוכות עמוד פה)

מגלה שאכילתו לשם שמים

טעם שקורין סעודה שלישית "שלש סעודות" דבזה הוא מקיים כל השלש סעודות, כי בשתי סעודות הראשונות הרי הוא רעב ויש לו הנאה ממנה, הגם שהוא מצוה וקראת לשבת עונג, אך בסעודה זו מגלה שאכילתו לשם שמים, כי אינו תאב לאכול, ובזה מתקן את כולם, ומראה שאף אם לא היה תאב הי' מקיים אפילו סעודות של שבת הראשונות, על כן נקרא "שלש סעודות".

(דברי אמת, לובלין - פ' בלק עה"פ וירד מיעקב)

טעם מצות סעודה שלישית כי לא יכלו לאכול בערב המן שהתקלקל

דע שאין ספק שמשה כשליח נאמן תיכף אמר להם מצות שבת, וכשלקטו ערב שבת לחם משנה לקטו בכוונה בעד השבת, וכבר ידעו שאין להם לא לאפות ולא לבשל בשבת. וכבר ידעו גם כן הנשיאים שלא יתקלקל המן אשר יבשלו בעד השבת, אבל נסתפקו שאם יותירו מן העומר שנלקט לערב שבת אפשר יתקלקל, וכו', לכן השיב להם משה הוא אשר דבר ה', כלומר זהו שאמרתי לכם בהלכות שבת שהוא קודש ולא יתקלקל המן אפילו שיותירו מן העומר שלקטו כדי לאכלו בערב שבת. ולכך שיבשו גם שני העומרים יחד, וכל העודף

שבת בשבתן

ענייני שבת קודש בפרשת השבוע

השבת משלים הנפש ומתקן על העבר

וידעת היום והשבות אל לבבך. יתבאר על דרך אומרם ז"ל (ירושלמי ברכות פ"א ה"א) **שקול שבת כנגד כל התורה כולה,** והנה לפי שיבא היצר ויאמר לאדם מה כחך כי תיחל לקיים כל התורה כולה שהיא שלימות האדם, ומה גם אדם שעברוהו רעות רבות ירחיקהו היצר, מה תוכל לתקן את אשר פעלו ידיך מהרעות, לזה אמר משה וידעת היום, אותו שכתוב בו היום שהוא השבת דכתיב (שמות טז כה) כי שבת היום, תן דעתך עליו, ובו תשיב אל לבבך, כי הוא שקול כנגד כל התורה, וזה יועיל לסתור ב' טענות, **בין לתקן מה שעברוהו מהמרדים, בין להשלמת הנפש, שעל ידי שמירתו הרי הוא כאלו קיים תרי"ג מצות.**

(אור החיים)

יהיה למשמרת, וכו'.. ואמר עוד אבלוהו היום, לומר שיאכלו מבעוד יום, וזה טעם שלש סעודות, לזכור הנס שלא היו יכולים לאכול מן במוצאי שבת כי היה מתקלקל אחרי שהיו מעורבבים שני העומרים, כי לא היה מחזיק אותו שלא יתקלקל רק קדושת שבת.

(מעשי השם - מעשי תורה פ"ב)

אמר בשם רבו הרה"ק מפרשיסחא זצללה"ה, דשלש סעודות הוא ימי הסליחות, שאין אוכלין ואין שותין והם ימי עליה.

(חשבה לטובה, אלכסנדר – עניני שב"ק דף קי ע"ב)

נותנין יין בסעודה שלישית, משום שסעודה זו הוא כמו חטאת, שלא היה מרצה אלא אם כן היה בתשובה לשבר את לבו, ואם לא היה לו שבירות לב, היו הלוים מזמרים ההתעוררות כל כך, עד שהיה מעורר את לבו לשמים, ואם הגיע לשברון לב עד שנעשה במרה שחורה, לזה היה הניסוך היין ושיר של היין לשמחו. וזה כל הענין הוא שלש סעודות בשבת.

(חשבה לטובה, אלכסנדר – עניני שב"ק דף קי ע"א)

ומה שהיה נוהג האר"י הקדוש לשתות יין בתוך הסעודה בסעודה ג', נראה שזה היה מעין מה שנאמר (משלי לא, ו) תנו שכר לאובד ויין למרי נפש דכתיב ויין ישמח לבב אנוש, היינו אף מי שהוא במדרגת אנוש שהוא מדרגה הפחותה וכמו שדרשו (שבת קיח:) על מה שנאמר אשרי אנוש יעשה זאת אפילו עובד עבודה זרה כאנוש מוחלין לו. והיינו שאחר שעובר השבת ובאים ימי המעשה אז האדם מר נפש מאוד. וכמו ששמעתי מרבינו הקדוש זצללה"ה שאמר בשם אחד שבמוצאי שבת הוא כמו שמשליכין אותו מאיגרא רמא לבירא עמיקתא וכו'. ולכן מטעם זה שתה האר"י הקדוש יין בתוך הסעודה הג' והוא היין להביא שמחה למרי נפש.

(פרי צדיק - פרשת דברים אות יז)

בס"ש מייחדים כל הג' סעודות של שבת

ובזה יובן לוו עלי, רצה לומר שיהי' כוונת האסיפת אנשים והחיבור בסעודה שלישית שיתחברו וילוו עלי ליחד ג' בחינות הנ"ל שהוא עלי, בסוד 'אז תתענג על ה'' והבן. ואז 'ואני פורץ' וכו' משא"כ כשיושב בסעודה זו בפני עצמו אז 'עשה שבתך חול' וכו'.

(תולדות יעקב יוסף - פ' נח בד"ה אלה תולדות)

שבת בשבתן

ענייני שבת קודש בפרשת השבוע

הנה אנכי שולח לכם את אלי"ה הנביא 'אליה' ר"ת זכור א"ת י'ום ה'שבת ל'קדשו

שמור א"ת י'ום ה'שבת ל'קדשו ר"ת אליה וכן זכור **א"ת י'ום ה'שבת ל'קדשו ר"ת אליה**, וכתבו חז"ל זכור ושמור בדבור אחד נאמרו לרמוז מ"ש רז"ל אם היו ישראל שומרים שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלין וזהו שמור א' וזכור א' שתי שבתות וע"ז **את יום השבת לקדשו ר"ת אליה שיבוא אליהו הנביא ויבשר הגאולה.**

(צלח רכב)

סדר סעודה שלישית

ויתקן מאכל שלחנו לאכול סעודה שלישית, ויאכל אותה בשמחה ובטוב לבב לקים 'וקראת לשבת ענג', וימשך בה זמן הראוי לו, ויזכיר דברי תורה בתוך השלחן, ויברך על מזונו בכוס של יין, ויפטר לשלום ללמודו, או לבית הכנסת לסדר שירות וזמירות, לנורא תהלות, יתברך ויתעלה, הכל לפי המקום ולפי הזמן.

(שלה"ק - מסכת שבת נר מצוה אות לז)

מה הימים מחולקים כך הזמנים מחולקים

שאלתי על המנהג שאנו נוהגין בשלש סעודות, להפסיק בברכת המזון, ולחזור מיד לאכול ולברך ברכות המוציא, ויש חכמים שאומרים שאין אדם יוצא בזה ממצות שלש סעודות, כי אע"פ שמפסיקין בברכת המזון סעודה אחת היא, ואין אדם יוצא ידי שלש סעודות, אלא אחת בערבית, ואחת בשחרית, ואחת במנחה, ועל זה שאלתי אם טוב המנהג שאנו נוהגים, או אם הלכה כדברי המחמיר.

והשיבו אשכילך ואורך, דבר זה מתורת משה רבינו למדנו, דכתיב (שמות טז, כה) אכלוהו היום כי שבת היום לה', היום לא תמצאהו בשדה, מה הימים מחולקים זה מזה, כך צריכות להיות השעות של שלש סעודות מחולקות זו מזו.

(שו"ת מן השמים - סי' יד)

הכנת הצדיקים לסעודה שלישית

רעוא דרעווין אשתכח בעת מנחה של שבת, והוא זמן שבו יוכל לבוא לידי רצון הבורא ב"ה. אך כמאמרם ז"ל (ע"ז ג.) 'מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת', ורק זה האיש יזכה לרצון האין סוף, אבל לא מי שאינו טורח בערב שבת, והשבת היא עוד אצלו למשא כבד. וידעתי שבעת הזאת יש איש אחד שהוא בוכה ומתוודה לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה בכל ערב שבת, שיגלה לו בשבת קודש רצונו הקודש, וזהו 'ועתיקא קדישא גליא רצון דיליה'.

(אור יצחק, ראדוויל - פר' חיי שרה בד"ה ידידי)

הוי זהיר בסעודה שלישית

בני, הוי זהיר בסעודה השלישית, והוי זהיר בדבריך ביום השבת, כי על הכל אתה עתיד ליתן דין וחשבון.

(צוואת רבי אליעזר הגדול - אות כה)

סעודה שלישית תהיה אחר מנחה דוקא, ואשר ל"ו שם לבו אל דבר ה', וכל ישעו לקיים המצוה, ישתדל לעשותם כתקנה בלי פקפוק, כי זה כל האדם.

(מורה באצבע, להחיד"א – סי' ד אות קמז)

מאכלי הסעודה

ע"י של"ם ימעיט הנאתו בסעודה הקודמת

כתב הרב רבי משה כהן, שזה שחייבו לאכול שלוש סעודות בשבת, מפני שהאוכל אכילה גסה יצטרך להרחיק זמן האכילה שאחריה, וכשיראה שהוא מצוה לאכול שלוש סעודות לא יאכל בשום סעודה מהם כי אם בשיעור שיוכל לאכול בהגיע זמן הסעודה שאחריה, נמצאו כל סעודותיו לשם מצוה ולשובע נפשו, וישאר לבו פנוי לעסוק בדברי תורה, ונמצא כובש יצרו בסלקו האוכל מלפניו בעודו תאב לו.

(אבודרהם - סדר מנחה של שבת)

מחמת זה חייבו חכמים לאכול שלש סעודות בשבת, ואמרו (שבת קיח:) יהא חלקי עם אוכלי שלש סעודות בשבת, כי האוכל אכילה גסה יצטרך להרחיק זמן סעודה שאחריה, נמצא כל סעודותיו לשם מצוה ולשובע נפשו, וישאר לבו פנוי לעסוק בדברי תורה ונמצא כובש יצרו בסלקו האוכל מלפניו בעודנו תאב לו, וכשיעשה זה ביום המנוחה כ"ש שיעשה ביום המלאכה שלא יכבד עליו האוכל לבטלו ממלאכתו.

(דרשות רבינו יונה - פרשת ויקהל עה"פ ששת ימים)

למעט באכילה

ויש מי שאוסר לקבוע סעודה [שלישית] אחר המנחה בשבת מטעם זה [מיתת משה], אלא שלא נהגו כן מפני כבוד השבת, והחכם עיניו בראשו שאע"פ שיקבע סעודה אחר המנחה, שיהיה לבו נכנע, ויימנע מעט מאכילתו מפני זה.

(סדר היום - תפלת מנחה של שבת)

טעם מיעוט האכילה בסעודה זו

יש לפרש בטעם מה שאנו ממעטים באכילה בסעודה שלישית, על פי דברי המשנה בכתובות (סד:) 'המשרה אשתו על ידי שליש לא יפחות לה משני קבין חיטין או מארבעה קבין שעורין וכו', וחצי לוג שמן וקב גרוגרות'. וזה דווקא במשרה אשתו על ידי שליש, אבל אם היא אוכלת יחד עם בעלה, אינה יכולה לכופו על יין ושמן ושאר דברים, אלא אוכלת מה שהוא אוכל. כי לרוב החיבה שמתייחדת עם בעלה די לה בכל שהוא. וכן סעודה שלישית היא זמן היחוד בין הקב"ה לעמו ישראל באחדות גמורה, כאמור בתפילת המנחה 'אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד'. ומכיון שאנו מסובים בה על שלחן מלך מלכי המלכים, די לנו בסעודה כל שהוא.

(צמח דוד - ליקוטי אמרים שבת ד"ה טעם)

שבת בשבתו

ענייני שבת בקודש בפרשת השבוע

ע"י כח השבת נמתקין כל הדינים

בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ד' אלקיך. אחרי"ת הימי"ם רומז על אחרית השנה כי ימים הוא שנה, והיינו, אם יהי' לך עת צרה באחרית השנה, אז **ע"י כח השבת יהיו נמתקין כל הדינים כטעם שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא, וזהו ושבת אתוון שב"ת, היינו, ע"י כח השבת לא ירפך ולא ישחיתך, כי ע"י כח השבת מבטלין כל הדינים וגבורות ונמשכים חיים ארוכים לכל זרע ישראל אמן.**

(עטרת ישועה)

הרה"ק רבי הענין מאלכסנדר זצ"ל אמר לתרץ למה בשלש סעודות אין אוכלים סעודה גדולה כמו בשני סעודות הראשונות של שבת. ביאר בדרך משל, למלך שעשה סעודה גדולה והעמיד על השלחן כל מעדני עולם וכל מיני בשמים שבעולם והשליך כל המשחיתים המזיקים, כשהקרואים באו לסעודת המלך ראו את כל המעדנים וגם הריחו את כל ריחות הבשמים והי' הריח כמו בג"ע, מי יכול איפוא לגשת לאכול מן המעדנים כי מחמת הריח טוב לא היו יכולים לאכול – "מ'וועלט דאך זאלעטשיט פון ריח".

(תורת חנוך – עמוד מא)

מאכל ומשתה מיוחד לסעודה הזאת

וצריך להשתדל עליהם, ולעשות תבשיל מיוחד מתוקן ומתובל לכל אחד ואחד, להיות לו שמחה ועונג ביחוד בפני עצמו, ואין לעשות סעודה דרך עראי מצות אנשים מלומדה, לאחיזת עינים אוכלים פירות או ירקות, או כזית להנצל מהעונש, ולצאת מן החיוב לגמור המצות, כי לא די בזה, אלא צריך לתקן מאכל ומשתה מיוחד לסעודה הזאת, ולסדר שלחנם כראוי, כאשר עשה בסעודת הבוקר דמה גרעה זאת מזאת, ואדרבה סעודת הערב יש לה מעלה רמה משאר הסעודות, וצריך לנהוג בה ענג ושמחה ומנוחה, ולהאריך בה מעט לכבוד שבת.

(סדר היום - סעודת רעוא דרעוין בד"ה וצריך)

קידוש

אין צריך לקדש בסעודה שלישית.

(שו"ע - או"ח סימן רצא ס"ד)

יקדש גם בסעודה שלישית

אף על פי שאינו מחוייב לנהוג המנהג לקדש על היין בסעודה שלישית וכו', אבל לפי חכמי האמת יודעי חן צריך גם כן לקדש בסעודה שלישית על היין.

(סידור של"ה – בסעודה שלישית)

והנה כאשר תפתח עיניך תמצא, כי סעודה זו [שלש סעודות] עם היותו של ז"א, היא גדולה מכולם, לפיכך אין אנו אומרים בו קידוש כלל, כי נעלמת מאוד.

(פרי עץ חיים - שער השבת פרק יח)

ישתה יין באמצע הסעודה

אין בחינת קידוש על היין בסעודה זו, לפי ששורש סעודה זו הוא במקום עליון וגבוה מאד, שאין שם בחינת יין שהוא דין וגבורה. ועם כל זאת באמצע אכילת הסעודה הזו צריך לשתות יין, ולברך עליו בורא פרי הגפן, אבל לא לקדש עליו בקדוש היום בתחילת הסעודה כבשאר הסעודות, וכמו שכתב כל זה בשער הכונות.

(בן איש חי - שנה שניה פרשת חיי שרה אות יא)

מה לילה סגי בחד זימנא אף ביום סגי בחד זימנא

וכתב הרמב"ם ז"ל, שגם בסעודה שלישית קובע על היין ובוצע על שתי ככרות, ואדוני אבי הרא"ש ז"ל לא היה מברך על היין קודם, משום דאיתקש יום ללילה לענין קידוש, מה לילה סגי בחד זימנא, אף ביום נמי סגי בחד זימנא, אבל היה בוצע על שתי ככרות.

(טור - או"ח סי' רצא)

איכא לפרושי דברי הרמב"ם לברך על היין בסעודה

בשבלי הלקט האריך לתת טעם למה אין צריך לקדש בסעודה שלישית, ואח"כ כתב וזה לשונו: והר"מ כתב, אני רגיל לקדש בסעודה שלישית, אבל לא שמעתי טעם מפיו, ע"כ.

ובאמת שאין לשון הרמב"ם מבואר שצריך לקדש בסעודה שלישית, דקובע על היין שכתב, איכא לפרושי דהיינו לומר שישתה יין בסעודתו, וכיון שכל הפוסקים סוברים דאין צריך לקדש, וגם לשון הרמב"ם אינו מבואר שיצריך לקדש.

מכל מקום המקדש לא הפסיד, כיון שאפשר לפרש דברי הרמב"ם שמצריך לקדש, וכמו שנראה שפירש רבנו, יכול לומר כהרמב"ם אני נוהג, וכיון דגם לשאר הפוסקים אין איסור בדבר, אין מוחין בידו.

(בית יוסף - או"ח סי' רצא)

ויש מאנשי מעשה מדקדקים לברך על הכוס גם בסעודה ג'

דרבנן תיקנו קדושא רבא [ביום] לתוספת קדושת היום, [היינו דכבוד יום עדיף מכבוד לילה, ולכן לא סגי בקידוש של לילה כיון שניתוסף קדושת היום], ויש מאנשי מעשה מדקדקים לברך על הכוס גם בסעודה ג', משום תוספת קדושה [שניתוסף בסעודה שלישית].

(שו"ת חת"ס - או"ח סי' יז)

הרגעים האחרונים גדולים וחשובים מכל השבת

איפסקא הלכתא בשו"ע (סי' רעא ס"ה) אם לא קידש בלילה, בין בשוגג בין במזיד, יש לו תשלומין למחר כל היום. וכתב הרמ"א ואומר כל הקידוש של לילה, מלבד ויכלו. והקשה דלכאורה חיוב קידוש הוא רק בכניסתו ומה שייך לקדש היום בבוקר סמוך לצאתו, ומחדש שם דבר נפלא דבכל רגע בשבת הוא כניסה חדשה יותר ויותר בעומק קדושת השבת קודש, וע"כ שייך לקדש כל היום, כי בכל רגע נכנסים לבחינה מחודשת תוך השבת קודש וכו', ומ"ט מי שלא קידש בלילה מקדש ביום, איננו רק תשלומין, כי על שינוי קדושה הנכנסת עתה ג"כ מברך.

(שו"ת חת"ס - או"ח סי' יז)

במדרש רבה (נשא פ"י) איתא כתיב (יחזקאל כ, כ) ואת שבתותי קדשו, במה אתה מקדשו במאכל ובמשקה וכו' נאמן אני לשלם לכם מתן שכרה כו' כולו מחמדים. ולכאורה לא בתורה כתיב גם כן (דברים ה, יב) שמור את יום השבת לקדשו, וכן (שמות כ, ח) זכור את יום השבת לקדשו, ולמה הביא הפסוק מיחזקאל.

אך בתורה כתיב לקדשו שיהיה בו קדושה, והיינו על ידי שמירת שבת ממלאכה בשב ואל תעשה יכניסו קדושה לשבת לקדשו, ולא נאמר בציווי. וכן זכור לקדשו, היינו על ידי שמירת שבת שורה קדושה בשבת, יזכו לאתר דלית ליה שכחה כמו שאמרו (זח"ב דף צה:), אבל ביחזקאל דכ' קדשו בציווי שיקדשו השבת במעשה, וכל קדושת שבת הוא בשב ואל תעשה, רק כמו שאמרו (קידושין לט.) ישב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושי מצוה, ובשבת שכל ישראל בדלין ממלאכה שהם רגילין בה כל ימי המעשה, והוי כבא דבר עבירה לידו וניצל הימנה והוא כעושה מצוה. מכל מקום לא שייך על זה לשון קדשו בציווי בקום ועשה. ועל זה אמרו במדרש רבה במה אתה מקדשו במאכל ובמשקה.

ולכן יש לומר אף שבשמירת שבת גם כן מכניסין קדושה לשבת מכל מקום כל שלא עבר כל יום השבת אינם בטוחים עוד שיעבור השבת בשמירה. על זה תקנו חכמינו ז"ל קידוש על היין בלילה ובבוקר ואחר כך הסעודה, שאין קידוש אלא במקום סעודה, ובזה אתה מקדשו במאכל ובמשקה, וזה היין של מצוה הוא מבחינת יינא דמנטרא וכאמור. מה שאין כן בסעודה ג' שכבר עבר כל יום השבת בשמירה לא תקנו חכמינו ז"ל לקדש על היין בסעודה זו שאז כבר על ידי שמירת שבת ממלאכה לבד שהוא בעושה מצוה כנ"ל כבר הכניסו קדושה לשבת כמו שנאמר שמור את יום השבת לקדשו וכנ"ל.

(פרי צדיק - פרשת דברים אות יז)

כברכת אירוסין וברכת נישואין

למה באמת לא תקנו בסעודה זו קידוש על היין, הענין הוא, על פי שאמר באבודרהם (תפלת ליל שבת) בטעם שינוי נוסחאות

בברכה האמצעית דתפלת שבת, דבשבת ידוע דאז זווג קוב"ה וכנסת ישראל, דשבת בחינת כלה מלכתא, ולכן בלילה אומרים 'אתה קדשת' על שם הקידושין, ובבוקר 'ישמח משה' על שם שמחת הנישואין, ובמנחה 'אתה אחד' על שם היחוד.

וחילוק קדושת הסעודות הוא גם כן כעין קדושת התפלות, וכמו שנתבאר כמה פעמים, ומצינו שחכמים תקנו לברך על כוס ברכת אירוסין בשעת אירוסין, וברכת חתנים בשעת נישואין (כתובות ז:), ומשום זה תקנו קידוש על היין בסעודת ליל שבת כנגד ברכת אירוסין, ובבוקר תקנו גם כן קידוש כנגד ברכת נישואין.

ואף שבבוקר אין אומרים שום ברכה על הכוס, רק ברכת 'בורא פרי הגפן', שהוא ברכת הנהנין, איתא בזוהר הק' (ח"ב דף קכטב:) 'שית ברכאן אינון דכלה אתברכא מנייהו, ואת אמרת דאינון שבע, אלא שביעאה איהו דקא מקיים כלא וכו', ובגין כך ברכה קדמאה דאינון שבע איהו רזא דיין' וכו', ולכן תקנו קידוש על היין לברך רק 'בורא פרי הגפן', דהוא מקיים כלא. מה שאין כן בשעת היחוד, אז אין בו שום ברכה על הכוס.

(פרי צדיק - סוף פרשת תצא)

דגים בכל הג' סעודות

בתקוני שבת כתב שיאכל בכל סעודה מג' סעודות דגים.

(מג"א - סי' רמב סק"א)

לאכול דגים

טוב לאכול דגים בס"ג יותר מבשאר סעודות.

(סידור התניא - סדר מנחה לשבת ס"ה)

ליזהר ביותר באכילת דגים

כשחל יו"ט ביום א', או ובשבת ערב יו"ט, כשמחלקים סעודת היום לשנים, נכון להקפיד גם בחלק השני שהוא לשם סעודה שלישית, לאכול דגים.

(שו"ת ויברך דוד - ח"א סי' לז)

יש לעשות סעודה ג' בדגים, כי הדג עינו פקיחא, ואז הארה מאריך אנפין לזעיר אנפין בלי שום מסך כלל. ונוקבא יושבת בחיק אביה, בסוד כי קודש היא.

(פרי עץ חיים - שער השבת פרק כב)

דגים בסעודה שלישית

מצוה גדולה היא לקנות דגים לכבוד שבת, ולאכול בכל סעודה דגים, ובפרט בסעודה שלישית.

(אור צדיקים – עמוד התפלה סי' כח ס"ו)

להשיב אותו הנפש למנוחה

ויש גלגולים וכו' בדגים, לכן להשיב אותו הנפש למנוחה, מצוה לאכול דג בשבת, ובפרט בסעודה שלישית.

(חרדים - פרק לג)

להשיב אותה בקדושה ולהעלותה

כתבו חכמי האמת (הרמ"ע מפאנו בכנפי יונה ח"ב סי' קד) בענין הרבה מיני גלגולים קשים שצריך האדם להתגלגל ע"י חטאותיו ר"ל, במינים טמאים וטהורים, ובדומם ובצומח ובעלי חיים, ועופות טמאים והטהורים, והם דוקא לרשעים כפי רשעתם, אבל צדיקים בני תורה הצריכים מירוק, דינם הוא להתגלגל בדגים שבים, סימן לדבר ויגוע ויאסף, וכתיב אם את כל דגי הים יאסף, לפיכך מצוה מן המובחר לאכול דג בשבת, ובפרט בסעודה הג' שהיא סוד עת רצון דוקא, ועינא פקיחא דלעילא משגחת בעולם, דומיא דעין הדג דלית לי' גבנינין על עינא, וכולא חסד ורחמים, כמבואר באדרת נשא עייי"ש אם בעל נפש אתה, ואפשר שיזדמן לו דג שנפש טהורה גנוזה בה, ויזכה להשיב אותה בקדושה ולהעלותה באותה שעה.

(זכר דוד – מאמר א פרק פ)

ויהללהו בשערים המצויינים לאכילת דגים בשבת ואין לנו עת חביב וחשוב יותר מאותה סעודה בסעודה שלישית, בסוד עינא פקיחא המשגיח על זעיר בעת רצון להשכיל להטיב לכל העולם וכו'.

(כתבי הרמ"ע מפאנו - מאמר שבתות ה חלק ו)

✧ טהורים יירשוה ויקדשוה / מעשי צדיקים ✧

סעודה שלישית מבטלת חלומות רעים

סיפר הרה"ח ר' אורי רוזנבערג ע"ה מעיר הקודש ירושלים, שהי' מלמד בת"ת של שומרי החומות, הסיפור דלהלן, כשהיה מרן רביה"ק בעל דברי יואל זי"ע בארה"ק בשנת תרצ"ב, ורבינו ז"ל הי' אז במערת ר' שמעון במירון, ניגש אליו יהודי מבני ספרד והתאנח לפני רבינו שכבר זה הרבה פעמים שרגיל לחלום בלילות חלומות רעים מה שצריכים להתענות עליהם, וזה גורם לו צער רב, יען שרוב החלומות האלו באים עליו בליל שב"ק והוא אובד עצות ואין לו במה להוושע, היהודי שפך את כאב לבו לפני רבינו זי"ע וביקש הימנו שיושיעו ויצילהו מאותו צרה וצוקה אשר מטרידו מאוד, ולהתפלל עליו שיסתלקו מאתו החלומות הרעים ושלא ישובו עוד אליו.

שאלו רבינו אם הוא זהיר בסעודת שלש סעודות בשב"ק, ענה לו היהודי שהוא אוכל בשבת רק ב' סעודות, אבל הסעודה שלישית אינו יכול לאכול כי אין לו תיאבון עד מוצאי שבת, אמר לו רבינו קבל על עצמך שמהיום והלאה תזהר שלא תחסר מלאכול ג' סעודות ביום השבת, ואם כן תעשה כאשר דברתי יסיר מעליך החלומות הרעים.

מה שנסתיים מהאי עובדא לא ידוע, אמנם מובן מאליו שאכן קיים היהודי את דברי רבינו, והרי ידוע מה שצדיק גוזר הקב"ה

מקיים, ומסתמא לא חזרו אליו עוד החלומות הרעים והפסיקו להטרידו. אך לכל העם הנצבים עליו סביב רבינו זי"ע זה הי' לפלא גדול, כי מה ענין סעודה שלישית אצל חלומות רעים, ואיזה מין סגולה היא מה שלא שמעו מעולם, אבל בטוחים היו באלה הדברים היוצאים מפ"ק של רבינו שיש דברים בגו ולאו דברים בעלמא המה, וכל מילה היוצאת מפה קדשו יש לה מקור או בתורת הנגלה או בתורת הנסתר, וא"כ מהיכן יוצא סגולה זו, הלך אחד מאנשי טבריא שהי' נוכח שם וסיפר את העובדא להגה"צ רבי משה קליערס זצ"ל הרב דטבריה, והוא שמע והאזין בקשב רב לכל מילה שסיפר לו ההוא מרבינו, ואמר עלה הרב דטבריה שדברי רבינו מקורם בזוהר הקדוש.

התלמידי חכמים של טבריה הלכו ובדקו בספר הזוה"ק וחיפשו את מקור הסגולה, עד שהגיעו לאדרא זוטא בפר' האזינו (רפ"ח סע"ב) ושם מצאו כדלהלן: רבי שמעון אומר הנני מעיד עלי שמעולם לא חסרתי מלאכול כל השלש סעודות ביום השבת, ומשו"ה לא הייתי צריך להתענות בשבת.

קם הגאון ר' אשר שולמאן והוסיף ע"ז, גם אני הלכתי וחפשתי אחרי מקורה של דברי הרב מקראלע ומצאתי אותה במגיד מישרים של מרן הב"י בפר' צו, (אור ליום ג' של פסח) המגיד אמר לו לא היית צריך להתענות בשבת מחמת חלום, בעבור שקיימת לאכול השלש סעודות.

קרא אחד מזקני וחשובי יהודי טבריא ואמר, זה שהרב דקראלע יודע בע"פ את ספר הזוה"ק ואת הספר מגיד מישרים וכל כתבי האר"י ז"ל אינו פלא בעיני, אבל זה שהצדיק ידע לכוון שהיהודי הספרדי שסבל מהחלומות הרעים אינו זהיר באכילת סעודה שלישית זה פלא גדול בעיני.

אמר לו הגה"צ ר' משה קליערס, גם זה לא חידוש היא בעיני, כי כנראה אין לך מושג עד כמה מגעת גדולתו של הרב דקראלע.

(בדרך המלך)

שיוכל לקבל אורו יתברך בלב טהור קדוש ונקי

הרה"ק מקאמארנא זי"ע, מעיד על רבו הרה"ק מזידיטשוב זי"ע, שהיתה דרכו בקודש להתפלל ולהמשיך על עצמו יסורים ודוחק וצער בכל ערב שבת קודש, כדי שיתבטל לגמרי קודם שבת, ויוכל לקבל בעת התפלה וסעודה שלישית אורו יתברך בלב טהור וקדוש ונקי.

(עשר קדושות - מערכת הרה"ק מזידיטשוב אות טו)

רצון יראיו יעשה

סיפר כ"ק מרן רבינו בעל ברך משה זללה"ה, ששמע מהרה"ח ר' אשר (שוואר"ץ) ז"ל משב"ק, שפעם אחת היתה אסיפת הרבנים בעיר טשאפ [שהיתה סמוכה לגבול המדינה], בינתיים ירד שלג וכפור, והוכרח כ"ק אביו מרן בעל עצי חיים זללה"ה לישאר שם, ושבת שם את השבת, ומחמת גודל הכפור לא היה שם דגים, כי גם הנהר הקפיא, בעת שולחן הטהור בשבת קודש סיפר העצי חיים מעשה שאירע אצל זקינו הרה"ק רבי אלעזר ניסן זללה"ה שלא היה למצוא דגים לכבוד שבת קודש, וצוה להכין את הקדירה מלאה מים ותבלינין על הכירה, ופתאום שמעו קול וראו שצפור אחת השליכה לתוך הקוימע"ן דג כשר, והכינו זאת לכבוד שבת. באמצע השבת הלך נכרי אצל הנהר, ושיבר את הקרח ומצא דג כשר, והביאה אותו לבית האכסניא שהתאכסן שם העצי חיים ז"ל, בעת סעודה שלישית האריך העצי חיים הרבה אחר צאת הכוכבים, עד שהספיקו להכין את הדג והביאו אותו על השולחן, וטעם ממנו באמצע סעודה שלישית.

(רשימות ושמועות)

אחר מנחה קטנה מסוגלת להנצל ממחלה

סיפר אבד"ק מט"ד זצ"ל: מרן ק"ז (החתן סופר) סיפר לפני תלמידיו, שהיה בבית הגאון הקדוש רבי יהודא אסאד זצ"ל, וספר לו שפעם היה בעירו ובקהלתו איזה מחלה רח"ל, ובקש מרשכבה"ג מרן החתם סופר זצ"ל סגולה, ויעץ אותו אז להיות זהיר בקיום ג' סעודות בשבת קודש, ומרן (החתן סופר) לא שאל אותו על מה כיוון זקננו החתם סופר זצ"ל, כי בלי ספק קיים גם עד עתה שלש סעודות, ואמר שכוונתו נ"ל שיקיימה אחר מנחה קטנה. וסגולתה רב, על פי מה דאיתא בילק"ר שכל סעודה משפיע על ב' ימים מימי המעשה.

(ספרא רבא דישראל - עמוד קצב / גדול בישראל טענקא - עמוד ריג)

ועל מנחת"ם יקדישו את שמך

איתא בדרכי משה החדש (עמוד רסא אות סח) שהקפיד [הגאון המהר"ם שיק זי"ע] שלא יבואו בסעודה שלישית מביתם כשנטלו ידיהם בביתם ואכלו שם, וקודם ברכת המזון באו לבית המדרש, ובענין זה הביא בספר נפלאים מעשיך - (ח"ב עמוד תקנא) וז"ל: בימי הקיץ היו הרבה בחורים שהיו הולכין להתפלל מנחה מוקדם בביהמ"ד של הכפר והיו הולכין לאכסנייתם לאכול סעודה שלישית ואח"כ באו להצטרף להס"ג שערך מורי, ואני לא הלכתי אלא חיכיתי למורי ונטלתי עמו ידים, אבל זכורני שפעם גברה תאבוני והלכתי להתפלל מוקדם, וכשבאתי לס"ג הבחין מורי שאיני נוטל ידי ושאל לי על כך, עניתי לו שכבר נטלתי ידים באכסניא שלי, ענה לי מורי שאומרים בשם צדיקים: אז מען וואשט זיך צווישען אידן וואשט מען זיך, ומאז לא אכלתי מקודם כי ראיתי שלא ניחא ליה.

רב ברכות ושובע שמחות

ברגשי הוקרה והודאה, נשגר בזה ברכת מזלא טבא וגדיא יאה, משמי מרומא עילאה, קדם מעלת כבוד ידידינו החשוב מיקירי קרתא דשופרא, י"ש-שכ"ר למעשיו הטובים ופעולותיו הכבירים, הוא הגבר אשר עומד בראש מוסדותינו הק' בעיר ה' שמה, בהתמסרות נאמנה ועצומה, מופלג בתורת ה' תמימה, ובצלא"ל עשה את כל אשר ציוה ה' לעמוד על משמרתו משמרת הקודש, לו זרוע עם גבורה, ברוח נאמנה ומסורה, ועומד לעזר ולישעי' בהנהלת הרמת מוסדותינו בירושת"ו המתגוסס לתפארה, איש חמודות רב תבונות, שמו מהללים בשפתי רננות,

הלא הוא ידידינו החשוב והמפואר

מוה"ר

ישכר בצלאל ישעי' יאקאב הי"ו

מנהל מוסדותינו הק' בעיה"ק ירושלים ת"ו

לרגל שמחת אירוסי בנו ני"ו למז"ט בשעטו"מ

תצרופה בזה ברכתינו המרובה, ברגשי הודאה וחיבה, שיזכה לרב תענוג ונחת, מתוך אושר ועושר והרחבת הדעת, וימשיך לעמוד לימין מוסדותינו הקדושה, ובשכר זאת יתברך בברכאן דנפישא.

המברכים ברגשי הוקרה והערכה, אסירי התודה והברכה

יחזקאל מאטטאר

בשם הנהלת מוסדות סאטמאר
בני ברק יצ"ו

משולחן מלכים

שיחות קודש שנשמעו מפי כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

מתוך שיחה עם חברי "איגוד הסופרים" דקרית יואל יצ"ו בבית כ"ק רבינו שליט"א – בקרית יואל יע"א

יום ד' פרשת וירא תשפ"ד לפ"ק

הרה"ג ר' וואלף אהרן טעללער שליט"א מראשי מבצר הכוללים בקרית יואל יצ"ו: בהורמנותא דמלכא כ"ק מרן רבינו שליט"א.

פארצושטעלן די חשוב'ע סופרים איז געצליך איבעריג, הכרת פניהם ענתה בם פון די געוואלדיגע חשוב'ע סופרים. פארצושטעלן די איגוד הסופרים זענען די צוויי ווערטער 'איגוד הסופרים'. אין די לעצטע יאר–צוויי האט מען בהוראת הקודש פונעם רבי'ן זאל זיין געזונט אוועק געשטעלט דעם 'איגוד הסופרים', וואם כשמו כן הוא, א צוזאם ארבעט וואם האט צוזאמען געברענגט די חשוב'ע סופרים יראי ה' שלמים ויראים, כולם תושבי קרית יואל, די איגוד הסופרים ארבעט אינאיינעם, נישט ס'זאל זיין ווי יעדע אנדערע אומנות וואם יעדער איז פונה לכרמו ולזיתו, נאר אדרבה, מ'ארבעט אינאיינעם, מ'לערנט דורך אינאיינעם, א חשוב'ע קבוצה לערנט שוין א יאר אנדערהאלבן איינע פון די סוגיות מיט די גמרא תום' און ראשונים, מ'פארברענגט אינאיינעם, מ'העלפט זיך בפועל ארוים איינער דעם צווייטן, מ'שיקט פון איינעם צום צווייטן, עם האט געוואלדיג ארויף געברענגט בכמות ובאיכות דעם ניווא פון די חשוב'ע סופרים יראי ה'.

אין די זעלבע צייט האט עם געוואלדיג ארויף געברענגט דעם מצב פון די קונים, זיי האבן זיך אויסגעלערנט און זיי האבן דערהערט אז ס'איז דא וואו צו קויפן תפילין ומזוזות געזונ און נאך, ס'איז דא אויך געזונ פון קרית יואל אין חוץ לארץ, ווי דער רבי מאנט און פאדערט כסדר מ'זאל זיך איינגעווואוינען אליין אריבער צו גיין צום סופר, אליין באשטעלן ביי סופרים וואם מ'קען יראים ושלמים.

במילא איז א געלעגנהייט אז מ'שטייט דא אלע אינאיינעם, די סופרים האבן כסדר שאלות אין עניני הלכה, עניני השקפה, און עניני מנהגים ווי אזוי זיך צו פירן, וועט מען דא קומען פרעגן פארשידענע שאלות פון דעם רבי'ן זאל זיין געזונט, מ'וועט פארשטעלן פארשידענע שאלות צו וויסן כדת מה לעשות.

כ'וועל יעצט מכבד זיין וועד עם האט צו פרעגן א שאלה, קען דאם יעצט פארלייגן על שולחן מלכים.

*

השואל: ביי די כתיבת האותיות ווען מ'ענדיגט שרייבן א ספר תורה, איז אסאך מאל מאבט זיך אז איינער פון די קרובי המשפחה פונעם בעל הספר תורה איז א איטער יד, ער קען נאר שרייבן מיט די לינקע האנט, עפ"י הלכה איז נישט קיין פראבלעם צו שרייבן מיט די לינקע האנט, אדער א שולט בשתי ידיו, דער פרי מגדים (א"א סק"ה) זאגט דאך אז מ'זאל אים נישט מקבל זיין לסופרות.[1] אבער ס'איז דא

---

1 וז"ל: כותב בימין ומלאכתו בשמאל או להיפך, כפי דעתי ההדיוטות אין ראוי לקבל אותו לסופר, עיין סי' כז ס"ו והכי נהוג לעצמו, אבל אחריות דאחרינא למה לנו, ושמא תפילין ידכה כהה ומפיק מהיקשא דקשרתם וכתבתם, אבל להיפך ההיקש במקומה עומד מה קשירה באותה יד יכתוב, ומידי ספיקא לא נפיק, ותפילין ביה בר חבי אחרינא משכח שכיחי, עכ"ל.

ויש לבאר לתועלת הקוראים. דהנה איתא בטור (סי' לב) וז"ל: וצריך שיכתוב בימינו אף אם הוא שולט בשתי ידיו, ואם הוא איטר יד, שמאל דידיה הוא ימין עכ"ל. והמקור לדין זה הוא מספר התרומה (הל' תפילין עמ' ג"ד) שכתב וז"ל: וצריך לכתוב בימינו כדאמרינן סוף הקומץ רבה (לד.) וקשרתם וכתבתם מה כתיבה בימין אף קשירה בימין, ואפילו בדיעבד

חולקים אויף דעם, איז די שאלה צי דער סופר זאל אפהאלטן אז מ׳זאל נישט שרייבן. צי ס׳איז אן ענין צו אפהאלטן, אדער ער קען אים לאזן שרייבן?

רבינו: אין שולחן ערוך שטייט, אין סימן ל״ב, אז מ׳דארף שרייבן בימין, דער מחבר זאגט אז אויב מ׳האט געשריבן בשמאל איז נישט כשר, א שולט בשתי ידיו שרייבט בימין, ביי א איטר שרייבט דער מחבר אז ער שרייבט ׳בימין דידיה׳, ווען איינער שרייבט מיט די רעכטע האנט און ער טוט אלע מלאכות מיט די לינקע האנט, דארט ווערט א שאלה, דארט ברענגט דער פרי מגדים אז אזא איינער זאל נישט שרייבן.

אפילו ס׳איז דא אסאך חולקים אויפן פרי מגדים,[2] אין דברי חיים (ה״א יו״ד סי׳ נ״ה) איז דא א גאנצע תשובה ווי ער פסקנט נישט ווי דער פרי מגדים,[3] אבער דאס ווייסט מען שוין, אזא איינער ווערט נישט קיין סופר, אז דער פרי מגדים זאגט אז מ׳זאל נישט שרייבן, במילא קען מען נישט ווערן קיין סופר.

עם מאכט זיך אבער די שאלות ווי אם ער האט יעצט געזאגט, ווען איינער ווי אם גיט אריין א ספר, און ער איז מכבד די קרובים, ס׳איז אן ערנסטער פראבלעם, ס׳איז א כבוד פאר די ספר תורה מכבד צו זיין קרובים און ידידים, יעדער זוכט א זכיה, מ׳שרייבט אריין א אות אין די תורה, אוודאי איז עם אן ענין.

כ׳וועל אויסזאגן דעם אמת, איך האב אריין געגעבן א ספר תורה (ביום שושן פורים שנת תשפ״א לפ״ק בביהמ״ד הגדול בקרית יואל יע״א) כ׳האב געהאט א סופר וואם ער האט געשריבן די ספר תורה, האט ער מיך געפרעגט וויפיל אותיות ער זאל איבער לאזן מ׳זאל קענען מכבד זיין אריינצושרייבן ביים סיום כתיבת ספר תורה? האב איך אים געזאגט, וואם ווייניגער... כ׳האב איבער געלאזט נאר פאר מיינע קינדער און אייניקלעך זאלן אריין שרייבן... פארוואם?, איך קום מערערע מאל צו א סיום כתיבת ספר תורה, איך זעה ווי מענטשן שרייבן אריין, רחמנא ליצלן, די ספר תורה איז נישט כשר...

עפעס דארף מען דאך לאזן, אזוי פירט מען זיך, און מ׳איז מכבד צו שרייבן,[4] אבער וואם ווייניגער כדי ס׳זאל זיין ווייניגער פראבלעמען.

פסול אם כתב בשמאל, דהא תנן פרק הבונה (שבת דף קג) הכותב בין בימינו בין בשמאלו שתי אותיות, ופריך אין דרך כתיבה בשמאל, ומשני בשולט בשתי ידיו עכ״ל.

אמנם יעויין בב״י דהביא דברי ספר התרומה בסגנון אחר וז״ל: וס״פ הקומין (לז.) וקשרתם וכתבתם מה קשירה בימין אף כתיבה בימין, ואפילו בדיעבד פסול אם כתב בשמאל עכ״ל. כלומר הב״י הביא בשם הספר התרומה שהדרשה היא מה קשירה בימין אף כתיבה בימין, אמנם בגמי ובספר תרומה בנוסח דידן איתא להיפך מה כתיבה בימין אף קשירה בימין. והוסיף הספר התרומה וכתב וז״ל: דאין לומר דדוקא בשבת דגמרינן ממשכן אינו מועיל כלאחר יד אבל בעלמא כשר, אין סברא לומר כן שיכתוב ס״ת, תפילין ומזוזות כהלכתן בשבת ולא יהי׳ חייב עכ״ל. היוצא מזה דהספר התרומה נוקט דהפסול של כתיבת סת״ם בשמאל הוא בגלל דהוי בלאחר יד.

והנה מד׳ הפמ״ג הנ״ל נראה דנקט בדעת הספר התרומה, דכשם שדרשינן מה כתיבה בימין אף קשירה בימין, ה״ה דדרשינן מה קשירה בימין אף כתיבה בימין, כלומר דכתיבת סת״ם בעינן שיהי׳ באותה יד שקושר התפילין (ולא היד שמניח). אכן בכותב בימין ושאר מלאכות בשמאל או להיפך כיון דיש מחלוקת באיזה יד יניח תפילין, אי אזלינן בתר יד כהה או יד כותבת, ה״ה כאן יש ספק באיזה יד יכתוב סת״ם, ולמרות שלגבי עצם ההנחה נפסוק כחד השיטות, אמנם אין ראוי שיהי׳ אחריות הצבור עליו בכתיבת סת״ם.

2 עיי׳ בשו״ת אמרי אש (סי׳ ב) שהעיר שאע״פ שלא מלאו לבו לחלוק על הפמ״ג, אמנם כתב שבאמת לא מצינו בגמ׳ דרשה ׳מה קשירה בימין אף כתיבה בימין׳, אלא רק להיפך ׳מה כתיבה בימין אף קשירה בימין׳, והפשטות בדברי הספר התרומה הוא שרק פוסלים תפילין של אדם שבדרך כלל כותב בימינו ועכשיו כתב סת״ם בשמאלו, כיון דאין דרכו בכך, אבל אם דרכו לכתוב בשמאל, שפיר יוכל לכתוב בשמאל, וכן הקשה על הפמ״ג בשו״ת אבני נזר (או״ח סי׳ י״ג אות ב׳) בכמה קושיות, וכן דעת הישועות יעקב (או״ח סי׳ ל״ב סק״ו), וכן בשו״ת חות יאיר (סי׳ ל״ב סק״ה), וכן בשיעורי שבט הלוי כתב שאין לחוש לדברי הפמ״ג אפי׳ לכתחילה, ע״ש.

אמנם עיין בשו״ת רב פעלים (סי׳ ז׳) בענין זה שמצדיק שיטת הפמ״ג, וכן בערוך השולחן כ׳ שדברי הפמ״ג דברי טעם הם, וכן פסק המשנ״ב (סי׳ ל״ב סק״ח), ובכף החיים (סי׳ כ״ו) כ׳ שבעל נפש יחמיר לקנות רק ממי שכותב ביד ימין.

3 וז״ל: הנה מעלת כבודו נסתפק בזה אם להעבירו מחמת כי הפרי מגדים (באשל אברהם בסי׳ ל״ב ס״ק ה׳) כתב דאין ליקח סופר כזה יעו״ש, והנה לפענ״ד נראה דאין קפידא כלל... ואחר אריכות התשובה מסיק בזה״ל: על כל פנים גם הוא הסכים להכשיר, ולכן דעתי שאין להעבירו ויכתוב כמנהגו בימין, עכלש״ק.

4 עי׳ בספר אלף כתב (אות קמ״ו) מביא מעשה פלא, וז״ל: פע״א מצאו ספר תורה בשדה, ונסתפקו בו אם כתבו מין או גוי שדינו ביו״ד (סי׳ רפ״א) שיגנזו או ישרף, והציעו השאלה לפני רבן של ישראל רבי עקיבא איגר זל״ה, והשיב הגאון ז״ל באשר מנהגן של ישראל תורה כשבאים לכתוב שורות אחרונות דפרשת וזאת הברכה, נהגו הבע״ב שכל א׳ כותב אות לפי שמו בס״ת כגון אם שמו משה כותב מ׳, ומובן שאותיות שנכתבו מהרבה בע״ב אינם דומין זה לזה, והנה אם היה הכותב ישראל, אז בלי ספק היה עושה כמנהגן של ישראל הנ״ל, ואם לא ימצא כן אלא גם כל

כ׳בין געווען נישט לאנג צוריק אויף א סיום כתיבת ספר תורה, כ׳האב באטראכט די ספר תורה, איז געווען דארט דער סופר, האב איך געזאגט פאר׳ן סופר, ווען יעדער גייט אוועק, די חגיגה וועט זיך ענדיגן, זאלסטו אויסמעקן אלע אותיות וואם מ׳האט דא היינט נישט גוט געשריבן, און אלעס איבער שרייבן פונדאסניי, מ׳צאלט אסאך געלט פאר א ספר תורה, מ׳נעמט א טייערן סופר, ער שרייבט שיין, זה קלי ואנוהו, אזוי ווי די גמרא זאגט (שבת קלג:) ס׳דארף זיין א לבלר אן אומן און א כתב נאה, און דאם גייט אהן פון ׳בראשית׳ ביז ׳לעיני כל ישראל׳, קומט מען סוף ספר תורה, און מענטשן זוכן כיבודים און מ׳שרייבט אריין, און אסאך מאל איז עס אזוי שוואך אז ס׳איז פשוט נישט כשר, ס׳איז ממש פסול, און אפילו ווען נישט איז עס נישט קיין שיינער כתב, ס׳איז נישט מהודר, ס׳איז נישט... כ׳זאג דעם אמת, איך האב געזאגט פאר׳ן סופר ביי אונזער ספר תורה ער זאל לאזן וואם וויניגער...

במילא קומט אויס, דארט וועלן מיר א פראבלעם, עס קומען געסט וואם זיי ווייסן נישט די הלכה, זיי ווייסן אז אן איטר דארף צו שרייבן ׳בימין דידיה׳, און טאמער האט ער די שאלה וואם עס קומט אפט פאר, מ׳זעהט דאם ביי א בר מצוה בחור, דארט מאכט זיך די שאלות, אויף וועלכע האנט זאל ער לייגן די תפילין, עס מאכט זיך די שאלות ווען נאטורליך איז ער א איטר, אבער ער האט זיך איינגעוואוינט צו שרייבן מיט די רעכטע האנט, ווייל מ׳האט אים אהנגעשריגן ווען ער איז געווען א יונגל ׳פארוואס שרייבסטו מיט די לינקע האנט׳, האט ער זיך איינגעוואוינט צו שרייבן מיט די רעכטע האנט, עס קומט זייער אפט פאר, אבער סוף כל סוף וואם וועלן, ער שרייבט טאקע מיט די רעכטע האנט, אבער ער טוהט אלעס מיט די לינקע האנט, און ווען עס קומט צו די בר מצוה וועלן אן ערנסטער פראבלעם. עס איז א מחלוקה אין שולחן ערוך, נו, וואם טוט מען? תפילין הייסט מען לייגן אויף בייד׳ע הענט, דו לייגסט תפילין אויף די האנט, לייג נאכדעם תפילין אויך אויף די אנדערע האנט, אהן א ברכה, דער פעטער ז״ל האט א לאנגע תשובה (שו״ת דברי יואל או״ח סי׳ ג) דערוועגן, ער זאגט נאך מער אז אפילו א איטר יד אינגאנצן, אפילו מיט זיין כתיבה, דארף אויך לייגן אויף בייד׳ע הענט, כדי יוצא זיין לכל הדעות.[5]

אבער ביים שרייבן וואם קען ער טוהן?, ער שרייבט דאך נאר מיט אין האנט, אזא איינער דארף זיך טאקע מונע זיין פון צו שרייבן. נישט יעדער איינער וויסט דאם, ס׳וועלט א פראבלעם.

השורות האחרונות דיואת הברכה דומין, מזה הוכחה שגוי כתבו ויגנו כערוך בשולחן הטהור ביו״ד כנ״ל.

---

5 עיי׳ בשו״ת דבר״י (ח״א סי׳ ג, אות ו) שמאריך להכריע כן, וזלש״ק: גם נראה שאף באיטר גמור צריך אח״כ להניח תפילין גם בשמאל כדעת האריז״ל, דאף שאין לזוז מדברי השו״ע, אבל כיון שכבר הניח בימין כדעת השו״ע אין זה נגד השו״ע אם מניח גם בשמאל ומהרהר הברכה במחשבה, ובכגון דא בוודאי שצריך לחוש לדעת האריז״ל, והצמח צדק כתב כן לצאת ידי שניהם על דינו של המג״א שכותב בשתי ידיו, והרבה גדולים כתבו כן גם כשאינו כותב כלל בימינו והוא איטר גמור, ויש מגדולי האחרונים שכתבו להניח על שתי ידיו בפ״א, ולא נראה כן מכמה טעמים שאין להאריך, אבל זה וודאי שיניח אח״כ כנ״ל. עיי״ש.

ובענין אי אריך למיעבד הכי להרגיל ילד לשנות מטבעו כדי להניח תפילין בשמאל כל אדם, עי׳ בקובץ בית ועד לחכמים (י״ל ע״י מכון הכוללים קרית יואל – תשרי תשפ״ט) הרבה תשובות מגדולי דורינו ובראשם כ״ק מרן רבינו שליט״א. ונעתיקו בלשונו משם:

״חוות דעתו של כ״ק מרן רבינו עט״ר שליט״א שהשיב האיך לנהוג למעשה בהתלמוד תורה: - אכן אמת הדבר שמדברי הראשונים משמע שנכון והגון להרגיל התלמידים לכתוב ביד ימין, וכן עמא דבר משך כל השנים. זכרני כד הוינא טלי׳ כאשר מאד הקפיד כ״ק אבא מארי (שליט״א) זללה״ה על הבנים שכל מעשיהם יהיה בימין דוקא, כפי שנהגו מימים ימימה לפי דברי הפוסקים שכתבו כן.

אולם ברור שדרך ההרגל לא יהיה בדרך כפי׳ ואונס לכתוב בימין, רק צריך לילך בדרך השתדלות ולהמשיך לבו שירצה מעצמו להתרגל בזה.

מה שאומרים שמזיק להמח ר״ל וכדומה, המציאות הוא שעד לאחרונה לא שמענו מזה, וזה עשרות ומאות בשנים שבנ״י מורגלים ועומדים לשנות מיד ימין ושמאל, ולא ראינו מי שיפקפק בזה.

בר מן דין, ברור הדבר שאם יתחיל לכתוב בימינו רק עד הגיעו לעול המצות ואחר כך יוניח הדבר, ויכתוב פעם בימינו ופעם בשמאלו, ושאר מלאכות יעשה רק ביד שמאל, אזי בוודאי קרוב להפסד ורחוק מן השכר, כי אז יכניס עצמו במחלוקת הפוסקים, וזהו דבר התלוי בשאלות וספיקות גדולות.

אבל להרגילם בלשון רכה ולסייעם ע״י השתדלות באופן שאם אינו איטר בטבע, רק רגיל הוא לכתוב בשמאלו, אין בזה שום חשש, כי ביודעי ומכירי קאמינא מכמה בנ״א שבילדותם היו נחשבים כאיטרים, ואח״כ נתברר שמיד שהרגילו לכתוב ולעשות כל המלאכות בימין היה היכולת בידם בלי שום עיכוב כלל.

ע״כ בוודאי שיכולים להמשיך בדרך זו, אבל רק כנ״ל בהשתדלות והרגל לאט לאט, ולא בדרך כפי׳ ואונס״. ע״כ.

נאכמער אפילו עם איז דא סופרים וואם זיי מאכן דעם אות נישט אויסגעפילט, ס׳איז דא אנדערע סופרים וואם זיי ענדיגן נישט דעם אות, און אז זיי ענדיגן נישט דעם אות, איז עם נישט קיין אות, עם פעלט... און אויב אזא איינער שרייבט אריין און ענדיגט צו דעם אות, איז עם א פראבלעם, מאכט ער א שאלה אויף דעם ספר. איז וועגן דעם דארף דער סופר אכטונג געבן, ביי יעדן סיום ספר תורה איז דאך דא א סופר, דארף ער פרעגן יעדן איינעם ׳דו ביזסט א געלינקטער?, א געראכטער?, ביזסט א שולט בשתי ידיו? דו ביזסט א איטר נאר דו שרייבסט מיט די רעכטע האנט? ער דארף דאם פרעגן, עם ליגט אויף זיין פליכט אויפן סופר דאם צו פרעגן.[6]

*

השואל: דאם וואם מ׳האט דערמאנט אז עם דא לעצטנס ספרי תורה׳ם וואם זיי קומען אפגעהאקטע אותיות, ס׳פלעגט צו זיין חלולות,[7] עם איז טאקע ריכטיג אזוי אז מ׳זאל זיך האלטן אזוי ווי מ׳פלעגט טוהן אמאל אדער נישט?. עם איז גרינגער צו מאכן די אותיות מופסקות ווי אותיות חלולות,[8] פארן סופר איז גרינגער אנצוגרייטן די אותיות מופסקות ווי חלולות.

רבינו: אמת, ס׳איז גרינגער, אבער מ׳קען נישט זאגן א כלל אין דעם, טאמער שרייבט איינער גוט איז עם נישט קיין נפקא מינה, און אפשר איז עם אפילו בעסער, ס׳איז גרינגער, ער ענדיגט עם, למשל א למ״ד, ער מאכט אויבן דעם י׳ פונעם למ״ד און ער איז עם נישט מחבר ווי א געהעריגן ו׳, און ס׳איז דא א הפסק, וואם דארף מען צו טוהן? ער דארף אראפ לייגן א קו, דאם איז אסאך גרינגער ווי איינער וואם וועט אנפילן דעם אות. און דער אמת אז וועט ס׳קען נישט שרייבן, דער קען נישט דעם און נישט דעם.

*

השואל: וואם איז וועגן לאזן שרייבן פאר בחורים וואם האבן נאכנישט קיין בארד, וואם איז די הוראה, וויפיל יאר?.

רבינו: דאם איז אויך א פראבלעם, ביי א דאורייתא איז עם א שאלה פון א דאורייתא, ביי א דאורייתא פארלאזט מען זיך נישט אויף די זאכן, ס׳איז דא א תשובה אין ר׳ עקיבא איגר (סי׳ ז) אויף דעם, ער שרייבט זייער שארף.[9] מ׳נעמט נישט קיין עדות, נישט צו קיין גט און נישט צו קיין קידושין, און אויך וואו מ׳דארף האבן לשמה, דארט נעמט מען נישט...

אינטערסאנט, דער פעטער ז״ל האט מקפיד געווען אפילו אויף דאווענען פאר״ן עמוד, ער האט ביי זיין מנין נישט גלאזט דאווענען פאר״ן עמוד א בחור אהן א בארד, דאם איז שוין א חומרא....[10] אבער ביי מצות האט ער זייער מדקדק געווען מ׳זאל זיין א גדול.[11]

---

6 ומן הענין לציין שיש כמה אחרונים שנתנו עצה שאיטר המתכבד לכתוב אות בס״ת, יכתוב כל אות חוץ מאות י׳, כי דרך הסופרים שמניחין האותיות בלי המילוי מבפנים ובזה מכבדים את האנשים לכתוב ולמלאות את האות, וכל האותיות הרי חסר רק המילוי של האות, משא״כ האות י׳ עדיין אין לה צורת אות, וא״כ המילוי בהאות י׳ מעכב, וע״כ אין להם לכתוב אות י׳ שהא נחשב כאילו כתב את כל האות, ודו״ק.

7 אותיות חלולות, היינו שהסופר כתב בדיו רק סביב האות, ובאמצעה יש חללים רבים, וכאשר מכניסים ספר תורה חדש, אלו שמוכבדים לכתוב אות בהספר תורה, ממלאים את תוכו של האות.

8 אותיות מופסקות היינו שהאות נכתב ונתמלא כולו אך לא נתחבר עדיין, ואלו שמוכבדים לכתוב אות בהספר תורה, מחברים את חלקי האות [כגון היו״ד של אות אל״ף, או הוא״ו חלק העליון של אות למ״ד מופסק מהחלק התחתון] ובכה״ג בודאי אינו כשר הס״ת, א״כ זהו מעלה שיש לאדם הכותב חלק גמור בכשרות הס״ת.

9 וזה לשונו: עובדא בא לידי פק״ק פרידלאנד, שבא לכאן סופר מומחה ועמו בנו גדול קצת בקומה, ואביו אמר שהוא בן ט״ז שנים, ומסייע לו בכתיבת סת״ם, ומיד מחיתי לו, דהא מבואר בגדה בפרק יוצא דופן (דף מ״ו) דהא דאמר רבא קטנה שהגיעה לכלל שנותיה א״צ בדיקה, דהזקה שהביאה שתי שערות זהו רק למיאון אבל לחליצה בעי בדיקה, א״כ ה״ה בנ״ד כיון דקטן פסול מדאורייתא לכתיבת סת״ם, לא סמכינן אהזקה ובעי בדיקה. - והנה הסופר אמר שכן נהג בפני גדולים ולא פצו פה למחות בו, והראיתי לו מפורש שכן כתוב במגן אברהם (ריש סי׳ ל״ט)... דשם החליט שבתפילה דרבנן סמכנן על הזקה דרבא ויכול להוציא אחרים, אבל להוציא אחרים בברכהמ״ז שהוא דאורייתא וכדומה צריך בדיקה... עיי״ש התשובה באריכות.

10 עי׳ לשון המחבר בשו״ע או״ח סי׳ נג (סעי׳ ו): אין ממנין אלא מי שנתמלא זקנו מפני כבוד הציבור, אבל באקראי משהביא שתי שערות יוכל לירד לפני התיבה.

11 דהנה המג״א (ס״ק י׳) כתב שבאקראי כל שבא לכלל י״ג אין מדקדקין בשערות, והביא ראיה מדברי הרמ״א (סי׳ נ״ה ס״ה) שכתב דאין מדקדקין בשערות, אלא כל שהגיע לכלל שנותיו מחזיקין אותו לגדול ואומרים לענין זה מסתמא הביא ב׳ שערות, ומקורו מדברי מהרי״ק (שורש מ״ט).

וכדברי המג״א כתב ג״כ החיי אדם (כלל כ״ט סי׳ י׳), וכ״ה בספר קיצור שו״ע (סי׳ מ״ו אות י״ג), והערוך השלחן (סי׳ נ״ג סי״א), וכן מבואר יוצא מדברי

כ׳האב לעצטנס געהערט, ר׳ דוד מאיר וויים ער איז געווען אין סאטמאר,[12] וועז ער איז געווען א בחור האט ער זיך געוואלט צושטעלן מצות באקן, אזוי האט ער אים געזאגט, ער האט אים געפרעגט, דו ביזסט א גדול? ער האט זיך פארלאזט אויף וואם ער האט געזאגט, אזוי איז געווען ביי ר׳ דוד מאיר וויים.

ר׳ מאיר שטיין האט אויך אזוי דערציילט,[13] אז דער פעטער ז״ל האט אים נישט געוואלט געבן קיין טייגל ביים מצה באקן, ער האט געהאלטן די האנט עטליכע מאל אוז דער פעטער האט אזוי אוועקגעקוקט, דאם איז געווען אין ארץ ישראל נאך (בשנת תש״ו), ביז ער האט געשיקט ר׳ יוסף (אשכנזי משב״ק) אים פרענגן צו ער איז א גדול, אוז דעמאלטס האט ער אים געגעבן.

דאהי אין אמעריקא האט ער אויך געקוקט ביים מצות באקן, וועז ער האט געטיילט די טייגלעך האט ער אזוי גוט געקוקט אויף די וואם האבן געוואלט נעמען, אוז אז מ׳האט נישט געהאט קיין סימן זקן האט ער נישט געגעבן.

*

השואל: ס׳איז דא וואם זיי ווילן אנפילן א אות פון זייער נאמען, עם איז דא אן ענין דערביי?

רבינו: יא, איך זוך אויך מהדר צו זיין, כ׳האב נישט קיין גרויסן נאמען... נאר פיהר אותיות...

מיין טאטע ז״ל פלעגט אזוי טוהן, אוז דער פעטער ז״ל ז״ל פלעגט אויך אזוי טוהן. ס׳איז דא א ענין דערביי.[14]

השואל: די שאלה איז וועז ס׳איז דא א שורה פון מענטשן וואם ווילן שרייבן איז שווער פארן סופר זיך צו אויסרעכענען, וועז יעדער וועט קומען זוכן זיין אות וועט ווערן זייער שפעט?

רבינו: מ׳מוז טאקע נישט... ס׳איז נאר אן ענין.

*

השואל: וועז א בעה״ב גיט אריין א ספר תורה אין ביהמ״ד, איז דא א חוב אויף דעם רב וכדומה זאל זיך נאכפרעגן אויף די וואם שרייבן די ספר תורה צי די ספר תורה איז גוט לכתחלה, אדער זאל ער זיך פארלאזן אויף די חזקת כשרות?

רבינו: סתם אזוי, וועז ס׳איז נישטא קיין סיבה פארוואם מערער צו זיין, איז דא א חזקת כשרות אויף א ספר תורה, דער רב מוז זיך זיכער פארלאזן אויף די חזקה, אז נישט קען מען אריין פאלן אין עגמת נפש, אוי וועט ער האבן עגמת נפש...

*

השואל: אז עם איז דא אין ביהמ״ד עטליכע ספרי תורה, איינם איז מער מהודר אויסגעהאלטן, אוז די אנדערע איז

מהר״ש לנדאו בשו״ת שיבת ציון (סי׳ י״ח) שכ׳ שאצלנו פשוט המנהג שלא לדקדק בזה, שהרי נהגו שמניחים הנערים להתפלל כל ימי החול בשנות אבלם על או״א וכו׳, ולפי המנהג הזה כשמלאו לו י״ג שנים רשאי להתפלל דאז מיקרי גדול עפי״ד המג״א ע״כ, וכן דעת הכף החיים (סי׳ יח ס״ק מ״ה).

אלא שהפמ״ג (בא״א ס״ק י) כתב להעיר על דברי המג״א דשאני התם (סי׳ נ״ה) דאיירי להתפלל בעשרה ולומר קדושה דהוי מדרבנן, אבל לירד לפני התיבה, הרי דעת מרן (סי׳ ק״י) דתפילה מדאורייתא, וע״כ אסור להוציא רבים יד״ח.

וכדברי הפמ״ג כתב ג״כ בס׳ ישועות יעקב (סי׳ נ״ה ס״ק ד) דהיינו טעמא שאין מדקדקין בשערות, משום תפילה מדרבנן ומשו״ה ממכינן אחזקה דרבא, ודוקא לענין פורס על שמע או להצטרף למנין, שאין זה אלא מדרבנן, אבל לירד לפני התיבה, כיון דלשיטת הרמב״ם והשו״ע דתפילה מן התורה, ואם הוא קטן אינו מוציא יד״ח, א״כ הדבר נוגע לדאורייתא, וצריך בדיקה לכ׳ שערות וכו׳ ע״ש.

וכן העיר בשו״ת משכנות יעקב - קארלין (סוס״י ס״ט) על דברי המג״א בזה דשאני צירוף למנין שאפי׳ קטן יש מתירין, משא״כ להוציא יד״ח את הרבים וכו׳, וכן כתב לדחות דברי המג״א בספר ההפלאה מס׳ ברכות (דף י״ב), ע״ש.

12 הרה״ח המרומם מוה״ר דוד מאיר וויים ז״ל בנו של הרה״ח ר׳ קלונימוס קלמן ז״ל מעיר סאקמיר יצ״ו, היה נמנה בין חשובי תלמידי רביה״ק ז״ל שם בעיר, ובארה״ב הי׳ מנכבדי קהלתינו הק׳ ומראשי החברה קדישא עד יומו האחרון בחודש אייר שנת תש״נ לפ״ק, מנו״כ בביה״ח בקרית יואל יצ״ו.

13 הרה״ח המרומם מוה״ר מאיר שטיין ז״ל מזקני ופארי קהלתינו הק׳, וכל ימיו שימש כמקור ראשון ומוסמך לכמה וכמה סיפורים ועובדות מבית צדיקים אשר זכה להסתופף בצל קדשם, ובפרט מה שראו עיניו ולא זר תהלוכות בקודש מרביה״ק ז״ל אשר זכה לשרת בקודש בשנת תש״ו באר״י. וזה כמה שנים אשר נכדיו היקרים הו״ל בהסכמתו ובהגהתו חיבור נאה מאוצר זכרונותיו בשם ׳רבי מאיר אומר׳. שהל״ח ביום כ״ח אייר תשע״ח לפ״ק.

14 וכ״כ בס׳ ויצבור יוסף (אות ב׳) וז״ל: רבים מהדרים כשמכבדים אותם בכתיבה, יהיו האותיות כשמם וכשם אבותם, כי כל ישראל יש לו אחיזה באות אחת שמהתורה כמו שרמזו בר״ת יש ששים רבוא אותיות לתורה, ואנא נפשי כתיבת יהבית דהכתב כמנין הנפשות ממש, אבל מצד הדין אין נפקא מינה דרז״ל אמרו סתם המגיה אפילו אות אחת בתורה כאילו כתבה.

שוואבער, און דער בעל הס"ת וויל אז מ'זאל ליינען אין זיין ספר תורה,[15] מעג מען נאכגעבן?

רבינו: א נייע ספר תורה האט א חזקה אז ס'איז כשר, במילא קען מען נישט זאגן אז מלייענט נישט דערין.[16]

ס'איז געווען אן אינטערעסאנטע פראבלעם אין לעיקוואד, כ'בין געווען דארט יענע וואך (לרגל שמחת הנוכח בית מדרשינו המפואר ושמחת הכנסת ספר תורה שהתקיימה ביום א' פ' לך העעל"ט), איז געקומען דארט א חשובער רב פרענגן אזא שאלה, מ'קען היינט טרעפן אפצוקויפן אלטע ספרי תורה'ס, פאר צוואנציג אלפים קען מען קויפן אן אלטן ספר, ער האט אויך אפגעקויפט אן אלטן ספר תורה, און ער האט געלייגט נייע עצי חיים, און ווען מ'האט אראפ גענומען די אלטע עצי חיים, האט מען געטראפן אויפן ספר א זיגל 'סלאנים'.

דאם איז א אלטע מעשה, בערך הונדערט יאר צוריק, צווישן די ערשטע און די צווייטע קריג, איז געווען צווי שטעט, 'סלאנים' און 'מיר' אין די ליטא, דארט האט מען געשריבן ספרים פאר עקספארט קיין אמעריקא, אין אמעריקא האט זיך געמאכט נייע שוהלן, נייע ישיבות, אומעטום האט מען געבויעט שוהלן, איבעראל האט מען געדארפט ספרי תורה, נו פון וואו האבן זיי געהאט ספרי תורה, האט מען געברענגט פון דארט, מ'האט אימפארטירט פון אייראפע, דארט זענען געווען סוחרים פארדארבענע אידן נעבעך, וואם האבן געשריבן ספרי תורה דורך מחללי שבתות, אוכלי נבילות וטריפות, ממש אזוי, מילא מ'האט נישט מקדש געווען איז איין זאך, אבער מ'האט ממש געשריבן אום שבת, דעם פסוק 'מחלליה מות יומת' האט מען געשריבן אום שבת קודש, אזוי איז געווען. און די דארטיגע רבנים, ערליכע רבנים, האבן געפסק'נט אז די ספרי תורה'ס זענען פסול.[17]

און אז מ'טרעפט היינט ספרי תורה'ס וואם האט דעם זיגל 'סלאנים' ווייסט מען אז ס'קומט פון דארט, ווערט א שאלה איז עס כשר, אדער נישט כשר? וואם טוהט מען ביי אזא זאך, מ'דארף עם גונז זיין... דער שבט הלוי ברענגט אויך אזוי מ'דארף עם גונז זיין.[18]

---

15 עיי' מה שכ' הגאון בעל מעשי למלך בספר ניר לדוד (סי' ד') שהמנהג שנוהגין לקרות בשנה ראשונה בהם"ת החדש שהוכנס לביהמ"ד, ומביא סמך לזה מגמ' תענית (כה.) עיי"ש. ובהג"ה שם כ' לענ"ד מנהג זה יסודו על אדני השכל הטבע, למען יקראו בס"ת החדש במשך השנה ראשונה כל התורה כולה, ויראו אם אין בה איזה טעות סופר, כי אף אם היא כבר מוגהת ע"י מגיה מומחה, בכ"ז אין דומה יחיד לרבים, וכשישמעו רבים איזה טעות מהקורא מדבר דכירי לגעור בו ויתקנו הטעות, וכיון שכבר קראו בה שנה תמימה, אז כבר הוהזקה בחזקת תורה תמימה, ואם כנים דברי אלה אז נ"ל כיון שכבר נהגו כן במקום הנ"ל, ויש חזקה לבעל ס"ת החדש שיקראו בס"ת שלו דוקא כל השנה נגד שאר ס"ת הישנות, ועל זה מועיל חזקה כמ"ש בחו"מ (סוס"י קמ"ט), א"כ כשיזדמן אח"כ עוד ס"ת חדשה אח"כ, יש לה ג"כ אותה קדימה כמו ס"ת הנ"ל, ויעשו פשרה כהנ"ל שיקראו בכל שבת בא' מב' ס"ת החדשות חליפות, עד שיעבור על כל א' מהם שנה תמימה עכ"ד.

אמנם יש מקומות שנוהגין לקרות בהם רק בשבת הראשונה כגון בסקווירא, וכן יש נוהגין שרק בד' שבועות הראשונות קורין בה וכ"מ בשדי חמד עיי"ש.

16 עיי' בשו"ת מהרש"ם (ח"ו סי' ג') שאם יש בביהכ"נ כמה ספרי תורה וכולם כשרים לכתחלה, רק שאיזה מהן מהודרים יותר, אין רשאי להניח אותן שאינו מהודרין ולקרוא רק במהודרים, כיון שעי"ז יוגרם בזיון לכבוד הס"ת שאינם מהודרים שעושים אותם כמו פסולים, ואין בזה מצוה זה אלי ואנוהו, ואדרבה זה עצמו יהי' זה אלי ואנוהו אם לא יגרמו בזיון ולא לבייש הס"ת להוריד ח"ו כבודו, ובכל שבוע יקראו בס"ת אחד כפי החשבון מהספרים שיש שם בביהמ"ד, ואח"כ יחזור חלילה עיי"ש, וראה גם במהרש"ם (ח"ג סי' ר"ה).

17 להלן תצלום מהודעת מרכז שומרי סת"ם בפולין בענין זה:

להתודעות ולהתגלות

18 ונעתיק כאן מה שנתפרסם בקובץ המאור שי"ל ע"י הרב מאיר אמסעל ז"ל (שנה ל"ו קונטרס ד') שמביא מכתב מהרב משה יהודה הכהן בלויא מברוקלין שכותב אודות הספרי תורה מהעיר סלאנים, וז"ל: בענין מנהג איזה סוחרים הקונים מזוזות שרובן פסולות, ובוררים מהן אותן הנראות כשרות ומוכרים אותן בזול, וטוענים שכונתם לשם שמים כדי לזכות את

הרבים, כי יש להם קונים שאם לא ימצאו מזוזה בזול יקנו בחנות אחרת והן פסולות ודאי, על כגון זה נראה לומר מ"ש הכוזרי 'כונתך רצויה אבל מעשיך אינם רצויים', ואבאר ענין זה להלכה.

בילדותי למדתי בישיבת מיר בפולניה, וראיתי בעיני שמלבד הישיבה שעמדה במדרגה גבוהה מאד, היתה העיר ההיא עיר מליאה סופרי"ם כפשוטה, שהיו בה יותר מחמשים משפחות שהיו עוסקים במלאכת הסופרות של סת"ם, ורק שנים מהם היו ידועים לתלמידי חכמים ויראי השם, והשאר היו עמי הארץ או קלים או כופרים ר"ל.

וכן היה המצב בעיר 'סלונים', שרוב הסופרים אשר בסלונים לא היו ראויים לסמוך עליהם כלל, וכבר נדפס כל זה בספר מאסף לכל המחנות, שמספר כי רבו האדיר בעל מנחת אלעזר ז"ע נפגש עם רבה של סלונים במאריינבאד, ושאלו על דבר המזוזות והתפילין וספרי התורה הנכתבות בסלונים אם כשרות הם אם לאו, והשיב האב"ד דסלונים הרב פיק ז"ל שחלילה להשתמש בהם, אלא ראוי לזורקם לאשפה, ותמה הצדיק ממונקאטש עליו, ואמר וכי אין בעירכם סופרים בעלי סמכא, והשיבו הרב דסלונים, וודאי יש לנו כמה סופרים נאמנים, אבל אותם הם ידועים בין בני העיר, ובני העיר צריכים לסת"ם שלהם, ואין להם מה לשלוח לעיר אחרת, [אין הספר לפני כעת ואני כותב ע"פ הזכרון ואפשר שצריך לתקן הלשון אבל הענין ברור]. ושמעתי מפי עדים נאמנים שכמו שהיה המצב לפני מלחמת העולם השניה בפולניה כך מצב הסופרות בארץ ישראל היום, ויש בידי תעודות על זה מגדולי הרבנים שליט"א שבא"י... ועי"ש שמאריך עוד בזה.

להלן תצלום מקובץ "המאסף" בענין זה:

שנה י"ט המאסף לך א' חוברת ב' טו

המאסף
שנת
תשעה עשר
ירושלים חשון תרפ"ר
לך
א
חוברת ב'

סי' י"ד.

—הניחו מכשול—

יום כ' י"ג אלול שנת תרע"ב מאוקס-ווילקע בארץ א-נ-נעמיע.

כוח"ם באושר כולל ואושר פוסקם. ובכבר היה נ לכ' הנהגות מאסף וברוליה מוסיף. כתוא תוספאות. מכני ציון חסידיים בחלקת אשורת בכל ועיוכות. מחי ישא ברכה. שמן תורק שמו. ב"ב-י' בן-ציון אבוחב קיאנוקה ה"י, ע"ד מחאסף. בה"כבי ירושלים עיה"ק תוב"ב!

אחדש"ה. ויחס לבי דבר טוב, לשורך טוב, שיתן מקום כ"מחאסף" לדברי תלה הנעלמים בחמת, ולא כסוסים והמורים תלת עיני, ולתוקקן ישראל ה"ה הרבנים הנ' די בכל אחר ואחר, לבת מדברותן, לדבר תשעיני סופר, ולהיים קלי כשופר "הניחו מכשול מדרך עמי" !!! —

דיון לכם רבותי, כי הדברים תלר תלוע פה לפניכם לת מאומד ומטוטת תני לומר לכם, כי הם תלר עיני רתו ולת זר, חס ושלום. הכה יען תלר תיו כמתלת פה לתרעגיעות סופרי סת"ם "כי לת המעט מזעיר תלר כתי הלום התלופו תת התוח— כתת"ן, ע"כ כל סמיעו המתלתים פה למניים, הם מוכתים מתיירופה מבתי המסחר של הת"ם בתדעססע ובהמכונ ובומה. ובכתי מסחר ס"ל הם קונים תת הס"ת (יותר) מבתי-תרוסת של הסופרים בעיר... תלר יקבלו נערים המעוערים מדעת, להשלמד במלתכת הכתיבה של סתים כלי שום הבנתה פרטית הנלרכת לענין קדוש מה. והתמנים לת לשעיר בזה שדבר זה הוא בודאי בלתי סדע להרבנים הנ' דשם, כי ידוע שכם נתוני-תרץ, ולת יעיומם תיו להעיל מחתת ידם דבר שלתיו מתוקן. בפרט בתכמל רב כזה. אלת תלר הסופרים הם מתלו תלר במתכך מעשיהם. תלר מעיקר הדין הם פסולים ומבטילים כזה כמה תלפים ובכנות מיבדל, כי הכתי-מסחר ס"ל מוכיים בסחיים בכל הפעולות שבדל הן בהיירופה, הן בהמעריקה הלפנים, הן פה בתמעריקה הדרומית, ושוד ושוד... כי תלפים הוא כשלר מסחר ולת ידעו להבדיל בין קודש לחול, וכן הס הסופר תחל לו לו יסתלל, ולעיו תוכם הס ח"ו פ"י ס"ם מתחלל. לך מי הוא שיתפס בזה? הס לת הסופרים הכותיים, הנה זה ערך שנתים תלר קנו פה בכניה"מ הנ' ס"ם וכפי הנמעט הוא מסלקינים, ובתלר לחיותו כן תמבתי, כי לת קולר ולת הדר לו, שיעה נכספת ושיעה יולפת, לכולי נקוי כשכר ויחיו וחלק, והמעט לתקנו, ועעה הוכת הלום. למכירה כמו מוצות תומ"י, והמה ממם פסלים בלשר עיני הרואה יבלו בהמוחות תלר לתי שולח לל הרב שרך "המחסף", כי נתלקו לדעות בהלתות, אי"ן כע"ן פשוטה, ע"ן בזיונ, ו"י כו"ר, י"ד כו"ו וכמה היכות נתלקו לבתים. ושוד ריעותם רבות תלר רבו מלמות, וכרתתי זאת בקטומתי ונרעמתי על המרתה הלזה, ותתרתי לת עת לחטות בזה:

והנה כבר טתו ע"ז בכרונות כל גדולי הפוסקים הרתטונים ותחרונים תלר מפיהם תנו חיים, לתוכי ידידי הקורת! בת לת מיכך ורתה מלמר תז"ל בעיובין י"ג ע"ת ומסמר שערות לתחך בשלמר ר' מלור לר' שמעתל לכלר תני, לתמר לו ריי

כ'האב געהערט דער טאטע ז"ל האט פארציילט, אז ווען דער זיידע רבי שלום אליעזר'ל ז"ל האט אים מיטגענומען קיין צאנז צו די יארציים (בשנת תרצ"ב), ווען ער איז נאך געווען א בחור'ל האט ער אים איינמאל מיטגענומען קיין צאנז. דער טאטע ז"ל האט געהאט א שוואגער דער ציעשנוב'ער רב,[19] און אז ער איז שוין געווען אין צאנז אין גאליציע, איז ער געפארן באזוכן זיין שוואגער אין ציעשנוב, זיין רביצין (הרבנית הצ' רוזא בלומא ע"ה) איז דאך געווען דעם טאטן'ס שוועסטער. האט ער אים געזאגט, קום כ'וועל דיך ווייזן א זאך וואס דו האסט נאך קיינמאל נישט געזעהן, האט ער אים געטראגן אויף א פלאץ, און ער האט געזעהן, רחמנא ליצלן, ווי עם זיצן דארט יונגען מיט מוידן און

ומי לנו גדול מהספר זכרון על העיר מיר (אנציקלופדיה של גלויות עמ' 210) שיש שם פרק שלם על סופרי סת"ם, ומתאר שם שרוב הסופרים של העיר מיר והעיר סלונים היו חילונים והיו עובדים בכיבוי האש בהעיר, ושהיו מתכנסים פע"א בשנה למסיבה גדולה והיו משתכרים שמה בקלות ראש ובליצנות ללא הבדל בין דתיים לחילונים, אשר יתחלחל עיני הקורא.

ולהלן נעתיק עדותו של א' מאנשי העיר בס' הנ"ל:

היו מנהגים מיוחדים לסופרי־סת"ם במיר. בכל חנוכה, כחוק ולא יעבור, היה הועד מארגן מסיבת סעודה. וכל המרבה לשתות לא נחשב שכור; מקובל היה במסיבות סופרי־סתם — שאין לפגר במאכל ובמשתה. כך היה נהוג בחנוכה ובשמחת־תורה. וגם ערכו מסיבות סתם לפני שביתה או אחריה, ובדומה לכך. גלוי וידוע היה, שאין בין אנשי העירה שתיינים כסופרי־סת"ם ועושי הקלף במסיבותיהם. המסיבות היו ערוכות לכלל, בלי הבדל בין אדוקים וחופשים בדעות, בין פועל־ציוני לבונדאי.

בשורות "החלוץ" ופועלי־ציון היו חברים רבים סופרי־סת"ם ועושי קלף. היו ביניהם גם בונדאים וקומוניסטים פעילים, שנתפסו בפעולתם וישבו בבתי־סהר בפולין. בכל מוסדות העיירה, בספריה, בועד בית הספר ובועד־הקהילה היו סופרי סת"ם בין נציגי המפלגות. בגדוד מכבי־אש ובתזמורת הגדוד היו רבים מבין סופרי־סת"ם וגם בלהקת השחקנים החו־בבים לא נעדרו. הם היו ציבור עובדים בעלי־הכרה,

---

ה"ה הגאון הצדיק רבי יחזקאל שרגא האלבערשטאם ז"ל בן הגה"ק בעל דברי שמחה מציעשנוב ז"ל, הדב"ג הגה"ק מרן העצי חיים ז"ל, נזכר לטובה כמ"פ בשו"ת עצי חיים בהלכות עמוקות, וגם נדפסה תשובה מאהבה אליו בשו"ת דברי יואל סי' ל"ד בהלכות ועניני שחיטה.

שרייבן ספרי תורה"ס מיט הוילן קאפ, אלעם איז געווען פאר עקספארט, דאם אלעם איז געגאנגען קיין אמעריקא, אזוי איז נעבעך געווען דער מצב דארטן.[20]

דער מונקאטשער רב (אות חיים ושלום סי' ל"ט) שרייבט אויך זייער שארף וועגן די סופרים.[21]

---

20 עיין בגליון 'קולמוס' (עמ' 88) שמביא, שבמסיבה שנערכה לטובת ועד משמרת סת"ם בעיר מאנסי נ"י העלה הגאון מוה"ר יעקב קאמינעצקי ז"ל כמה עובדות מנסיונו האישי, כאשר נתמנה לכהונתו הראשונה כרב, ובשבת הראשונה בצאתו מבית הכנסת לביתו, ראה מבעד לחלון הגדול של אחד הבתים יהודי יושב ליד שולחן וכותב בקולמוס, הרב הצעיר התקרב לראות אם אינו טועה, והסופר הרים את ראשו וצעק לעבר הרב, גוט שבת רבי.

הרב נדהם ושאלו, האיך אתה מעיז לכתוב בעצם יום השבת את ספר התורה שבו נאמר מחלליה מות יומת.

אוי רבי - השיב האיש - אתם עוד מהפאנאטים מהדור הישן, ומי - המשיך הרב לשאול - יצא מדעתו ויקנה ספר תורה שנכתב בשבת קודש.

אל תדאג רבי לפרנסתי - הפטיר האיש - כל היריעות הנכתבות בעיירות שבסביבותינו, נקבצות ונשלחות לעיר סלונים, ומשם הן עושות דרכן לאמריקה לאנגליה ולצרפת.

ועי' בס' ומשה הי' רועה (ח"א עמוד שנ"ג) פרטי הדברים: דער רבי האט דערציילט וואס ער געדענקט פון יענעם באזוך ווי זיין שוואגער דער ציעשנובער רב האט אים געזומען צו אן ארט וואו עס זענען געזעסן יונגען און מוידן קלים וריקים און זיי האבן געשריבן תפילין און מזוזות, און ער האט אים געזאגט: "איך וויל אז די זאלסט וויסן אז עס איז דא אזא זאך, די תפילין ומזוזות שיקט מען קיין אמעריקא".

*

ועי' מה שכ' הגה"צ מוהר"מ סופר אבד"ק ערלויא ז"ל (בהקדמת ס' התעוררות תשובה): - הנני בזה לפרסם את הידוע שהמוכרי ספרים בבודאפעסט ובעיר וויען וכן בשאר ערים גדולות, המה מוכרים תפילין ומזוזות פסולין, ועלובה עיסה שנחתומה מעיד עליה, וכבר הוכיח אאמו"ר הגאון מופת הדור את המוכ"ס של בודאפעסט שאיך יכול לעשות נבלה גדולה כל כך להחטיא את הרבים למכור תו"מ פסולין, רק התנצל בזה שאם לא יקנו אצלו אז יקנו אצל מוכ"ס אחרים וכו', והמוכ"ס קונים תפילין אלו מפארבריקען מגאליציען אשר עושים מזה מסחר כמו שעושים מסחר במנעלים...

21 וז"ל: יש עיר אחת בליטא (סלאבימא) שמשם יוצאים סת"ם לאלפים ורבבות, והפירצה מרובה משם לאין שיעור וערך, ובאותו פרק הייתי יחד בווינו ובקארלסבאד עם הגאון העצום שר התורה מו"ה יוסף זצ"ל אבד"ק סלאבימא (בעמ"ה ספר פורת יוסף ומרכבת יוסף), ושאלתיו על דבר הסת"ם מסלאבימא, והשיב לי בקצרה בתור הרב בעירו, כי כל הסת"ם היוצאים משם על פני המדינות וכו' המה פסולים מדאורייתא וכו', כי זה יכתבו וכו' רשעים וכופרים וכו', ועושים להכעיס ומקידוש השמות מאן אבער היינט וועז א איד שרייבט ביי א סופר וועם ער קען, א נייע ספר תורה, האט עס א חזקת כשרות.

*

השואל: וועז א סופר קומט אין א פרעמדן ביהמ"ד, און ער זעהט אז די ספר תורה איז א שוואכערע כתיבה, ער קען עס נישט יעצט פאררעכטן, זאל ער זיך צומאכן די אויגן און נישט קוקן, זאל ער זיך ארויסדרייען, אדער זאל ער יא קוקן און מעורר זיין דאם וואם מ'דארף מעורר צו זיין?

רבינו: עם וועגדט זיך ווי שטארק נישט גוט דאם איז...

השואל: מ'רעדט וועז ער וויסט נאך נישט, די שאלה איז צי ער זאל קוקן.

רבינו: קודם, ביז ווילאנג ער האט נישט געזעהן ליגט דאך זיכער נישט קיין חוב אויף אים. ס'איז אזוי, די אלע זאכן איז זייער האקעל, און ביי די אלע זאכן האט מען עגמת נפש, אוי לי אם אומר, אוי לי אם לא אומר.[22]

דכר שמיה, כי אינם מחזיקים ומאמינים בזה כלל וכו', ונודע לי אז כי במדינתנו בווינן ופעסט ימכרו וישיגו הספרי תורה בכתב היופי רק משם, ותצילנה אוזן כל שומע, שומו שמים, האזינו אחיי ורעיי וראו גודל הפירצה והבינו עיכוב הגלות בחטא זה, אשר רוב קהילות ישראל נכשלים בעוה"ר בס"ת ותפילין ומזוזות פסולים וכו'... עיי"ש.

ועיין עוד בספר ערוך השולחן (יו"ד סי' רפ"א סעיף ט') וז"ל: ...בדור פרוץ הלזה שבעוה"ר האמונה נתרופפה והסופרים רבו כארבה, ובעיר אחת ידענו לדאבון לבבינו למאות סופרים, ורובם אינם יראי שמים כלל, ומשם פשתה המספחת בכל ערי מדינתנו מזלזים במקח מאד ולוקחים ללמוד נערים ריקים שאין בהם לחלוחית יראת שמים, ומוכרים תפילין ומזוזות בעד מטבעות קטנות, מפני שכותבים כמה בכל יום, ובבירור שאינם מקדשים שמות ומעשיהם חול ולא קודש... ע"ש.

22 היות שיש לה חזקת כשרות שנכתבה ע"י סופר מומחה וכשר אין שום ענין לבדוק אחריו ולמצוא פסולים, וכמו חזקת כשרות בכל התורה דעד שנמצאו מיעוט המצוי פסולים או טריפות, אין חיוב לבדוק אחרי' (עי' תוס' חולין יא. ובשו"ע יו"ד סי' ל"ט וכפמ"ג שם).

ויש להסמיך מה שכ' בס' עיר בנימין (להגאון רבי בנימין דרשן בפפד"א תנ"ח יבמות אות ע"ה)... וקרוב לזה שמעתי שאחד מגדולי המורים פסק שס"ת שנמצא בה פסול ביום נתינתה לביהכ"נ, והורה שאין לפסלה בו ביום, דהו"ל כחתן ביום חופתו שאין רואין את נגעו, ואם קבלה אמותית היא נקבל, עכ"ד.

אמנם החיד"א (במחזיק ברכה יו"ד סי' רפ"ב סקי"ד) הביאו בקיצור, וחולק עליו דאין לסמוך ע"ז כלל דמה ענין שמיטה אצל הר סיני, ותו התם נולד נגע ואינו טמא עד שיטמאנו הכהן, ואין רואין אותו ביום חופתו, אבל הכא הרי הובדר שהוא פסול ויוציא אחר, ע"כ.

ובשו"ת בצל החכמה (ח"ג סי' י"ג) כתב דס"ל לאותו גדול המובא בס' עיר בנימין דבס"ת ביום חינוכו שקורין בו בפעם ראשונה, יש לסמוך על הנך

*

השואל: א סופר וואס איז בודק תפילין און ער זעהט אז די תפילין איז געווען פסול לכתחילה, אז מ׳זעהט א זאך וואס מ׳מעג פאררעכטן וואס ס׳איז זיכער א פסול משעת כתיבה, למשל א יתיר אות, א נפסק. דער סופר קען עס פאררעכטן, אבער יענער מענטש האט למעשה נישט געלייגט קיין כשר׳ע תפילין, און ער קען דאס שוין נישט מתקן זיין דעם עבר, ער קען דאך נישט איבער לייגן קיין תפילין, די שאלה איז צי מ׳זאל אים זאגן ער זאל וויסן אז ער דארף תשובה טוהן, אדער זאל ער אים גארנישט זאגן, נאר פאררעכטן און גיין ווייטער.

רבינו: קודם כל דארף מען וויסן אז דער פרי מגדים (א״א סי׳ ל״ט) שטעלט דאס צו א כהן וואס איז געווארן ערשט נאך די עבודה אז ער איז א בן גרושה, וואס עבודתו כשירה,[23] ס׳איז דא אויך א חיד״א וואס זאגט אז ער באקומט אפילו שכר אויף די תפילין.[24]

בכלל טוהט׳זיך שוין איבער דעם, אויב דער בעל התפילין היימט אן אונם וואס איז פטור, אדער א שוגג וואס דארף א תשובה.[25]

פוסקים המכשירים הקריאה בס״ת פסול (כשיטת רמב״ם והבלבו), ולכן גם אם מצאו בו טעות גמור הפוסלו ודאי ג״כ אין מורידין אותו, אלא גומרין הקריאה בו, דהו״ל דומיא דהתם שאין רואין את נגעו כדי לא לצערו ולא לערבב שמחתו, וה״נ בזה סומכין על הפוסקים המכשירין לקרות בס״ת פסול, כדי לא לערבב שמחת תורה של הציבור והבעלים בס״ת החדש ביום חינוכו, לכן במקום שנוהגין כסברת עיר בנימין, נלענ״ד שיש להם על מה שיסמוכו. אולם להחולקים וס״ל דגם בס״ת ביום חנוכו אם נמצא בו טעות הפוסלו יש להוציא ס״ת אחר, ונראה דה״ה בנמצא בו ספק טעות שיש להראותו לחכם, אבל כשאין שם חכם אף שנסתפק להקורא ואפי׳ דעתו נוטה שהוא טעות גמור הפוסל, אין להוציא ס״ת אחר אלא יגמרו הקריאה בו עכ״ד.

23 וז״ל: תפילין שנמצאו פסולים למפרע, יש לומר דשייך בכך מה שאמרו חז״ל קידושין (סו:) גבי כהן שעבד עבודה ונודע שהוא בן גרושה עבודתו כשרה, מצד מה שאמר הכתוב (דברים לג, יא) ברך ה׳ חילו ופועל ידיו תרצה, אפילו חולין שבו תרצה, ואין צריך לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד על כל ברכה שאמר קודם שנודע, כי הברכות רצויות, עכ״ל.

24 ויש לציין שהיה מעשה בעיר באגדאד, אשר במשך כמה שנים נעשו בתים ורצועות לתפילין באופן הפסול מעיקר הדין, ונתברר כי ציבור גדול לא הניח תפילין במשך כל אותם השנים.

ובעקבות זאת כתב הבן איש חי ז״ל בשו״ת רב פעלים (ח״ד או״ח סימן ב׳): שיצא לחקור על ענינים אלו וכיוצא בהם בדבר שהוא פסול מדינא והיו שוגגים בו רבים מקדמת דנא, אם נאמר ח״ו לא עלה בידם מצוה כתיקנה וכהלכתה אשר ניתנה למשה רעיא מהימנא ומסרה לעדה נאמנה אם כן ח״ו מהם תחסרנה מצוה גדולה ועליונה הנוהגת בכל יומא ויומא ומילתא כדנא אין הדעת סובלה.

ומוסיף - גם עוד חקירה כזאת גם כן המצא תמצא לפעמים באיש שכתב תפילין, ונתנו למגיה החשוב הממונה על זאת ועשה לו הגהה, ומקרה היה לו בטרדה אחת שהיה טרוד המגיה ההוא, ושגג בהגהתו שנעלם ממנו טעות התפילין בחסרון או יתרון תיבה אחת או אות אחד, וזה לבשו לפי תומו כמה שנים, וכאשר פתח אותו לבדקו פעם שנית נמצא בו הטעות הנזכרת, ונמצא זה לא קיים המצוה כמה שנים ובירך ברכה לבטלה, ואיך זה איש תם וישר יהיה ערום ממצוה יקרה זאת, כי גם עוד אפשר שלא נרגשו בטעות זו עד אחרי מותו, ואם כן הלך ערום מן המצוה הזאת לבית עולמו, ועוד בידו שגגת ברכה לבטלה, גם זה דבר קשה מאוד לסבלו בשכל.

והביא בשם החיד״א (בספרו דבש לפי מערכת ד אות ד) שכתב דאפילו אם כפי ההלכה היו תפילין פסולין, עם כל זה כל שלדעתו מכוון לשמים לקיים המצוה, יש לו שכר תפילין.

והוסיף ה׳רב פעלים׳ - ואביא ראיה לזה ממש״כ בגמרא בהוריות (י:) אמר רב נחמן בר יצחק גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה שנאמר תבורך מנשים יעל אשת חבר הקיני מנשים באהל תבורך, מאן נינהו נשים באהל שרה רבקה רחל ולאה, הרי כאן המעשה עצמה עבירה היא, עם כל זה כיון דהכוונה היתה לשם שמים, יש לו שכר גדול, וכל שכן הכא בנדון דידן בהיכא שהיה פסול במצוה דאין כאן עבירה, דאזלינן בתר כוונתו שהוא כיון לשם שמים לעשות מצוה, כי למראה עיניו זו היא מצוה גמורה ושלמה ועשאה לשם שמים, דודאי יש לו שכר שלם, ואפילו היכא דהוה בה נמי עבירה כגון ברכה לבטלה בענין פסול תפילין וכיוצא בזה, מכל מקום הנה זה נקרא עבירה לשמה, ולא גרע מהא דאמרינן עבירה לשמה יש לה שכר גדול דכתיב מנשים באהל תבורך, עכ״ד.

וע״ע בסו״ס חקל יצחק להגה״ק מספינקא ז״ל (עמ׳ רנו) תשובת הגאון רבי אליעזר דייטש ז״ל מח״ס שו״ת פרי השדה שכתב נמי לענין מי שקנה תפילין ונבדקו כמבואר בשו״ע (או״ח סימן ל״ט ס״ט), ואח״כ נמצא שהיו פסולים מעיקרא, דאמרינן דמכיון שבדק כתקנת חז״ל אינו נקרא פושע, וזה דומה למי שאכל מבהמה שלא בדקו אחר ח״י טריפות ואח״כ נמצא שהיא טריפה, לא אמרינן שאכל איסור למפרע, זולת אם לא בדק הריאה ונמצאת טריפה דאז ודאי עשה איסור למפרע, וה״נ כיון שנבדקו התפילין לא זו שלא עבר משום ברכה לבטלה, אלא אפילו ידי המצוה ג״כ קיים עד עתה, כיון שלא פשע במה שהתפילין נמצאו פסולין, דהא עשה כתיקון חז״ל לבדוק רק שהבדיקה לא עלתה יפה, וע״ז ודאי נאמר (ברכות ו.) חשב לעשות מצוה ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה... עיי״ש.

וע״ע בפת״ש (יו״ד סי׳ ב״ט) בשם שו״ת פנים מאירות שכ״כ לגבי טריפות וביו״ד סוסי׳ קפ״ה.

25 עי׳ מה שכ׳ הגאון אב״ד פרייטאן ז״ל בשו״ת מרפא לנפש (ח״ד סי׳ מ״ה) שדן בדבר דעת הדברי חיים המובא בשו״ת ערוגה״ב (יו״ד סי׳ ק״ט) בדבר מי שמצא אחר הרבה שנים על תפילין שלו שהוא פסול שחסר פרשה

אבער אויף די שאלה צו מ׳זאל דערציילן פארן מענטש, כ׳וועל דאס צישטעלן צו אן אנדער ענין אז מ׳רעדט וועגן פאררעכטן. עס מאכט זיך די שאלות אין א קימפעטארן היים, געווענליך קומען קימפעטארן׳ס מיט קינדער, דא איז אויך דא א ׳אשת חיל׳, די קימפעטארן היים, אין די אלע פלעצער מאכט זיך די שאלות ווען מ׳קומט דארט אהן נאך א ברית, ס׳איז א וויטאג צו זאגן, מ׳טרעפט דארט קינדער וואם זענען נישט גוט גע׳מל׳ט, עם איז שוין אויסגעקומען אז מ׳האט געדארפט איבער מל׳ן אפילו מיט א ברכה, עד כדי כך. דארט וועלן מיר אויך אזא שאלה, אויב מ׳זעהט אז ס׳איז נישט גוט, צי מ׳זאל מען מודיע זיין? בפשטות וואלט מען געדארפט מודיע זיין וויבל די מצוה איז דאך מוטל על האב (קידושין כט.) און ער דארף מאכן דעם מוהל א שליח, נו וואם זאל מען טוהן? זאל מען מודיע זיין, אדער זאל מען פאררעכטן?

איז אין די אלע פלעצער טוהט מען אזוי מ׳פאררעכט און מ׳זאגט נישט גארנישט, פארוואם? טאמער וועט מען זאגן, וועט ער ווערן באליידיגט היתכן דו זאגסט אזוי ׳מיין טאטע האט דאך גע׳מל׳ט׳, ׳מיין זיידע האט גע׳מל׳ט׳, ער קען יא, ער קען נישט, ס׳איז יא גוט, ס׳איז נישט גוט, ס׳איז א גרויסע עגמת נפש. אז מ׳זעהט קינדער וואם זענען נישט גוט גע׳מל׳ט פאררעכט מען און מ׳זאגט נישט גארנישט, דער פאטער שיקט דאך דאס קינד אהין און ער ווייסט אז דער מוהל קוקט איבער, במילא פאררעכט מען און מ׳מאכט א שוויג.

דא איז לכאורה אויך אזוי, אז מ׳וועט זאגן פאר א איד דו האסט נישט געלייגט קיין תפילין, ער שלאפט נישט ביי די נאכט נאכדעם, ער איז מלא צער, און ער קען זיך נישט העלפן, וואם קען ער מתקן זיין, ער קען דען מתקן זיין דעם עבר?, במילא ענדערש פאררעכט עס און זאג נישט גארנישט, מיטן כלל פון ׳זכין לו לאדם שלא בפניו׳ (קידושין כג.).

*

השואל: א סופר וואם האט זיך געלערנט ביי א מלמד צו שרייבן, אזוי ווי מ׳שרייבט ביי אונז די לעצטערע יארן, און ער קוקט אביסל די אלטע כתבי קודש, און ער זעהט ווי די אמאל׳יגע סופרים האבן געשריבן, א שטייגער ווי ר׳ שמואל סיגוט׳ער,[26] דער וואם האט געשריבן די תפילין פונעם קדושת יו״ט, ער האט געשריבן געוויסע זאכן אנדערש,[27] למשל די תגין, ביי די אות ב׳ האט ער געמאכט א תג (דהיינו במקום קוין הנהוג אצלינו, כתב הוא תג), אדער דאם פיסל פונעם ק׳, וכדומה איז דא געוויסע זאכן וואם איז דא קליינע שינויים, און ער זעהט אז על פי הלכה איז דא א שטארקער מקום אזויווי זיי האבן געשריבן לפי גדולי הפוסקים, איז א פראבלעם צו גיין דערמיט, אדער זאל ער זיך האלטן צו דעם וואם ער האט געלערנט?

רבינו: א סופר טאר נישט אליין פסק׳ענען, דאם איז צי האקעלע שאלות מ׳זאל זיך אליינם פסק׳ענען, ער זאל גיין צו זיין רבי׳ן וואם האט אים געלערנט דאם איבערשמועסן און פרעגן א מורה הוראה, אז נישט וועט ער אליינם ממציא זיין

---

26 ה״ה החסיד הנודע רבי שמואל סופר ז״ל שהיה דר בעיר סיגעט, והיה מפורסם לאיש קדוש ובעל מדריגה, ומגידי אמת סיפרו שהגה״ק מהרי״א מקאמארנא ז״ל הי׳ פע״א בסיגוט, ושאל על ר׳ שמואל סופר איפוא הוא דר כי רוצה להתראות עמו, וכשאמרו לו שר׳ שמואל דר כמעט בחורבה, ואין מי הראוי לילך אצלו, השיב הרה״ק מקאמארנא, אם דירתו טובה בשביל אלי׳ הנביא אז טובה היא גם בשבילי.

ועיין בשו״ת דברי יואל (או״ח סימן ה) שכ׳ להאדמו״ר מתולדות אהרן ז״ל ששאל ג״כ את מרן ז״ל בענין כתיבת התפילין בפרשיות סתומות, והשיב לו דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד, אבל סיים שם בזה״ל: ...אך זה אוכל לכתוב לו, כי התפילין שלי המה של כ״ק אבא מארי הגה״ק זלה״ה שהיה מניחם כל הימים שאני זוכר, ולאחר פטירתו נפלו לי בירושה, ומאז אני מניחם, והסופרים בסיגוט שראו התפילין הכירו הכתב שהיא של ר׳ שמואל סופר זלה״ה שהיה סופר מצוין בסיגוט, ומפורסם בחסידות עצומה בימי זקני הגה״ק מאוה״ג בעל ייטב לב זלל״ה, ובאלו התפילין אני רואה שנכתבו בשיטת הטורי זהב, וא״כ אני רואה שאבותי הקדושים זלה״ה נהגו למעשה כשיטת הטורי זהב, עכ״ל.

27 וכגון באות ט׳ שיש מחלוקת איך כותבין הראש השניה של האות ט׳, אי כצורת ז׳ או כצורת ו׳, ובשועה״ר (סי׳ ל״ו או׳ ט) ובקסת הסופר (סי׳ ה׳ או׳ ט) כתבו דעפ״י אריז״ל היא כצורת וא״ו, והיא נמי בשם משנת חסידים ומצת שמורים, ובזה יש מבוכה רבה למעשה, דסופרי המלך הבעש״ט ז״ל כתבו כצורת ז׳, וכ״כ בקול יעקב (סי׳ ל״ו או׳ ט) בשם ר׳ חיים וויטאל. ולאידך גיסא לפי השועה״ר היא כצורת וא״ו, וכ״ה בכתיבת הגה״ק בעל אור פני משה, ואין בזה הכרעה ברורה, ומנהג הסופרים שונה בזה, והרה״ח ר׳ אהרן פאלאק ז״ל כ׳ כצורת וי״ו, וכ״ה במגילה של רביה״ק בעל דברי יואל ז״ל, וכ״ה בכתיבת הר״ר שמואל סופר בסיגעט שכ׳ התפילין של רביה״ק ז״ל.

אחת רח״ל, ועפ״י הדברי חיים (בסי׳ פ״ז) לענין מקוה (וכפי שהעתיקו הערוגה״ב הנ״ל) יוצא דבני״ד כיון דהוא דבר שהיה אפשר להתברר הו״ל שוגג ולא אונס ומחויב כפרה. ובתוך דבריו כותב – ״וכבר היה לי פתחון פה לפני כ״ק מרן אדמו״ר מסאטמאר שליט״א [זצוק״ל] כאשר הזכרתי לו דברי הד״ח וערוגה״ב הנ״ל, וענה בקדשו, שקשה לומר כן להלכה, ומרן הד״ח מסתמא לאותו מקום שכ׳ התשובה הוצרך לכתוב כן, כידוע דרכו בקודש״, עכ״ד.

א שיקול הדעת, ער האט פון דעם געהערט אדער פון יענעם געהערט, דאם ענדיגט זיך נישט גוט, ס׳איז נישט גוט אז א סופר ווערט א פוסק!. ער קען ניין פרעגן א מורה הוראה, אדער אן עלטערן סופר, אדער א רב וואם איז א סופר. בכלל איז נישט גוט זיך איינצוגעוואוינען אליינם צו פסק׳ענען. אזוי וועט ער זיך אויסלערנען ביי יעדע שאלה וועט ער זיך אליינם פסק׳ענען, מ׳קומט נישט גוט אהן.

יעדן שינוי, דארף מען ניין פרעגן א רב א מורה הוראה.

*

השואל: וועז איינער האט בירושה תפילין, און עס איז נאך אין א גוטן צושטאנד, ס׳איז אבער נישט פריש, ס׳איז א ירושה, איז דאך דאם שוין אלט, זאל ער קויפן נייע? מ׳רעדט אז ער קומט צום סופר פרעגן וואם צו טוהן, וואם זאל ער אים מייעץ זיין?

רבינו: עס איז דא אסאך אידן וואם זיי געזעגענען זיך פון דעם עולם, א מענטש לעבט דאך נישט אויף אייביג, און מ׳האט קינדער און אייניקלעך, איז אזוי, יעדער זוהן האט דאך זיינע אייגענע תפילין, יעדער לייגט דאך תפילין יעדן טאג, איז דא מענטשן וואם זיי לאזן צוואה אז מ׳זאל געבן זייערע תפילין פאר דעם ערשטן אייניקל וואם ווערט בר מצוה... אז נישט פאר וועמען פון די קינדער זאל ער עס געבן, יעדער האט דאך שוין תפילין...

נו, ס׳איז דאך כשר׳ע תפילין, דער זיידע האט דאך געלייגט כשר׳ע תפילין. מ׳מוז דען האבן נייע געשריבענע תפילין פאר א בר מצוה בחור? מ׳מוז נישט, אז נישט וועט אויסקומען אז יעדער איד וועט כסדר מוזן האבן נייע תפילין, און אז ער לייגט שוין צעהן יאר צי צוואנציג יאר די תפילין דארף ער שוין אפשר טוישן די פרשיות? כל זמן ס׳איז כשר קען מען נוצן די אלטע תפילין, במילא קומט אויס וועז א זיידע ווערט נפטר געט ער די תפילין פאר אן אייניקל וואם ווערט בר מצוה, כ׳האב געהערט פון עטליכע אידן וואם זיי האבן אזוי געטוהן, אלטע תפילין אויב ס׳איז כשר איז עס פונקט אזוי גוט, פארוואם דען נישט?

השואל: וואם טוט זיך מיט די בתים?, היינט זענען דאך די בתים שענער און מהודר׳דיגער ווי אמאל.

רבינו: ס׳איז אסאך בעסער די בתים היינט, עס איז נישט קיין פארגלייך צו אמאל.

השואל: זאל מען דאם אויך נוצן פון די ירושה?

רבינו: אויב מ׳האט בעסערע בתים, איז עס נישט אוועק צו מאכן, אין דעם קען מען אלץ האבן בעסערע און מער מהודר.

*

השואל: לעצטנס נאך די אויפוואכונג פון רבי׳ן בנוגע זהירות ביי סופרות איז געווען אסאך וואם זענען געקומען פרעגן אז זיי ווייסן נישט ווער ס׳האט געשריבן זייערע תפילין און מזוזות, און מ׳האט עס איבער געקוקט און מ׳זעהט אז ס׳איז זייער גוט געשריבן, מ׳ווייסט נאר נישט ווער ס׳האט עס געשריבן, און זיי ווילן קויפן נייע, זאל מען זיי מייעץ זיין צו קויפן נייע?

רבינו: ניין, ס׳האט א חזקה. אז מ׳זעהט אז ס׳איז גוט האט עס א חזקה אויף כשרות.

*

השואל: רצועות וואם איז שווארץ פון ביידע זייטן איז עפעס א הידור?

רבינו: עטליכע מענטשן האבן מיר שוין געפרעגט די שאלה. מיר איז אויסגעקומען אזוי, ס׳איז דא זאכן וואם מ׳מאכט היינט און מ׳האט עס נישט געקענט מאכן אמאל, די שיינע בתים וואם מ׳מאכט היינט איז דער מציאות אז מ׳האט עס נישט געקענט מאכן אמאל, די טעכניק האט אהער געשטעלט כלים מ׳זאל קענען מאכן בתים מהודרים מאוד מאוד, וואם איז נישט געווען אמאל, אינדערהיים איז דאם טאקע נישט געווען, ס׳איז געווען שוואכע בתים אמאל, ס׳איז נישט געווען מעור אחד, ס׳איז געווען זייער דין געמאכט, ס׳איז געווען דקות פון עור בהמה דקה, ס׳האט זיך געלעבערט, עס איז געווען גרויסע פראבלעמען מיט דעם, אבער מ׳האט נישט געקענט בעסער מאכן, דאם איז געווען דאם בעסטע וואם מ׳האט געקענט האבן אמאל. היינט ב״ה איז דא די מעגליכקייט צו האבן אסאך בעסערע בתים, אז מ׳קען האבן בעסער׳ס דארף מען האבן בעסער׳ס.

פארבן די רצועות דאם האט מען געקענט אמאל אינדערהיים פונקט אזוי ווי מ׳קען היינט, מ׳האט דאך געפארבט די רצועות, און מ׳האט עס געפארבט אויף אין זייט, מ׳האט עס נישט געפארבט אויף די צווייטע זייט, פארוואם האט מען נישט געפארבט פאר הונדערט יאר צוריק אויך אויף די צווייטע זייט? פארוואם האבן אלע גדולי ישראל נישט געפארבט די רצועות פון ביידע זייטן? פארוואם? ס׳איז אזוי שווער געווען צו פארבן?

איבערהאל ווי מ׳רעדט דערווענען שרייבן זיי ׳ולא נהגו כן׳, דער בית יוסף ברענגט אזוי, דער מחבר זאגט קלאר אז מ׳טוהט נישט אזוי, און מ׳האט במציאות זיך נישט אזוי

געפירט,[28] הגם עפ"י סוד איז יא דא וואם ברענגן מ'זאל אזוי טוהן, אבער מ'קוקט צוריק האט מען זיך נישט אזוי געפירט,[29] מ'האט למעשה נישט געפארבט, במילא איז עם לכאורה נישט קיין הידור.[30]

השואל: די רצועות שחורות איז דורך און אדורך שוואַרץ, עם איז געווייקט אין שוואַרצע טינט.

רבינו: דאם דארף מען יא אכטונג געבן, אז די רצועות דארף צו זיין שחורות, עם איז אן הלכה למשה מסיני. דער קשר, דארט איז שטארק שכיח אז ס'זאל אפשפרינגען די פארב. און די זעלבע זאך ביים תפילין של ראש קען זיך אויך מאכן אויף געוויסע פלעצער אז ס'גייט אראפ די פארב. דארף מען זעהן אכטונג צו געבן ביי דעם און אזוי אויך ביי די רצועות אז ס'זאל בלייבן שוואַרץ.

השואל: די צוויי זייטן פון די רצועות איז יא אן ענין עם זאל זיין געפארבט שוואַרץ?

רבינו: דער קסת הסופר ברענגט אזוי (סי' כ"ג אות ב') אז מ'זאל פארבן ביי די צוויי זייטן,[31] אבער עם איז נישט געווען אמאל. מ'האט זיך נישט איבעראל אזוי געפירט, עם איז אמאל אויך געווען זייטן ביי די רצועות, און מ'האט עם נישט געפארבט.

הגה"צ רב דקהלתינו מאנסי שליט"א: דער בעלזער רב דער שר שלום ברענגן זיי, האט טאקע יא געפארבט ביי די זייטן.

רבינו: דער מאנסיער רב זאגט אז דער שר שלום האט יא געפארבט די רצועות ביי די זייטן.

ביי די אנדערע זייט רציעות האט קיינער נישט געפארבט? מסתמא איז אויך געווען אזאלבע וואם האבן געפארבט, אבער עפ"י רוב האט מען דאם נישט אהנגענומען.

רב דקהלתינו מאנסי: דער מונקאטשער רב (הגה"ק בעל מנחת אלעזר ז"ל) ברענגט אזא שיטה אבער ער שרייבט אז די וועלט פירט זיך נישט אזוי.[32]

*

---

28 בב"י (או"ח סי' ל"ג) כתב: "וכתב הרמב"ם: ונוי הוא לתפילין שיהיו כולם שחורות הקציצה והרצועה כולה. כלומר שגם אחורי הרצועה יעשה שחור, ולא נהגו כן". וז"ל הדרכי משה (שם אות ב'): "וכתב באור זרוע (סי' תקסד) דעכשיו שנהגו לעשות הבתים שחורות צריך להשחיר הרצועות בין מבפנים בין מבחוץ, עכ"ל, ולא נהגו כן". ופסק השו"ע (שם סעי' ג'): "הלכה למשה מסיני שיהיו הרצועות שחורות מבחוץ, אבל מצד פנים יעשה מאיזה צבע שירצה, חוץ מאדום, שמא יאמרו שמדם חטטיו נצבעו והאדימו".

29 כתב הבא"ח (ש"ר פרשת חיי שרה סעי' ד'): "ואף על גב דע"פ הסוד משחירין הרצועות פנים ואחור שחורות כעורב כנזכר בשער הכוונות (דרושי תפילין סוף דרוש ד') לרבינו האר"י ז"ל, לא נהגנו בכך. ושאלתי על מנהג החסידים בעה"ק תוב"ב ואמרו לי שיש נוהרין להשחיר פנים ואחור, ויש שאין מדקדקין בזה". ועיין בקול יעקב (סי' ל"ג ס"ק י"ג) שהביא את דברי שער הכוונות, וכתב: "והגם שלא נהגו כן בנזכר לעיל, כתבתי למדקדקים".

30 ויש להעתיק תשובת הגאון בעל שבט הלוי ז"ל להגאון רבי יוחנן וואזנער שליט"א ראב"ד סקווירא, וז"ל: ...לנכון קבלתי מכתבו, ואשר הציע לי אודות שחרות רצועות דתפילין שיש מהדרין שרוצים להנהיג לעשות לכתחלה שחור מבחוץ ומבפנים, ושלח לן תשובתו של מחו' הה"ג בנש"ק ר' אלי' כץ שליט"א שמחזק לנהוג כן, ע"פ תשובת הרדב"ז בלשונות הרמב"ם (סי' נ"ו אלף תכ"ו), ומש"כ הד"מ סי' ל"ג בשם האו"ז ועוד מס' אחרונים, וממה שהובא בשם האר"י ז"ע בזה דיש להדר כן לנוי.

ידידי כ"ת הנה הכל אמת נכון, וגם מרבותינו ואבותינו לא נעלם כ"ז, וכבר הבאתי גם אני עני דברי הרדב"ז בס' הלקט שנדפס זה יותר מחמשים שנה, אבל ביון שבעלי השו"ע הב"י והרמ"א בד"מ והלבוש וכל הבאים אחריהם לא כ' כן אפילו להידור בעלמא, וכאשר העיד הרדב"ז בעצמו דלא צובעין אחורי רצועות שחור, ובכנה"ג אחרי שהביא דברי הרדב"ז סיים ואין אנו נוהגין כן.

ע"כ אעפ"י שגם הרדב"ז לא כ' רק להתנאה במצוה, מכלל דגדולי ישראל פוסקי הדורות לא חששו להנהיג אפילו לנוי בעלמא, וכן מוכח בשו"ע הרב שם, ובודאי הי' להם טעם מדוע לא הנהינו כן בדבר קל כזה, וא"כ למה לן לשנות פני הלכה, אעפ"י שכל מה שכ' הג' ר"א בין שליט"א הוא אמת נכון במקורו, מכ"מ סתימת הפוסקים יותר כמפורש שלא נהגו כן גם המדקדקים, ע"כ אומר בטח דאם יחידים ינהגו כן תבא עליהם ברכה, אבל להנהיג דרך הוראה לא ראיתי צורך, והנח להם לישראל כי בני נביאים הם, עכ"ל.

ועיי' בשו"ת ראש אליהו (ח"א סי' ז') שכתב אריכות גדולה על נידון זו, והערת הגרח"ק על דבריו.

31 עי' (שם) מש"כ בזה"ל: "ונראה לי דיש לדקדק להשחיר גם החודים, דהיינו המקום התחתך", עי"ש.

32 עי' אות חיים ושלום (סי' לג סק"ב) דאף שכתב בשעה"כ (ענין תפילין סוף דרוש ד') שיהיו הרצועות שחורות גם מבפנים, לא ראינו ולא שמענו מעולם מי שנהג כן כדברי השעה"כ, ואין להנהיג חדשות, עיי"ש.

אמנם עיי' בשו"ת חקל יצחק (סי' ה') שכתב תשובה להגה"ק בעל מנח"א זצ"ל על מה שהאריך בספרו אות חיים ושלום ע"ז, ובלשונו מעולם לא שמענו ולא ראינו כן, ומפליא בתמי' ע"מ שהובא שם בשם האר"י שצוה להשחיר הרצועות פנים ואחור, וז"ל בחקל יצחק: "במחילת כת"ה נעלם ממנו שכ"ד הרמב"ם והובא בב"י ובד"מ שם כ' שכן הוא באור זרוע ובמגן אברהם סי' ל"ג האריך בזה ובאלף המגן סק"ג כ' שראוי לעשות כן, ושכ"ה בתו' יכין ובועז, עכ"פ לא נפלאת על האר"י שנהג כן", עכ"ל.

השואל: עם איז דא א מנהג צו מאכן א שהחיינו וועז א בעה"ב ענדיגט צו שרייבן א ספר תורה, וועז זאל מען מאכן די שהחיינו, וועז איז דער ריכטיגער זמן?

רבינו: עם איז דא דריי זמנים, עם איז דא א זמן וועז מ'ענדיגט צו 'שרייבן' די ספר תורה, עם איז דא א זמן וועז מ'געט עם אריין אין ביהמ"ד, ביי די הכנסת ספר תורה, אוז דער דריטער זמן איז ביי די ערשטע קריאה, וועז מ'לייגט אין די ספר תורה דאם ערשטע מאל.

איך האב געמאכט ביי די ערשטע קריאה, כ'האב אנגעטוהן א נייעם בגד אוז געמאכט א שהחיינו, כ'האב געהאט א נייעם טלית.

דער מגן אברהם ברענגט אראפ צוויי דעות ביי א ספר תורה, אין [או"ח] סימן רכ"ג זאגט ער דארט אז ווייל מצות לאו ליהנות ניתנו מאכט מען נישט קיין שהחיינו. ער ברענגט אבער צו נאך א שיטה,[33] א ברכת רמ"מ, וואם ער זאגט מ'זאל יא מאכן א ברכת שהחיינו.[34] איך האב

---

33 עיי"ש סי' רכ"ג סק"ה בד"ה כלים חדשים וז"ל: לא ראיתי נזהרין בזה ואפשר דסומכין עמ"ש התו' בפ"ד דסוכה בשם רב שרירא גאון דאין מברכין כיון שאינו בא מזמן לזמן ע"ש ד' מ"ו ומ"מ אין להקל, וע"ל דוקא כלי תשמיש אבל על ספרים חדשים אינו מברך דמצות לאו ליהנות ניתנו, אין מברכין רק על מצות הבאים מזמן לזמן כמ"ש סימן כ"ב ע"ש אבל בברכת רמ"מ כתב לברך על ספרים.

34 ולחיבת הקודש נעתיק כאן מתוך דברות קודש של מרן רבינו שליט"א במסיבת לחיים לאלפי תלמידי הישיבות לרגל ברכת שהחיינו בעת קריאת התורה בס"ת החדשה, יום ב' כי תשא תשפ"א לפ"ק בביהמ"ד הגדול בקרית יואל יצ"ו:

אבער ס'וועט נתעורר דא א צווייטע שאלה פון א ברכת שהחיינו, צי מ'מאכט א שהחיינו אויפן מקיים זיין מצות כתיבת ספר תורה, דער מגן אברהם אין סימן רכ"ג זאגט מ'מאכט נישט קיין ברכת שהחיינו אויפן שרייבן א ספר תורה, ער זאגט מצות לאו ליהנות ניתנו מ'מאכט נישט קיין ברכה, ער ברענגט אבער צו א ברכת רמ"מ, א ראשון, אז מ'זאל יא מאכן א ברכה א שהחיינו, אזוי אז ס'וועט א פלוגתא צי מ'דארף מאכן א שהחיינו אויף א ספר תורה צי מ'זאל נישט מאכן א שהחיינו.

אויב יא מאכן שהחיינו, וועז זאל מען מאכן די שהחיינו, ס'איז דא וואס זיי זאגן וועז מ'ענדיגט שרייבן דעמאלטס זאל מען מאכן די שהחיינו, אבער אין תשובת מהר"י בי רב איז דא א תשובה פון די ספרד'ישע גדולים זיי זאגן מ'זאל נישט מאכן דעם שהחיינו וועז מ'ענדיגט שרייבן, נאר וועז מ'ברענגט דאס אריין אין ביהמ"ד אין ארון קודש, ווייל דעמאלטס איז די גמר פון די מצוה. אנדערע זאגן ניין, נישט וועז מ'ברענגט עס אריין, נאר דאס ערשטע מאל וועז מ'איז עולה דעמאלטס זאל מען מאכן דעם שהחיינו.

און אפילו דעמאלטס איז אויך א פלוגתא וועז מ'מאכט דעם שהחיינו, ס'איז דא וואס זאגן אזוי ווי מען קומט ארויף צום ספר, קודם מאכט מען שהחיינו און נאכדעם מאכט מען די ברכה פון עולה זיין, די ערשטע זאך מאכט מען שהחיינו, אנדערע זאגן ניין, מ'זאל קודם מאכן די ברכה, אוז פארן ליינען דעמאלטס מאכט מען די שהחיינו, אנדערע זאגן ניין, נאכן ליינען נאכן מאכן די ברכה אחרונה דעמאלטס זאל מען מאכן די שהחיינו. אזוי ס'וועט א גרויסער שמועס - א בחור דארף צו וויסן - ס'איז א גרויסער מדובר אין די פוסקים וועז מ'זאל מאכן דעם שהחיינו. כ'האב געזען שטיין אז ס'איז דא אסאך צדיקים וואס האבן טאקע געמאכט די ברכת שהחיינו נאכן ערשטן ליינען נאך די ברכה אחרונה, דעמאלטס האט מען געמאכט דעם שהחיינו.

כ'האב א געזען א טעם, דער יד יהודה, ער איז געווען א גרויסער מורה הוראה אין סאדיגורא, ער זאגט אויך אז מ'זאל מאכן דעם שהחיינו אויף ביים ליינען ביי די קריאה ראשונה, ברענגט ער אראפ א טעם פארוואס זאל מען מאכן די ברכה הערשט ביי די קריאה, וואס איז דער הסבר צו מאכן דארט א ברכה, ברענגט ער אראפ - דאס איז א סאדיגור'ע תורה פונעם סאדיגורער רבין' רבי אברהם יעקב [בן הרה"ק מריזשין ז"ל], ברענגט ער נאך משמו וואס ער האט געזאגט, וועז ווערט נגמר די ספר תורה, מיר האבן גשמועסט, ס'קען נגמר ווערן ביי די כתיבה, אוז ס'קען נגמר ווערן ביי די הכנסת ספר תורה, אין זוהר הק' איז אזוי משמע. ער זאגט אזוי, די תורה האט מען איבערגעגעבן פאר משה רבינו אין סיני, האט מען איבערגעגעבן פיר זאכן, ראשי תיבות טנא"ת, [ט'עמים, נ'קידות, א'ותיות, ת'גין], מ'האט אים געגעבן אזוי, ט'עמים, די טראפן וואס מ'ליינט, דאס איז הלכה למשה מסיני, די נ'קודות ווי אזוי מ'דארף אריסזאגן דאס ווארט דאס איז א הלכה למשה מסיני, די אותיות וויאזוי מ'זאל שרייבן יעדעס אות איז הלכה למשה מסיני, די ת'גין וואס מ'שרייבט אויף די אותיות איז הלכה למשה מסיני, זאגט ער אפילו מ'האט שוין געשריבן די ספר תורה און מען האט געשריבן די אותיות און מ'האט געשריבן די תגי"ן, אבער מ'האט נישט געליינט מיט די נקודות און מ'האט נישט געליינט מיט די טעמים, ס'איז נישט נגמר געווארן די ספר תורה ביז מ'ליינט נישט אין די ספר תורה, וועז מ'ליינט די נקודות מ'האט געליינט מיט די טעמים דעמאלטס איז דער גמר פון די ספר תורה, ממילא אז דעמאלטס ווערט נגמר די ספר תורה האט מען דעמאלטס מקיים געווען די מצוה, ממילא קען מען מאכן נאר דעמאלטס דעם שהחיינו טאקע ביים ליינען, ווייל דעמאלטס איז נגמר געווארן די ספר תורה.

פארשטייט מען פארוואס מ'מאכט נישט קיין ברכה על מצות כתיבת ספר תורה, ווייל אז ס'איז נישט נגמר געווארן די מצוה נאר הערשט ביים ליינען, און ביים ליינען איז נישט שייך צו מאכן א ברכה על כתיבת ספר תורה, ווייל ס'איז שוין אפגעשריבן, אבער א שהחיינו קען מען יא מאכן דעמאלטס.

איז א גרויסע שמחה וועז מ'שרייבט א ספר תורה, שטייט אין פסוק די וואך (שמות לד, כז) כתב לך את הדברים האלה, בפשטות איז דאס שרייבן מצות כתיבת ספר תורה, 'כתב לך את הדברים האלה', מיינט מען די אותיות מיט די תגין, 'כי על פי הדברים האלה' דאס מיינט שוין די נקודות מיט די טעמים וואס ווערן ארויסגעזאגט, 'כרתי ברית את ישראל', ס'איז דא די אלע פיר זאכן, ס'איז דא אותיות, און ס'איז דא די

אהנגעטוהן א נייעם טלית ביי אונזער ספר תורה, פארן עולה זיין, יוצא צו זיין לכל הדעות.[35]

*

השואל: ביי די שוחטים איז אזוי דער מנהג אז ס׳איז דא א זמן וואס מ׳זאגט אז מ׳זאל אראפ לייגן דעם מעסער... אפילו אויב מ׳קען נאך שחט׳ן זאגט מען אז מ׳זאל שוין נישט שחט׳ן. די שאלה וואס טוט זיך ביי א סופר, איז דא אזא זאך אז אפילו ער שרייבט נאך גוט איז דא א פראבלעם אז ער שרייבט, אויב מ׳איז שוין לאורך ימים אין די עלטערע יארן?

רבינו: עם איז זייער שווער צו זאגן, כ׳האב געזעהן פרשיות פון א סופר וואס איז אמאל געווען א גוטער סופר, און לעת זקנתו האט עם נישט געטויגט, עם איז זייער נישט גוט געווען. מ׳דארף זיין געניג שטארק ביי זיך, פונקט ווי א שוחט דארף צו וויסן אזוי.

ביי א שוחט האט דער פעטער ז״ל געזאגט א זמן, אז ביי די זיבעציג יאר זאל מען אוועק שטעלן דעם חלף. ער האט עם געזאגט זייער שטארק, דארט שטייט עם, אז מ׳זאל אפלאזן.[36]

ביי א סופר שטייט טאקע נישט, אבער מ׳דארף אליינם פארשטיין, אז ווען מ׳ווערט עלטער זאל מען ווייניג דעם כתב פאר א צווייטן צי ער שרייבט נאך גוט, צי עם איז שוין צייט ער זאל אויפגעבן, ער זאל גיין זיך אדורך רעדן, ער זאל גיין פרעגן.

כ׳וועל זאגן, די זעלבע שאלה איז דא ביי מלמדים, ביי יעדע זאך איז אזוי, ביי יעדע אומנות דארף מען זיין ביי זיך גענוג שטארק און האבן פאר זיך דעם שכל ווען זיך אפצוזאגן.

*

השואל: א וואק־אין קלאזעט [חדר ארונות] וואס איז ווייניגער ווי ד׳ על ד׳ איז דא וואס זענען מחמיר אויף צו לייגן א מזוזה, מ׳דארף מחמיר זיין אויף דעם?

רבינו: א וואק־אין קלאזעט, אויב ס׳האט דעם שיעור ד׳ על ד׳ אפילו לענגלעכדיג (היינו לא במכוון ד׳ אמות לכל צד) דארף מען לייגן א מזוזה אהן קיין ברכה,[37] עם וועגדט זיך אויב ס׳איז גאר גרויס.

השואל: די שאלה וואס איך פרעג, איז ביי א וואק־אין קלאזעט וואס האט נישט קיין שיעור.

רבינו: א וואק־אין קלאזעט, אפילו אויב ס׳האט נישט דעם שיעור, אמאל איז מען מצרף די לענג. עם איז א מחלוקה דאם צי מ׳איז מצרף די לענג צו די בריייט, און פתחי תשובה (סי׳ רפ״ו סק״א) ברענגט ער א שיטה אז נישט אלעמאל דארף זיין ד׳ על ד׳,[38] במילא לכאורה דארף מען לייגן אהן א

תגין און ס׳איז דא די נקודות און ס׳איז דא די טעמים, דעמאלטס איז דא א כריתת ברית פון הקב״ה מיט א איד.

קומט אויס וואספארא גרויסע שמחה איז דאס פאר א איד ער איז זוכה צו שרייבן א ספר תורה, און ער איז זוכה צו ליינען אין די ספר תורה, און ס׳איז דא די אותיות און די תגין, און ס׳איז דא די נקודות און די טעמים, דעמאלטס איז מען זוכה צו א כריתת ברית פון הקב״ה מיט א איד, דעמאלטס איז די גומרה של תורה, ממילא דעמאלטס קען מען מאכן א ברכה.

און אזוי ווי סוף כל סוף איז דא אין די הלכה איז א מחלוקה צי מ׳קען מאכן א שהחיינו צי נישט, פאלט מען אריין אין א ספק ברכה, וואס איז די עצה מיט א ספק ברכה, דער דין איז ס׳שטייט אזוי אין שלחן ערוך אז מ׳קויפט א נייעם בגד מאכט מען א שהחיינו, און דאס איז די עצה ביי א ספק שהחיינו, וועגן דעם פאר מ׳האט עולה געווען האב איך אנגעטון א נייעם טלית, אז ס׳איז געווען א נייער טלית איז דאס א בגד חדש, און אויף א בגד חדש קען מען אליבא דכולא עלמא מאכן א שהחיינו, און מ׳פאלט נישט אריין אין א חשש פון ספק ברכות.

דאס וואס איך וויל זאגן, איך וויל בחורים זאלן וויסן מ׳זעהט מ׳האט אנגעטון א נייעם טלית, דער נייער טלית איז געווען ביים עולה זיין כדאי צו קענען מאכן א שהחיינו, ממילא פאלט מען אריס פון א ספק ברכות.

---

35 עיי׳ בשו״ת דברי יואל או״ח סי׳ י״ד, ובמחזור דברי יואל לר״ה בסדר המנהגים בעת ברכת שהחיינו ביום ב׳ דר״ה שלבש רביז״ל בגד חדש.

36 עיי׳ מה שכ׳ בזה בשו״ת מאיר נתיבים (סי׳ ע״ו) בענין שובי״ם הבאים בימים שראוי לקיים באותן השוחטים והדרת פני זקן שלא יהיו ידיהם מלוכלכים בדם שחיטה עוד, וסכין של שחיטה טוב שיהיה חדודו קודם ללבונא שלהם, וסיים בנועם דבריו שהאידנא בדורות הללו שנחלשו הכוחות ראוי ונכון לכל אשר בידו למחות לתקן תקנה למיגדר מלתא שעכ״פ משבעים שנה ואילך לא ישחוט שום אדם, אף שמרגיש עדיין והוא בכחו, משום לא פלוג, כיון שרובא דרובא באותן השנים כבר בטל כח ההרגש, ראוי והגון למיגדר מלתא ולתקן תקנה זו, יעו״ש.

37 בגמ׳ מס׳ סוכה (ג:) מצינו: תנו רבנן: בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות, פטור מן המזוזה. מאי טעמא, בית כתיב בהו". ונחלקו הראשונים האם מקום שאין באורך או ברוחב ד׳ אמות אך יש בו כדי לרבע ד׳ אמות על ד׳ אמות בשוה, חייב במזוזה. ועי׳ בשו״ע יו״ד (סי׳ רפ״ו סעי׳ י״ג) בית שאין בו ד׳ אמות על ד׳ אמות -- פטור. ואם יש בו כדי לרבע ד׳ אמות על ד׳ אמות בשוה, אף על פי שארכו יתר על רחבו או שהוא עגול או בעל ה׳ זויות חייב, ועי׳ בהנו״כ שם בזה.

38 עיין בפתחי תשובה שהביא מספר חמודי דניאל שכתב, וז״ל: נראה דוקא בית דירה צריך דוקא שיהא ד״א ע״ג ד״א, אבל בית שער ומרפסת אפי׳ לית בהו ד׳ על ד׳ חייבין, ועוד נראה כמי שיש לו בית גדול ויש בו חדרים קטנים להניח שם חפצים חייבין במזוזה, ויש הרבה החולקים עליו.

ברכה, דער מנחת יצחק אין א תשובה (ח"ג, סי' קג) שרייבט אויך אזוי,[39] אז למעשה זאל מען מחמיר זיין.

*

השואל: מ'דארף מחמיר זיין אז דער שם ש'ד'י' זאל זאל זיך ארויס זעהן פון די מזוזה האלטער?[40]

רבינו: ס'שטייט אז מ'לייגט פון אינדרויסן דעם שם, דער מקור איז א זוהר הק' (פ' ואתחנן),[41] און ס'דארף צו זיין מבחוץ, אין רמ"א (יו"ד סי' רפ"ח סעי' ט"ז) שטייט ס'זאל זיין נראה מבחוץ, אבער ס'איז נישט מעכב.[42]

*

השואל: עס איז דא צייטן וואם א סופר כדי ער זאל זיך קענען קאנצעטרירן ביי די ארבייט צו שרייבן גוט און מ'זאל נישט איינשלאפן, וויל ער הערן ניגונים בשעת'ן שרייבן צו בארואיגן, עס איז דא א פראבלעם דערמיט?

רבינו: דאם איז טאקע נישט גוט, עס איז אן עבודת הקודש, א סופר איז א מלאכת שמים, אזוי רופט עם אהן די גמרא (עירובין יג.), מלאכתך מלאכת שמים הוא.[43] דארף ער נישט אינמיטן זיין עבודת הקודש הערן קיין טעיפ'ס. דאם איז נישט אזוי ווי מ'מאכט סוועטערם אויף א מאשין, אז איינער ארבעט אויף א מאשין דער קען הערן א טעיפ.

השואל: שיעורי תורה מעג ער יאר הערן?

רבינו: ניין, אויך נישט. ער דארף צולייגן קאפ צו זיין עבודת הכתיבה.

א שוחט אויך נישט. מ'דארף קענען זיך קאנצעטרירן דעם מה צו די ארבייט וואם ער טוחט יעצט, און כ'וועל זאגן, א סופר איז נאך אסאך שווערער, ס'איז א שווערערע ארבעט א סופר ווי א שוחט.

*

השואל: א סופר וואם וויל קויפן תפילין און מזוזות פון א צווייטן, ער פרעגט זיך נאך, יענער האט א כתב קבלה, און ער זעהט אז ער שרייבט כהלכה אויסגעהאלטן, דארף ער זיך נאכפרעגן נאך זאגן, למשל אין וועלכע סביבה ער דרייט זיך, צי ער רעדט אידיש, וואספארא השקפה אין ציונות ער האט, וכדו'.

רבינו: יא, מ'דארף זיך נאכפרעגן, יראת שמים מיינט זייער אסאך ביי א סופר. ס'איז דא אויף דעם דער לשון פונעם פרי מגדים (אשל אברהם או"ח סי' ל"ב) "יותר חמור משוחט".[44]

השואל: און וואם טוט זיך מיט א סופר אין ארץ ישראל וואם גייט צו די בחירות?

רבינו: אינטערסאנט, דער טאטע ז"ל האט אמאל געפרעגט דעם פעטער ז"ל אזא שאלה, ער האט נישט געפרעגט אויף א סופר, ער האט געפרעגט אויף א שוחט, צי מ'קען עסן די פלייש פון א שוחט וואם גייט צו די בחירות, האט ער אים געענטפערט, "ער גייט דאך וויל זיין רבי הייסט אים גיין". פשט אין די ווערטער איז אזוי, גייט ער וויל ער איז א ציוני איז איין זאך, אבער טאמער איז ער ערליך, נאר ער גייט וויל זיין רבי הייסט אים גיין איז אנדערש, אזוי האט ער אים געענטפערט, ער האט עם געזאגט אויף א שוחט נישט אויף א סופר. דער טאטע ז"ל האט מיר אזוי פארציילט אז ער האט דאם געפרעגט דעם פעטער ז"ל.

המשך השו"ת בגליון שבוע הבא בעז"ה

---

39 עיי' שם בשו"ת מנח"י שמביא השיטות החולקים בזה, וכתב ובודאי מי שסומך על המקילין יש לו על מי לסמוך, אבל יש להחמיר למעשה, ועיין בן איש חי (פרשת כי תבוא אות יט) ושו"ת חשב האפוד (חלק א סימן לא).

40 כ"כ הרמב"ם בהל' תפילין (פ"ה ה"ד) שכותבין על המזוזה שם שד"י מבחוץ, ועי' בכס"מ דמקורו מזוה"ק והוא בפר' ואתחנן (רס"ו ע"א).

41 וזלש"ק של הזוה"ק פ' ואתחנן (זוהר ח"ג, דף רסו ע"א): תא חזי והיה שמא קדישא מתתא לעילא, ועל דא שרי אתרשים מלבד לקבלי שמא, דא והי"ה מלגו שד"י מלבר, למהוי נטיר ב"נ מכל סטרין מלגאו ומלבר, עכלש"ק.

42 עיי' מה שכתב הט"ז (יו"ד סי' רפ"ו ס"ק ל) ...מזה למדתי שאותן האנשים שאין עושין מזוזה מחמת שאומרים שגנבים גונבים אותה משם ונוהגין בהם מנהג בזיון, שאין זה מציל עליהם שיכולים ליתן המזוזה שם באופן שלא תהיה מגולה כלל מבחוץ אפילו נגד השם של שד"י, דזה על כל פנים טוב מלבטל המצוה.

43 וז"ל הגמ' (שם): "וכשבאתי אצל רבי ישמעאל אמר לי, בני, מה מלאכתך, אמרתי לו, לבלר אני. אמר לי, בני, הוי זהיר במלאכתך שמלאכתך מלאכת שמים היא, שמא אתה מחסר אות אחת או מייתר אות אחת - נמצאת מחריב את כל העולם כולו".

44 וז"ל הפמ"ג שם: אמר המר והנמהר ראיתי שערוריה בסופרי זמנינו ואין כל כך תימה הלא בזמן הלבוש רגז ושחק עליהם להמעיין בו בסעי' כ' יע"ש. לכן הסכמתי לכתוב פתיחה קצת דברים כוללים השומע ישמע. דע דהטור כתב שהסופר צריך להיות מאד ירא וחרד לדבר הש"י ולדעתי יותר משוחט כי שם לאו דנבילה וכאן מבטלין כל ישראל עשה בכל יום ומברכין ברכה לבטלה, ואפילו נאמר דל"ת חמיר מעשה (עיין יבמות פרק קמא) מ"מ ברכה לא תשא י"א דהוה דין תורה עיין סי' רט"ו מג"א אות ו' ובצירוף עשה וודאי חמור משוחט.

בית הכנסת אור

בס"ד

מנחה וערבית

יום ראשון, ט"ו בשבט תשפ"ה

מנחה

16:30

ערבית

לאחר צאת הכוכבים

יום ראשון, ט"ו בשבט תשפ"ה

מנחה 16:30

ערבית לאחר צאת הכוכבים

בית הכנסת אור

בס"ד

מנחה וערבית

יום ראשון, ט"ו בשבט תשפ"ה

מנחה 16:30

ערבית לאחר צאת הכוכבים

בס"ד

היכל התורה

היכל לב אהרן

כבהמ"ד דקהל חוואל משה"ד מאנטשעסטער

מאנטשעסטער יצ"ו

יוסף ה' עליכם ככה אלף פעמים ויברך אתכם

יוסף ד' עליכם ככה מעומק שלוחה ברכה כי גדול ליהודים מרדכי
ובהגיע תור בנו לעול התורה ויגדל מש"ה לעבודת הבורא ברכות לרוב לאיש מרדכי
סבר פנים הדאה לנו ויכלכל יוסף בתורה לבנות היכל האדירה זה תקפו וגדולת מרדכי
פרוסה מצודתו בעידינו בגבורה לדומם קרן תורה משה המאידה רצוי לרוב אחיו מרדכי

נודה ונזמר בזמרה ושירה ברכת מזל טוב באמידה הוא הגבר
כהן התומך המקום עול נדבן ופטדרן כוללי כוכבי אור המתנוססים
בתפארה נאוה תהילתו אשרי לו ואשרי חלקו

הרבני הנגיד המרומם והנכבד בתוך עם
סגולה רודצ"ח איש המעש ועמוד התווך

מוה"ר

יוסף מרדכי כהנא

הי"ו

מייסד ופטרון כוללי כוכבי אור דסאטמאר
עמוד התווך ושותף בהיכל לב אהרן המפואר
לכבודו של כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

לרגל השמחה הגדולה אשר במעונו
בהכנסת בנו הב' היקר היניק והחכם
כמר משה נ"ו לעול התוה"מ

חבלים נפלה לנו בעת השמחה להללו אשר הגדיל עשות עמנו ברוך אשר בחר בנו בכל כת ועידן מעת התחלת מלאכת הבנוי' עומד על גבינו כמלאך האומר גדל לבנות ולשכלל הבית הגדול דם ונשא היכל האדיר אשר בימים האלו הולך וגדל אשרי לו ואשרי חלקו

זכות התורה והיראה אשר יתרומם בו כרצון כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א יגן עליו לדוות רב נחת דקדושה מהב' הבר מצווה נ"ו השי"ת יברכהו יגדלהו ואמצהו כל הימים לדוות רב נחת לראות הצלחה במעשה ידיו אושר במעלליו העושר יסובבנהו דוחה וברכה נהלתו יהיה

הנהלת היכל לב אהרן
מאנטשעסטער